

Tartu ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Ühiskonnateaduste instituut
Kommunikatsioonijuhtimise õppekava

Britta Sepp

**Meedia- ja suhtlusvõrgustike roll rändel ja kohanemisel:
Soome rännanud ja tagasirännanud eestlaste näitel**

Magistritöö

Juhendaja: Marianne Leppik (MA)

Tartu 2017

Sisukord

Sissejuhatus	4
1. Teoreetilised ja empiirilised lähtekohad.....	6
1.1 Ränne ja seda mõjutavad tegurid	6
1.2 Hargmaisuus ja sellega seostuvad mõisted	11
1.3 Meedia ja võrgustike roll kohanemisel.....	17
2. Ülevaade eestlaste rändest	25
2.1 Rändetrendid	25
2.2 Eestlased Soomes.....	27
3. Uurimisprobleem ja uurimisküsimused	30
4. Andmed ja metoodika	33
4.1 Uurimismeetod	33
4.2 Valimi iseloomustus	33
4.3 Andmekogumine.....	36
4.4 Analüüsiprotsess	37
5. Tulemused	39
5.1 Rändlejate meedia- ja suhtluspraktikad	39
5.1.1 Välja- ja tagasirändajate suhtluspraktikad	39
5.1.2 Välja- ja tagasirändajate meediapraktikad	46
5.2 Meedia ja võrgustike roll rändel	50
5.2.1 Meedia ja võrgustike roll Soome rändel	50
5.2.2 Meedia ja võrgustike roll tagasirändel	57
5.3 Meedia ja võrgustike roll kohanemisel.....	60
5.3.1 Kohanemisel Soomes	61
5.3.2 Taaskohanemine Eestis.....	64
6. Diskussioon.....	69
7. Kokkuvõte	81
8. Summary	82
Allikad.....	83
Lisad.....	91

Lisa 1. Intervjuu kavad	91
Lisa 2. Ankeetküsitluse näidis	97
Lisa 3. Intervjuude transkriptsioonid	106
Lisa 4. Täidetud ankeetküsitlused	106

Sissejuhatus

Sarnaselt teistele Ida- ja Kesk-Euroopa riikidele on Eesti puhul tegemist pigem väljarännumaaga. Seejuures on peamiseks rände sihtriigiks olnud naaberriik Soome, kuhu on tekkinud võrdlemisi suur eestlaste kogukond. Soome statistikaameti andmetel elas 2016. aastal Soomes ligi 50 000 eestlast, mis on moodustanud ühe suurima vähemusrühma sealse ühiskonnas. Inimete kodumaalt lahkumist ei saa pidada sõltumatuks protsessiks, sest rännet mõjutavad mitmed sotsiaalsed, majanduslikud ja poliitilised tegurid. Ühtlasi võib inimeste liikumist ühest paigast teise mõjutada meedia ja suhtlusvõrgustikud, läbi mille on inimestel võimalik saada praktilist informatsiooni sihtriigi võimaluste kohta (nt töö ja majutusvõimalused). Tänapäeva virtuaalsed võimalused aitavad inimestel ka uues ühiskonnas paremini hakkama saada ning pakuvad laialdasi võimalusi pidamaks sidet kodumaaga ja seal elavate lähedastega, mistõttu elavad inimesed korraga kahes ühiskonnas paralleelselt ehk on hargmaised.

Käesolev magistritöö on jätk autori bakalaureusetööle “Meedia roll väljarännanud eestlaste kohanemisel Soome ühiskonnas”, mille eesmärgiks oli välja selgitada meedia võimalik mõju Soome rännanud eestlaste kohanemisel sealse ühiskonnas. Magistritöö eesmärgiks oli välja selgitada meedia ja suhtlusvõrgustike võimalik mõju rändel ja kohanemisel. Täpsemalt uuriti, millist mõju avaldavad meedia ja võrgustikud rändel Soome, tagasirändel kodumaale, kohanemisel Soome ühiskonnas ja taaskohanemisel kodumaal. Antud teemat on oluline uurida eelkõige tagasirändeperspektiivist, sest viimastel aastatel naaseb järjest enam eestlasi tagasi kodumaale. Sellest tulenevalt panustas autor käesoleva tööga eestlaste rände ja kohanemise uuringutesse, vaadeldes neid protsesse läbi meedia- ja kommunikatsiooniprisma.

Magistritöö peamiseks teoreetiliseks kontseptsiooniks oli hargmaisuus, mille taustal vaadeldi, kas ja millist mõju avaldasid meedia ja suhtlusvõrgustikud Soome rändel, seal kohanemisel, tagasirändel kodumaale ja taaskohanemisel Eesti ühiskonnas. Ühtlasi andis autor põgusa ülevaate sellest, millistel tingimustel oleksid Soomes elavad eestlased valmis kodumaale naasma ja kui võrd meedia, kommunikatsioon ning hargmaisuus otsuste tegemisel rolli mängib.

Töö esimeses peatükis toodi välja teoreetilised lähtekohad rändest ja seda mõjutavatest teguritest, hargmaisusest ja sellega seonduvatest mõistetest ning meedia ja võrgustike rollist kohanemisel. Töö teises osas anti empiiriline ülevaade eestlaste rändetrendidest ja rändest Soome. Ühtlasi toodi selles peatükis välja varasemad läbiviidud uuringud, mis puudutavad eestlaste rännet Soome, sealse ühiskonnas kohanemist ning lisaks anti ülevaade Eesti-Soome hargmaisest ruumist. Kolmandas peatükis kirjeldatakse uurimisprobleemi ja tuuakse välja uurimisküsimused. Töö neljandas osas tehti ülevaade uurimismetoodikast ja valimist ning töö viiendas, tulemuste peatükis, selgitati intervjuude ja ankeetküsitluste analüüsi tulemusi. Töö kuuendas osas seoti omavahel teoreetiline materjal ja intervjuudest ning ankeetküsitlustest saadud informatsioon. Töö lõpeb kokkuvõttega, milles tuuakse välja kõige olulisemad tulemused ning autoripoolsed soovitusel.

1. Teoreetilised ja empiirilised lähtekohad

1.1 Ränne ja seda mõjutavad tegurid

Ränne on oma olemuselt interdistsiplinaarne nähtus, mis iseloomustab inimeste liikumist ühest paigast teise, hõlmates endas elukohavahetust (Boyle jt 1998). Inimeste rändamine on toimunud aegade algusest peale, kuid võrreldes varasema ajaga on tänapäevased võimalused suuremaks mobiilsuseks ja piiriüleseks liikumiseks laialdasemad ja odavamad ning rändeprotsess on muutunud dünaamilisemaks ja lühiajalisemaks kui kunagi varem (Anniste 2014). Ühest paigast teise kolimisega kaasneb nii riiklikul kui ka indiviidi tasandil positiivseid ja negatiivseid külgi. Rännates välismaale muutub migrantide jaoks kultuuriruum, keeleline keskkond ning nõrgestuvad senised sotsiaalsed võrgustikud kodumaal (Krusell 2009). Riiklikul tasandil on negatiivseks aspektiks rahvaarvu vähenemine ja nõ ajude äravool. Rände positiivseteks külgedeks võib pidada inimeste omandatavaid kogemusi välisriigis (Chaney 1979) ning ühtlasi võib väljaränne leevendada tööpuudust (Anniste 2014). Rännates tagasi kodumaale saab aga ajude äravool muutuda ajude ringluseks, mis läbi naasevad migrantid päritolumaale koos välismaal kogutud teadmiste ja kogemustega (Anniste 2014). Näiteks on Priinits jt (2004) leidnud, et Eesti tervishoiutöötajate ajutise väljarände mõju Eestile võib olla positiivne, sest töötajatel on võimalik uues riigis saada täiendavaid kogemusi, mis on kasulikud hiljem ka Eestis. Lisaks võib positiivseks pidada rahaülekannete ringlust, sest väljarändajad panustavad, tarbides kodumaiseid kaupu ja teenuseid, päritoluriiki ka materiaalselt (Chaney 1979, Anniste 2014).

Rännet ühest paigast teise ei saa võtta kui iseseisvat või sõltumatut nähtust, sest ümberpaiknemist mõjutavad suuresti ühiskonnas toimuvad muutused – nii poliitilised, sotsiaalsed kui ka majanduslikud (Kulu 2000). Inimeste ränne on läbi aegade olnud mõjutatud mitmetest erinevatest faktoritest. Vanimaks rändeteooriaks peetakse neoklassikalist majandusteooriat, mille järgi on peamiseks rännet mõjutavaks teguriks majanduslikud põhjused ehk palgaerinevus kahe piirkonna vahel (Jennissen 2007). **Majanduslikest põhjustest** tingitud migratsiooni puhul eristatakse sageli ka päritolu- ja sihtriigist lähtuvalt tõmbe- ja tõuketegureid. Tõuketegurite alla kuuluvad näiteks kodumaal olev kõrge tööpuudus ja madalad sissetulekud ning tõmbeteguritena käsitletakse paremaid teenimisvõimalusi ja vabade töökohtade olemasolu

sihtriigis (Werner 1994, Kulu 2000 kaudu). Seega võib inimeste ümberpaiknemist mõjutada ootused elujärje osas nii kodumaal kui ka sihtriigis ja tööturu hetkeline olukord (töö leidmine nii siht- kui koduriigis) (Priinits jt 2004). Sihtriigi tõmbe- ja tõuketegurid võivad peamiselt mõjutada **töörännet**, mille puhul on enamasti tegemist ajutise- või pendelrändega. Enamasti suunduvad inimesed nendesse riikidesse, kus on suurem tõenäosus saada paremaid majanduslikke hüvesid. Rände olemust (st kas tegemist on töörande või täieliku migreerumisega) mõjutavad suuresti võrgustikud. Näiteks on Telve (2015) uurides Soomes töötavaid Eesti mehi leidnud, et mida tugevamad on võrgustikud kodumaal (nt püsiv partner, lapsed, sõpruskond jne), seda ebatõenäolisemalt migreerutakse päriselt uude riiki. Selle asemel valitakse pendelränne.

Töötades mõnda aega välismaal, jõuavad migrandid osaliselt või täielikult täita enda (majanduslikud) eesmärgid ja parendada majanduslikku olukorda. Tänu sellele suureneb ka soov naasta kodumaale ning sellisel juhul peetakse päritoluriiki naasmist ka edu märgiks (Pirvu ja Axinte 2012, Krusell 2009, Bartram 2014). Kodumaale naasmise otsust ja kiirust võib mõjutada sihtriigi tööturul hakkamasaamine ning uute majanduslike võimaluste avardumine nii siht- kui ka päritoluriigis. Näiteks võib tagasirände otsus edasi lükkuda juhul, kui raha teenimine osutub esialgselt plaanitust keerukamaks või hoopiski kapitali kogumise, ettevõtte loomise ja kinnisvara soetamise tõttu sihtriigis (Chaney 1979). Päritoluriiki naasmise otsus ja protsess võib kiirem olla tänu uutele äritegemise võimalustele, majandusliku kapitali loomisele või innovatiivsete ideede teostamisele kodumaal (Beuße 2009). Tagasipöördumine on kiirem ka juhul, kui sihtriigis ei saada majanduslikult hakkama (Pirvu ja Axinte 2012, Bartram 2014). Pirvu ja Axinte (2012) on uurinud Rumeeniasse sisserännanud inimesi ja leidnud, et Euroopa Liidust saabunud migrandid on suurema valmisolekuga naasma kodumaale töö kaotusel, kui seda on migrandid, kes on pärit väljaspool Euroopa Liitu. Selline ränne on samuti pigem ajutine strateegia, mille puhul soovitakse sihtriiki uuesti rännata juhul, kui majanduslikud võimalused paranevad ja tekib tööturu taastumine sihtriigis. Migrandid väljastpoolt Euroopa Liitu aga eelistavad jääda sihtriiki ka juhul, kui nad peaksid töö kaotama. Peamiselt on see otsus tingitud viisa, tööloa, administratiivsete takistuste, kulude ja alternatiivide puudusest sihtriiki tagasipöördumiseks. Lisaks majanduslikele põhjustele mõjutavad rännet ka **sotsiaalsed tegurid**, mille alla lisaks võrgustikele võib kuuluda näiteks moraalne kohustus ning perekondade taasühinemise eesmärk. Tagasipöördumisel kodumaale eksisteerib see eesmärk peamiselt nendes riikides, mille tagasirändajad on holokausti, sõja- või deporteerimise ohvrid

(Beuße 2009). Rännet (peamiselt väljarännet) mõjutavaks sotsiaalseks teguriks võib olla ka sihtriigi geograafiline lähedus, traditsioonid, kultuuri- ja keelebarjäärid, kõrghariduse omandamise võimalus ning inglise keele laialdane levik (Priinits jt 2004, Praakli ja Viikberg 2010). Migreerumise otsust uude riiki võivad mõjutada ka **poliitilised tegurid**, näiteks poliitiline stabiilsus siht- ja koduriigis (Jennissen 2000) ning **demograafiline surve**. Selle mõju, kombineeritult teistest teguritest, võib täheldada eelkõige arengumaades, kust juba 2013. aastaks oli Euroopasse elama asunud üle 100 000 migrandi (Hierro 2013).

Tänapäeva ühiskonda iseloomustab Urry (2006) välja töötatud uue mobiilsuse paradigma (*new mobility paradigm* ingl) järgi ruumiline mobiilsus, mille juures on rolli mänginud info- ja kommunikatsioonitehnoloogiate (edaspidi IKT) areng. See võimaldab inimestel aktiivsemat suhtlust ning laiendada võrgustikke. Vilhelmson ja Thulin (A, 2013) on välja toonud, et kui inimeste füüsiline liikumine ühest paigast teise saab toimuda tänu transpordivahenditele (nt autod, ühistransport), siis tänapäevased IKT vahendid (nt mobiilid, arvutid, internet) võimaldavad ka virtuaalset mobiilsust, mis läbi on inimestel võimalik ületada ruumiline kaugus ja pääseda uutesse kohtadesse. Näiteks on Vilhelmson ja Thulin (B, 2013) leidnud, et meedia (sh internet) on muutunud üha olulisemaks rändamise protsessis. Meedia ise ei ole inimesi liikumapanev jõud, ent sellel võib olla toetav roll rändeotsuse langetamisel ning see võib muuta potentsiaalse rändaja individuaalseid migratsiooni huve, rände üldist tähendust ning ühtlasi vähendab internet tajutavaid vahemaid. Lisaks tõstab meediast saadud teave migrantide teadlikkust uuestest võimalustest ja tundmatutest ühiskondadest, mis võimaldab kaaluda ka suuremaid ja geograafiliselt kaugemaid asukohti rändamiseks (*ibid*). Hiller ja Franz (2004) on interneti kasutajad migratsiooniprotsessid jaganud kolme faasi: interneti kasutus enne rändamist, interneti kasutus pärast rändamist ning väljakujunenud rändaja internetikasutus. Enne rändamist ei ole inimene veel elukohta vahetanud (elab endiselt kodumaal), ent kaalub võimalust liikumiseks uude kohta. Teisel juhul on rändamise otsus juba tehtud, kuid võimalik rändaja otsib internetist informatiivset toetust, mis lihtsustaks kodumaalt lahkumist ja uude riiki migreerumist. Uuringust selgus, et inimesed kasutasid enne rändamist interneti peamiselt informatsiooni otsimiseks, uurimiseks ja väljavaadete hindamiseks ning ametlike ja mitteametlike kontaktide loomiseks. Ühtlasi selgus, et narratiivsed arutelud ja pildid internetis aitasid stimuleerida potentsiaalse rändaja huvi näiteks sihtriigis õppimise kohta, ilma, turismiobjektide, domineerivate tootmisharude ja tööotsingute kohta (*ibid*). Vilhelmson ja Thulin (A, 2013) on uurinud internetikasutamise seoseid rahvusvahelise rändega Rootsi noorte

näitel. Nad leidsid, et hiljuti rännanud noored uskusid, et internet on mõjutanud ning hõlbustanud nende otsust rännata ühest riigist teise ning mõnevõrra on see mõjutanud ka otsust sihtkoha valikul. Näiteks olid paljud noored enne rännet loonud internetipõhised kommunikatsioonipraktikad, mis hõlmasid plaani lähitulevikus rännata (Vilhelmson ja Thulin, A 2013). Lisaks on Hiller ja Franz (2004) leidnud, et näiteks töö, elukoha või muu praktilise info saamisel võib oluliseks osutuda kontakti loomine ja jagamine (nt e-maili jagamine) inimesega, kes elab või juba on ümber asunud sihtriiki. Ühtlasi võivad kasuks tulla erinevad jututoad. Näiteks saavad potentsiaalsed migrandid tõstatada jututubades mure või probleemi, millele teised inimesed vastavad nõu ja soovitusel (sh kontaktisovitusel) (*ibid*). Lisaks võrgustikele ja internetile (sh personaalsetele meediakanalitele) võib rändekäitumisele ja hilisemale kohanemisele sihtriigis mõju avaldada ka massimeedia, läbi mille on võimalik potentsiaalsele rändajale visuaalset materjali esitades anda olulist infot sihtriigi kohta (Wood ja King 2001, Rosin 2013 kaudu). Seega saab öelda, et meediakasutus on integreerunud migrantide rändetavadesse, mille vajalikkust tajutakse informatsiooni, töökohtade, hariduse, elutaseme ja sihtkoha valikul. Seetõttu võib meediat pidada ruumilise mobiilsuse ajendiks, mõjutades inimeste ettekujutusi ja otsuste langetamist selle osas, mis hõlmab rände sihtkohta, sagedust ja kaugust (Vilhelmson ja Thulin, A, B 2013).

Selge on see, et suhtlusvõrgustikud ja meedia võivad rändekäitumist mõjutada (Urry 2006, Vilhelmson ja Thulin A, 2013). Arenenud info- ja kommunikatsioonitehnoloogia tõttu on nende kahe mõju rändele sageli segunenud (nt hoitakse võrgustikes olevate sidemetega kontakti läbi sotsiaalmeedia) (Vilhelmson ja Thulin B, 2013). Granovetter (1989) on välja toonud, et inimeste võrgustikesse kuuluvad tugevad sidemed (nt lähedased sõbrad, perekonnaliikmed, lähedased töökaaslased) ning nõrgad sidemed (nt tuttavad, kauged sugulased). Sealjuures sõltub sidemete tugevus suhte emotsionaalsest, intensiivsusest, intiimsusest, vastastikkusest kasulikkusest, suhtluse sagedusest ja koosveedetud ajast (Granovetter 1973). Suhtluse sagedust võib iseloomustada kui sageli (vähemalt korra aastas, ent vähem kui paar korda nädalas), vahetevahel (rohkem kui kord aastas, ent vähem kui paar korda nädalas) või harva (üks kord aastas või vähem) toimuvat (Granovetter 1973). Ühtlasi võivad inimesed mingi võrgustikuga olla seotud enam kui ühe kontakti kaudu. Näiteks võib tuua töökaaslased, kes on omavahel ka sõbrad (Hennoste 2013).

Võrgustikel on oluline roll rändel, sest tänu sihtriigis eesolevatele kontaktidele on inimeste ühest paigast teise liikumisega kaasnevad kulud ja riskid väiksemad (Hadler 2006). Seega, mida

tugevamad on võrgustikud sihtriigis, seda tõenäolisem on ka ränne (Priinits jt 2004). Ühtlasi mängivad võrgustikud olulist rolli informatsiooni liikumisel, sest potentsiaalsetel rändajatel on võimalik läbi kontaktide saada infot sihtriigi kohta, mis võib mõju avaldada rändeotsuse tegemisel (Hadler 2006). Näiteks liigub nõrkades sidemetes sageli info, mis on uus ja ei ole ammendunud. Nii võib inimesteni jõuda informatsioon vabadest töökohtades sihtriigis (Granovetter 1973, 1989, 2005), mis võib olla rännet mõjutavaks teguriks. Lisaks on Pirvu ja Axinte (2012) välja toonud, et võrgustikel on oluline roll tagasirände otsuse langetamisel, sest tavaliselt ei tehta kodumaale tagasipöördumise otsus mitte üksikisiku tasandil vaid päritoluriigis olevate võrgustike tasandil. Näiteks uuris autor enda bakalaureusetöös (Sepp 2015) Soomes elavate eestlaste suhtevõrgustikke ja leidis, et nendel eestlastel, kelle võrgustik koosneb peamiselt kodumaal elavatest lähedastest ja Soomes elavatest eestlastest (nt eestlasest elukaaslane, eestlastest sõbrad ja tuttavad), on suurem soov kodumaale naasta kui neil, kelle suhtevõrgustikud on tugevamad Soome poolel (nt soomlasest elukaaslane, soomlasest sõbrad, tuttavad, eestlastest sõbrad Soomes jne).

Võrreldes väljarändega on tagasirännet kodumaale uuritud üsnagi vähe. Kuigi pealtnäha võivad need protsessid tunduda väga erinevad, on neil tegelikult palju ühist. Võiks arvata, et uude riiki kolimine on keerulisem kui tagasipöördumine kodumaale, sest rännates välismaale peavad inimesed leidma uue töökoha, elukoha ja kohanema uue keskkonnaga. Tegelikult aga ei ole päritoluriiki naasmine sugugi sujuvam protsess kui kodumaalt lahkumine (Bartram 2014), sest isegi juhul, kui võõrsil hoitakse tihedat kontakti pereliikmete, lähedaste ja kodumaa kogukondadega, ei pruugi migrantid olla teadlikud muutustest päritoluriigis, mis aitaksid neil kodumaa ühiskonda mõista (Pirvu ja Axinte 2012). Kalev ja Jakobson (2012) on leidnud, et migrantidel võib seoses päritoluriiki tagasipöördumisega tekkida ka erinevaid kahtlusi ja kartuseid. Näiteks võivad väljarännanud arvata, et vanad võrgustikud on täielikult kadunud või ei toimi enam, omandatud haridus või ühiskondlikud normid ei võimalda enam teise (kodumaa) reaalsusega suhestuda, või et päritoluriigis koheldakse tagasirännanuid kui väljast tulnuid. Ka Bartrami (2014) sõnul peetakse sisserändajaid (sh tagasi pöördujaid) kodumaa ühiskonnas alati võõraks.

1.2 Hargmaisus ja sellega seostuvad mõisted

Algselt keskenduti rändeuuringutes ideele rändlejate tekitatud kahesuunalisest kultuuri ja kaubaveost, seejärel hakati rohkem tähelepanu pöörama pendelrändajatele ning lõpuks lisandus ka arusaam sellest, et inimestel on võimalik osaleda aktiivselt mitmes ühiskonnas korraga (Kalev ja Jakobson 2013). Nii ongi lisaks klassikalistele kohanemisstrateegiatele (nt assimilatsioon, separatsioon, integratsioon) viimastel kümnenditel üles kerkinud hargmaisuse ehk transnatsionaalsuse mõiste, mille protsessis luuakse Faist (2010) järgi kolmnurkne sotsiaalne struktuur sünniriigi, sihtriigi ja migrandi (ning tema lähedaste) vahel. **Hargmaisust** võib käsitleda kui protsessi, milles inimesed loovad ja säilitavad läbi oma igapäevaste tegevuste sotsiaalseid, majanduslikke ja poliitilisi riigipiire ületavaid suhteid ning seeläbi ühendavad oma päritolumaa ja sihtriigi (Basch jt 1994, Portes jt 1999, vanOudenhoven ja Ward 2012). See tähendab migrantide võimaluste avardamisest tulenevat elu ja tegevust mitmes kohas korraga – inimesed on seotud mitme elukohaga (nt sage reisimine mitme riigi vahel, kodu omamine mitmes riigis korraga), nad kasutavad igapäevaseks suhtluseks (vähemalt) kahte keelt, säilitavad vanu ja loovad uusi suhtlussidemeid, tunnevad seotust mitme kultuuriruumiga, jälgivad mitme riigi meediat, teevad tööd, äri ja poliitikat samaaegselt mitmes kohas korraga ning on liitunud erinevate gruppide, organisatsioonide või võrgustikega nii sihtriigis kui ka kodumaal (Basch jt 1994, Portes jt 1999, Levitt 2001, Faist 2010, vanOudenhoven ja Ward 2012). Kirjeldamaks inimesi, kes elavad nõ kaksikelu – hoides sotsiaalseid, kultuurilisi ja majanduslikke sidemeid nii siht- kui päritoluriigis – võeti 1990. aastate alguses kasutusele **“hargmaise migrandi”** mõiste (Portes jt 1999). Hargmaistumine võib suuremal või väiksemal määral olla intensiivne ning seeläbi sidemete kvaliteet ja tulemid väga erinevad (Kalev ja Jakobson 2013). Sageli on migrantidel kodumaaga ja seal elavate lähedastega väga tugevad ja laialdased poliitilised, sotsiaalsed ning majanduslikud sidemed, mis muudavad täielikult viisi, kuidas migrandid teenivad elatist, kasvatavad lapsi, kehtestavad religioosseid rituaale ja väljendavad enda poliitilisi huve uues ühiskonnas (Basch 1994, Portes jt 1999, Levitt 2001).

Migrantide osalemisest hargmaistes tegevustes on kujunenud erinevate tihedusega hargmaiste väljade ehk ruumide olemasolu. **“Hargmaise ruumi”** mõistet on käsitlenud Faist (2010), kelle järgi hõlmavad need ruumid piiriüleseid suhtevõrgustikke, mis on kombinatsioon võrdlemisi stabiilsetest, kestvatest ja tihedatest sidemetest, võrgupositsioonidest, organisatsioonidest ja

organisatsioonivõrgustikest, mis ületavad riigipiire. Hargmaiseid ruume võib olla mitmesuguseid ja paljuski sõltub nende loomus ka sellest, millised on nendega seotud riigid (Levitt 2001). Boccagni (2012) järgi mõjutavad migrandid oma uut elukohta päritolumaad omadustega ning lisaks vastuvõtva ühiskonnaelu muutmisele, saavad migrandid, säilitades kontakti oma päritolumaaga, rikastada ka kodumaad sotsiaalset ja materiaalselt elu (Kalev ja Jakobson 2013). Kuid hargmaisusest tulenevalt võivad nõrgeneda ka väljakujunenud kultuurid ja toimuda akulturatsioon ehk kultuuride segunemine, mis tekib erinevate kultuuritaustadega inimeste suhtluse tulemusel (vanOudenhoven ja Ward 2012). Akulturatsiooni tõttu on teistest kultuuridest üle võetud toitumisharjumusi, riietumisstiile ja keelelisi elemente. Näiteks võib tuua ka erinevad etnilised enklavid nagu “Klein-Ankara” Berliinis, “Barrio Mexicano” Los Angeleses ja “Chinatowns” San Franciscos ja Londonis, kus läbi äriühingute, reisiagentuuride, (kriminaalsete)võrgustike, tudengite ja artistide vahetuse ning stabiilse ja sagedase päritolumaad külastatavuse säilitavad migrandid tugevaid sidemeid kodumaaga. Selline nähtus on tänapäeva globaliseerunud maailmas üsnagi tavaline, sest vastuvõttev ühiskond on valmis omaks võtma uusi vaateid ja harjumusi (vanOudenhoven ja Ward 2012). Levitt (2001) on leidnud, et mida tihedamad ja mitmekülgsemad on sellised hargmaised ruumid ja väljad, seda suurem on võimalus, et migrandid jäävad aktiivseks ka enda kodumaal ning mida institutsionaalsemaks need suhted muutuvad, seda suurema tõenäosusega kestab ka hargmaine liikmelisus .

Hargmaisus on tekkinud suuresti tänu info- ja kommunikatsioonitehnoloogiate levikule ja uutele transpordivahenditele (Vertovec 2004, Metykova 2010, vanOudenhoven ja Ward 2012, Pajnik 2015). Boccagni (2012) sõnul on nendest teguritest tulenevalt tänapäeval üha keerulisem leida mõnda migratsiooniuringut, millel ei oleks juures “hargmaist dimensiooni”. Nimelt võimaldab IKT ja meedia areng ning interneti laialdane kättesaadavus rännates uude riiki inimestel hoida ja luua erinevaid sotsiaalseid võrgustikke, emotsionaalseid sidemeid, kultuurikuuluvust ja ühiskondlikke kogemusi ilma füüsiliselt kohal viibimata (Faist ja Bauböck 2010, Metykova 2010, vanOudenhoven ja Ward 2012, Pajnik 2015). Tänu sagedasele kommunikatsioonile ja lihtsale ning odavale reisimisele saavad migrandid luua hargmaiseid sidemeid ja võrgustikke, mis võimaldavad eksisteerida mitmes kultuuriruumis korraga ja olla kaasatud kodumaa igapäevaelus täiesti teisel viisil, kui seda oleks saanud teha varem (Portes et al 1997, Levitt 2001). Lisaks IKT arengule ja levikule aitab hargmaisuse tekkele suuresti kaasa üleilmastumine ehk geograafiliste ja sotsiaalsete piirangute vähenemine ja suurenenud mobiilsus, mis loob hõlpsa võimaluse riikide vahel liikuda (Kalev ja Jakobson 2013,

vanOudenhoven ja Ward 2012). Näiteks on Kalev ja Jakobson (2012) toonud välja, et Eesti ja Soome geograafiline lähedus loob head eeldused piiriüleseks mobiilsuseks ja nõ pendelrändeks, mille puhul inimesed elavad põhiliselt ühes, kuid töötavad teises riigis. Hargmaisuse teke ja levik on tõenäolisem ka juhul, kui immigrandid moodustavad märkimisväärse osa sihtriigi rahvusest. Näiteks mehhiklased Ameerika Ühendriikides, türklased Lääne-Euroopas või peruulased Tšiilis (vanOudenhoven ja Ward 2012).

Nagu ka rände puhul, on paljud uurijad jaganud migrantide hargmaised praktikad kolme erinevasse valdkonda: majanduslik, poliitiline ja sotsiokultuuriline. Majandusliku valdkonna alla kuulub näiteks rahaülekannete ringlus, äritegevus mitmes riigis jms. Sotsiokultuuriline valdkond hõlmab endast sotsiaalset kapitali ja identiteeti ning poliitilise valdkonna alla kuulub migrantide osalemine erinevates institutsioonides ja poliitikas (nt osalemine valimistel) (Levitt 2001). Sotsiaalsete väljade puhul sõltub inimeste ressursside ja lojaalsuse jagamine päritolu- ja sihtriigi vahel suuresti sellest, millised ühiskondlikud võimalused on migrantide jaoks kättesaadavamad. Sellest tulenevalt sõltub ka hargmaiste praktikate teke. See tähendab, et praktikad saavad tekkida juhul, kui hargmaised väljad on ühiskondlikult täielikud, pakkudes migrantidele mitmeid võimalust aktiivseks jääda. Kui aga sotsiaalne valdkond pakub vähem ühiskondlikke valikuid, siis on tõenäoliselt ka migrantide hargmaised praktikad väiksemad (*ibid*). Portes (2003) sõnul ei ole tänapäevane hargmaine poliitiline valdkond nii laialdane ega niivõrd ühtlaselt jaotunud kui varasemalt. See tähendab, et migrantide osakaal, kes on kaasatud regulaarselt poliitilistesse piiriülestesse tegevustesse, on suhteliselt väike. Näiteks on Metyova (2010) uurinud EU28 liikmesriikidest UK-sse rännanud migrante ja leidnud, et sisserändajad ei näita üles erilist huvi hääletamise vastu ei oma päritolu- ega sihtriigis.

Lisaks sellele, et inividid saavad laiendada enda hargmaist poliitilist ruumi, on ka riikidel võimalus enda poliitilist piiri laiendada. Näiteks kaasates immigrante hääletamisse (st anda hääleõigus), võimaldada väljarännanutele kaughääletamist ning luua valitsusasutusi, mille eesmärgiks on migrantidele pakkuda erinevaid teenuseid ja kaitsta migrantide huve (Levitt 2001). Näiteks on Haiti valitsus loonud 1994. aastal “Ministry of Diasporic Affairs”, mille eesmärgiks on koordineerida suhteid Haiti valitsuse ja Haiti Diasporaa vahel. Mehhiko programm “Programa Paisano” loodi aga selleks, et lahendada bürokraatlikke probleeme, mis tekivad Mehhikosse tagasi pöördudes või seda külastades. Need poliitilised muudatused mõjutavad peamiselt tagasitulnud migrante, kes saadavad omakorda sümbolse sõnumi

väljarännanutele – valitsus hoolib väljarännanutest, nende majanduslikust ja poliitilisest kaasatusest ning et tagasiränne on kodumaale igati teretulnud (*ibid*).

Hargmaisuse ehk transnatsionalismi mõistega on lähedalt seotud ka diasporaa, hübriidsuse ja piiriülese rahvusluse mõisted. Hargmaisus on pigem uus mõiste nii avalikes aruteludes kui ka akadeemilistes uuringutes. Diasporaad seevastu on aga uuritud võrdlemisi palju. **Diasporaa mõiste** on pärit kreeka keelsest sõnast *diaspora* ning klassikalise määratluse järgi on see enamuse rahva hulgas elav laialipaisatud vähemus, kes on pidanud kodumaalt sunniviisiliselt lahkuma ning kes on loonud sihtriigis uued kogukonnad, mis on eraldiseisvad vastuvõtuühiskonnast (nt juutide ja armeenlaste kommuunid) (Mokrushyna 2013). Levitt (2001) järgi loovad diasporaa tekkele aluse hargmaised kogukonnad, see tähendab, et diasporaad kujunevad välja hargmaistest kommuunidest siht- ja päritoluriigis ning päris või kujuteldavatest sidemetest migrantide ja kodumaa vahel, mis on hajutatud üle kogu maailma. Bruneau (2010) on välja toonud, et sellised diasporaa kogukonnad tekivad (ja seejärel toimivad ükskõik millises kohas) inimeste vahel, kes tuginevad samale identiteedile ja tahavad grupeeruda ning säilitada kaugsuhteid teiste gruppidega (nt kodumaal elavate inimestega). Sellised sidemed diasporaade ja teiste gruppide vahel võivad olla erinevates vormides: perekond, kogukond, religioon, sotsiopolitilised või majanduslikud suhted. Aksoy ja Robins (2014) on välja toonud, et tänapäeva arenenud meedia- ja kommunikatsioonitehnoloogiad võimaldavad “vähendada vahemaid”, mis on eraldanud üle maailma laialipaisatud diasporaa kogukonnad nende kodumaal olevatest kogukondadest. See tähendab, et diasporaatiline meedia (“*diasporatic media*” inglise keeles) pakub uusi vahendeid, mis aitavad edendada riikidevahelist sidusust ja seeläbi säilitada etnilisi, rahvusvahelisi ja religioosseid identiteete ja kultuure ka distantstilt.

Kuigi diasporaa mõistet seostatakse endiselt mingil määral sunnitud migratsiooniga (Siim 2014), siis tänapäeva postmodernistlik ühiskond ja globaliseerumine on võimaldanud diasporaa mõistet laialdasemalt kasutada. Nimelt on diasporaa saamas sünonüümiks hübriidsuse, muutliku transgeensuse ja hargmaise identiteediga, mis on vormitud läbi inimeste liikumistrajektoori, elukoha ja rändamise (Mokrushyna 2013). Ka Faist (2010) sõnul on “diasporaa” ja “hargmaisuse” mõiste vahel väga udune piir ja tihtipeale nad kattuvad, sest mõlemad mõisted on seotud tegevustega, mis jäävad ühe riigi piiridest väljapoole (Faist & Bauböck 2010). Erinevus seisneb selles, et diasporaa viitab alati kommuunile või grupile, ning

sedas kasutades rõhutatakse kahe või enama paiga sõltuvussuhet, mis mõjutab inimeste elu vastuvõtvast ühiskonnas. Hargmaisuus aga (sh hargmaised ruumid, väljad ja kogukonnad) viitab protsessile, mis ületab rahvusvahelisi piire (Faist 2010, Siim 2014). Ka Faist & Bauböck (2010) on välja toonud, et kui diasporaa on usulistel või rahvuslikel põhjustel tekkinud grupp inimestest, kes elavad oma kodumaast eemal, siis hargmaisuus tähendab, et migrandid hoiavad püsivaid sidemeid ka kodumaaga, kasutades selleks riikidevahelisi organisatsioone ja ettevõtteid.

Tänapäeval on migrantidel päritoluriigis võimalik elada selliselt, et nende sotsiaalsed, majanduslikud ja poliitilised tegevused ületavad riigipiire, kuid migrantide kohanemine ja elutegevus uues riigis võib olla ka hübriidne või liikuda selles suunas (Sepp 2015). See tähendab, et inimesed loovad uusi, teistsuguseid ja varasemast erinevaid hübriidseid (kultuuri)ruume ja migrantides võivad kujuneda hübriidsed identiteedid. Hübriidsuse mõiste on saanud viimastel aastatel populaarseks teoreetiliseks objektiiviks, mõistmaks kommunikatsiooni erinevate etniliste ja/või keeleliste taustadega inimeste seas ja vahel (Spencer 2011). Bhabha (1994) järgi on **hübriidsus** kui vorm “ruumide vahel” (“*in-between space*” ing k) või “kolmas ruum” (“*third space*” ing k), kus eksisteerivad koos mitmed erinevad traditsioonid. Spencer (2011) järgi on ei ole hübriidsus protsess, millel oleks lõppu, vaid pigem on see pidev nõ läbirääkimise protsess iseendaga, samal ajal suhestudes sihtriigi kultuuriga.

Hübriidse kultuuri mõistet ehk nõ kokku sulandumise mudelit on kirjeldanud LaFromboise jt (1993). See tähendab, et erinevad kultuurid, mis jagavad majanduslikku poliitilist või geograafilist ruumi, võivad kokku sulanduda nõ uueks kultuuriks, kus eelnevad kultuurid on põhimõtteliselt eristamatud. Spencer (2011) on uurinud Costa Rical elavate ameeriklasete loodud kultuurilisi ja keelelisi hübriidseid ruume. Selleks, et Costa Rical toime tulla, ei pea migrandid enda hinnangul assimileeruma või kohanema uude ühiskonda – tegelikult on uude ühiskonda täielikult integreerumine nende (ja ka kohalike) hinnangul võimatu. Pigem on migrandid jõudnud arusaamiseni, et oluline on leida isiklik hübriidne ruum, mis võimaldab migrantidel toimida uues ühiskonnas ja määratleda õnne ja elukvaliteeti nende enda tingimustel. Nii selguski uuringust, et migrandid on loonud nõ vahepealse kultuurilise ruumi – nad on eemaldunud kodumaa kultuurist ning ei ole täielikult assimileerunud kohalikku kultuuriruumi. Selle asemel on migrandid otsustanud luua eraldi ruumi, mis võimaldab neil toimida erineva efektiivsusega Costa Rica peamises ühiskonnas ning elada uues uskumuste

süsteemis, kultuursetes normides ja keeles. Näiteks tõi üks Costa Rical enam kui 30 aastat elanud ameeriklane välja, et ta ei ole selle pika aja jooksul kohanenud sihtriigi kultuuriga ega püüagi taotleda täielikku integratsiooni taset, sest ta on juba funktsionaalselt integreeritud – ta saab elada täisväärtuslikku elu, säilitada oma äri ning ühtlasi omab ta võrgustikku ehk ringi inimestest, kes räägivad samuti inglise keelt. Spencer (2011) leidis, et kuigi kohalikud kostariikalased hindavad väga kõrgelt migrantide pingutusi, kes tahavad olla osaks nende kultuuri- ja sotsiaalelust, siis tunnistasid mõlemad pooled (nii kostariikalased kui Costa Rical elavad ameeriklased), et täielikuks assimileerumiseks või integreerumiseks on migrantide jõupingutused mitte üksnes ebapraktilised, vaid need ei loo mugavat keskkonda ka migrantide hübriidsetesse ruumidesse. Selle asemel peaks märkama ja mõistma Ameerika ja Costa Rica kultuuride vahepealset ruumi (*“in-betweenness”* ingl k), et navigeerida efektiivsemalt vastuvõtuühiskonna kultuuri ja samal ajal elada mugavalt nendes hübriidsetes kultuurides, mis on tekkinud kultuuride segunedes (*ibid.*)

Lisaks hübriidsete kultuuride tekkele, võivad nõ uute sulamite tulemusena välja kujuneda ka hübriidsed identiteedid, mida Chacko (2015) sõnul nimetatakse sageli ka “poolitatud”, “kihilisteks” ja “mitmekordseteks” identiteetideks. **Hübriidse identiteedi** kontseptsiooni on Bhabha (1994) defineerinud kui protsessi, mis kerkib üles hargmaises ruumis, kus omavahel toimivad vastastikku kaks kultuuri. Chacko (2015) järgi on “vahepealsed” ehk hübriidsed identiteedid eristunud ja välja kujunenud migrantide muutunud eludest, mida raamistab siht- ja päritoluriik. Näiteks on Hattatoglu ja Yakushko (2014) uurinud Türgi esimese põlvkonna migrante, kes töötavad kõrgtehnoloogia sektoris USA-s. Nende hinnangul moodustavad hübriidse identiteedi suurema tõenäosusega need migrandid, kes on rännanud teise riiki täiskasvanuna ja vabatahtlikult, kui need, kes on lahkunud lapsena või on sunniviisiliselt pidanud kodumaalt lahkuma. Chacko (2015), kes on uurinud USA-s elavaid esimese generatsiooni India migrante, on leidnud, et migrandid on loonud endale hübriidsed identiteedid, mis lubavad neil valikuliselt omaks võtta aspekte nii India kui ka Ameerika kultuurist, samal ajal loobumata nendest aspektidest, mida nad enda jaoks oluliseks peavad. Näiteks väljendub migrantide hübriidne identiteet väga selgelt nende kodudes, mis peegeldavad migrantide hübriidset maitset sisekujunduses (nt läbi India ja Ameerika dekoratsioonid, keraamika jms).

Hattatoglu ja Yakushko (2014) on leidnud, et migrandid võivad ennast identifitseerida kui eraldatud identiteete – nt selgus nende läbi viidud uuringus, et üks migrant identifitseeris ennast

sotsiaalses elus türklaseks ning professionaalses elus ameeriklaseks, teine identifitseeris end türklaseks, kuid samal ajal kirjeldas enda sotsiaalset elu Ameerika kodakondsena. Üks uuritavatest arvas aga, et kui inimestel on kaks kodakondsust, siis nad peaksid endid kutsuma türgi-ameeriklasteks. Chacko (2015) leidis, et Ameerikas elavate indialaste jaoks on nende rahvus ja identiteet “indialane,” kuid migrandid tunnistasid, et neil on USA ühiskonna kuuluvustunne ja nad tundsid, et neis on nõ ameerikalikke iseloomujooni nagu nt mõtte- ja väljendusvabadus. Ühtlasi leidsid India migrandid, privileegitud nende haridusest ja kutsekvalifikatsioonist, et nad võiksid Ameerika ühiskonda integreeruda enda tingimustel ja oskuslikult kehastuda erinevates ruumides ja olukordades nõ “hübriidseteks identiteetideks”, mis on moodustatud sobilikus proportsioonis Ameerika, India ja hargmaistest omadustest (*ibid.*).

Nagu eelpool mainitud, on hargmaisuse mõistega tihedalt seotud ka **piiriülene rahvuslus** mis põhineb praktikatel, mis ühendavad inimesi kindlale territooriumile, mida nad peavad oma päritolumaaks, kuigi tegelikult elavad nad geograafiliselt erinevatel aladel. Piiriülene rahvuslus on lähedaselt seotud klassikalise rahvosluse ja rahvusriigiga. Piiriülese rahvosluse puhul on riik see, mis koosneb inimestest, kellel on ühine ajalugu ja identiteet, ent riigipiirid ei ole mõeldud selleks, et piiritleda rahvast. Inimesed võivad elada kõikjal üle maailma ja omada isegi teist kodakondsust, kuid see ei katkesta inimeste suhteid kodumaaga ega rahvusega. Sh võivad inimesed teha esivanemate päritoluriigi nimel erinevaid tegevusi nagu nt hääletada, teha lobi, demonstratsioone ja rahaannetusi (Glick Shiller 2000).

1.3 Meedia ja võrgustike roll kohanemisel

Võrgustikud on oluline osa inimeste igapäevaelus ja suhtluses ning neil võib olla oluline kasutegur inimeste igapäevaelus ja kohanemisel uues riigis. **Sotsiaalsed võrgustikud** võivad koosneda inimestest ja organisatsioonidest, hõlmates endas suhtlussidemeid (Faust 1994). Inimeste vaheliste võrgustike tulemusena moodustub **sotsiaalne kapital**, mis viitab kollektiivsele väärtusele kõigis sotsiaalsetes võrgustikes. See tähendab, et tänu võrgustikele tekib mitmesugune spetsiifiline kasutegur, mis tulenevad inimeste vahelisest usaldusest, informatsioonist, vastastikkusest ja koostööst. Sotsiaalne kapital loob võrgustikes inimeste jaoks erinevaid väärtusi, näiteks võib võrgustikes liikuv informatsioon (info töökohtadest, info

kandideerimisest, kolleegidega ideede vahetamine jne) sõltuda sotsiaalsest kapitalist (Putnam 2000).

Granovetteri (1983, 1973, 2005) sõnul on uude kogukonda integreerumiseks ja uute võimaluste avardumiseks nõrkadel sidemetel (nt tuttavad) väga oluline roll. Tugevad sidemed (nt pereliikmed, lähedased sõbrad) kasvatavad aga kohalikku ühtekuuluvustunnet (Granovetter 1973). Inimesed, kellel on ainult mõned nõrgad sidemed, on keerulisem organiseeruda või integreeruda mistahes poliitilistesse liikumistesse ning ühtlasi on nad vähem informeeritud, kuna nad on piiritletud enda lähedastelt sõpradelt saadud info ja vaadetega. See ei pruugi neid piiritleda ainult näiteks viimastest ideedest ja trendidest maailmas, vaid võib panna neid ka ebasoodsasse positsiooni tööturul (nt ei liigu info vabadest töökohtadest õigel ajal) (Granovetter 1983, 2005). Seega on just nõrkadel sidemetel oluline roll informatsiooni liikumisel, sest info mis liigub nõrkades sidemetes on sageli uus ning ei ole ammendunud (Granovetter, 1973, 1983, 2005). Weimann (1980, Granovetter 1983 kaudu) toob aga välja, et kuigi nõrkades sidemetes liigub informatsioon paremini, siis info kiirus, usaldusväärsus ja eriti informatsiooni mõju on suurem läbi tugevate sidemete. Nõrgad sidemed loovad sidemeid, mis ületavad sotsiaalsete gruppide piire, ent otsuste tegemisel siiski mõjutavad peamiselt tugevad sidemed. Näiteks on Telve (2015) leidnud, et Soomes tööl käivate Eesti meeste töö leidmine on tihedalt põimunud sotsiaalsete võrgustike või mesokultuuride poolt loodud tugivõrgustike kasutamisega. Uuringust selgus, et peamiselt toimub töö leidmine läbi isikliku kontakti, vähemal määral on kasuks tulnud lähedased, sõprade-sõbrad, Soomes elavad soomlased ja tööportaalid ning Facebooki grupid, mis on mõeldud Soomes elavatele eestlastele. Harkmann (2013) on uurinud eestlaste tagasirännet ja taaskohanemist Eestis ning leidnud, et tagasiränne Eestisse ei pruugi olla kerge, sest tihti kritiseeritakse tagasirändaja otsust kodumaale naasta (nt ei mõistega tagasirännet, sest välismaal on parem elu). Lisaks selgus, et peamiseks kohanemisprobleemideks on keeruline majanduslik toimetulek (mitterahuldav palk, oodatust raskem töö leidmine) ning vaimses mõttes mittekohanemine (mõttemustrite muutumine). Kohanemine kodumaal on olnud hõlpsam neil inimestel, kes on võõrsil olles säilitanud tugevad sidemed Eestis elavate lähedaste inimestega (sõbrad, sugulased, töökaaslased). Ühtlasi aitab taaskohaneda kursisolek Eesti igapäevaelu ja uudistega (läbi võrgustike ja meedia) (*ibid*).

Kohanemisel on abiks ka meedia. Näiteks on Hiller ja Franz (2004) uurinud rändlejate meedia (sh interneti) kasutamist ja leidnud, et pärast uude riiki rändamist annavad inimesed interneti

kasutamisele täiesti uue mõõtme. See tähendab, et inimesed kasutavad arvutit oskuslikumalt õppimaks uut ühiskonda tundma läbi personaalsete kontaktide ja informatiivsete veebilehtede külastamise (nt info otsimine potentsiaalse tööandja kohta, vaba aja veetmise kohta jne). Kui enne rändamist otsivad inimesed internetist praktilist informatsiooni ja loovad uusi kontakte sihtriigis elavate inimestega, siis pärast rännet ei kasuta inimesed internetti enam mitte ainult uude riiki integreerumiseks, vaid ka vaatamaks tagasi ja hoidmaks ühendust kodumaa ühiskonnaga.

Kolides uude riiki elama, on migrantidel vaja kohaneda sihtriigi ühiskonnakorralduse, kultuuri, keele, tööturu ja palju muuga. Isegi siis, kui inimesed on kohusetundlikud ja lojaalsed vastuvõtvas riigis, säilitavad nad ka piiriüleseid sidemeid kodumaaga ja seal elavate lähedastega (Basch jt 1994). Inimesed mitte ainult ei samastu sihtriigi ühiskonnaga (ja seal elavate kaasmaalastega), vaid ka kodumaal elavate inimestega (vanOudenhoven ja Ward 2012). Hargmaisus võib aidata migrantidel vastuvõtvas riigis kohaneda, kuidas samas võib see olla ka takistuseks. Näiteks on Snel jt (2006) leidnud, et mida rohkem Hollandis elavad migrantid on kaasatud sotsiaalsetesse hargmaistesse tegevustesse nende päritoluriigis, nagu näiteks sõprade ja lähedaste külastamine kodus, seda vähem nad samastuvad kohalikega. Ka Wood ja King (2001, Rosin 2013 kaudu) sõnul võib kodumaise meedia jälgimine aeglustada uude ühiskonda integreerumise protsessi. Üheks kohanemise eelduseks on ka kohaliku keele oskus, mille õppimist või arendamist võib takistada kodumaise meedia jälgimine ja kohaliku meedia mittejälgimine. Näiteks selgus autori bakalaureusetööst (Sepp 2015), et mõningatel Soomes elavatel eestlastel on eestikeelse meedia jälgimine soome keele õppimist takistanud või õppeprotsessi oluliselt pikendanud. Soomekeelse meedia (TV, ajalehtede lugemine) jälgimine on aga aidanud arendada soome keele oskust. Ka Metykova (2010) on leidnud, et meedia mängib migrantide keeleoskuse arendamisel suurt rolli, näiteks on UK-sse rännanud inimeste jaoks oluline vaadata filme inglise keeles just seetõttu, et nad saaksid arendada enda inglise keele oskust. Hargmaisusel tundub olevat pigem positiivne mõju kohanemisel uues riigis, sest paradoksaalselt, mida suuremad on migrantide võimalused tegeleda päritoluriigi ühiskonnaga, seda suurem on tõenäosus, et migrantid tunnevad suuremat kodutunnet ka sihtriigi ühiskonnas (Snel jt 2006). Seega aitab kohanemist uues riigis leevendada ka kodutunde tekkimine ja tekitamine, mis Bonini (2011) sõnul on emotsionaalne seisund, mida võib kogeda mitte ainult sünniriigis või riigis, kus parasjagu elatakse, vaid ükskõik kuskohas viibides. Seda tunnet aitavad tekitada suhtlus päritolumaal elavate lähedastega, kodumaise (ja emakeelse) meedia

jälgimine – nt raadio, televisioon, *online*-uudiste lugemine jne. Nimelt aitavad IKT vahendid luua nõ virtuaalse kodu, mida Bonini (2011) nimetab “kohaks ilma ruumita” (“*place without space*” inglise keeles). See tähendab, et migrantidel on võimalik luua läbi meedia pilt kodumaaga ja seal elavate lähedastega ja seeläbi tunda, et perekond on endiselt osa nende igapäevaelust ja tekitada tunde nagu migrandid polekski kunagi kodust lahkunud (Bonini 2011). IKT vahendid aitavad tekitada jagatud aja ja ruumi tunnet inimeste vahel, kes on lahutatud geograafilise distantse ja ajatsooniga (Wilding 2006). Autor on enda bakalaureusetöös (Sepp 2015) on välja toonud, et Soomes elavate eestlaste jaoks on kodumaisel meedial oluline roll kohanemisel, sest päritoluriigi meedia jälgimine aitab suuresti eemaldada võõrsiloleku tunnet. Bonini (2011) sõnul loob meedia raamistik, mis pakub turvatunde ja pakub migrantidele nõ peavarju. Selline meedia poolt loodud raamistik on küll petlik, habras ja ajutine, kuid samas vägagi võimas, sest migrantidel on läbi meedia võimalik tunda ennast nõ koju naasnuna. Ka Pajnik (2015) on uurinud seda, kuidas digitaalsed kommunikatsiooniplatvormid on mõjutanud migrantide igapäevaelu hargmaises ruumis ning mil määral IKT vahendid kujundavad migrantide kodutunnet võõrsil olles. Uuringutest selgus, et migrandid tunnevad ennast enim koduselt juhul, kui nad on ühenduses oma sõprade ja perekonnaliimetega või erinevate kohtade ja ruumidega (millega nad on seotud läbi mälestuste). Bonini (2011) sõnul seostavad migrandid üheltpoolt “kodu” kui kohta, mis on seotud nende mälestuste ja kohaga, kus nad on üles kasvanud, teisalt aga kui praegust reaalist elukohta, kus asub ka füüsiline kontakt nende jaoks oluliste inimestega. Kodumaise massimeedia kandumine välisriikidesse omab dünaamilist rolli ka identiteedi ja diasporaa kogukondade poliitika väljakujunemisel, sest nagu eespool öeldud, saab meedia aidata migrantidel tunda end kui “kodus” (Wood ja King 2001, Rosin 2013 kaudu).

Tihedad kontaktid kodumaaga toovad migrantide jaoks kaasa ka suurema sotsiaalse toetuse ja parema psühholoogilise kohanemise sihtriigis ning migrantide heaolu uues ühiskonnas toetab ka see, kui väljarännanutel on võimalus säilitada hargmaine kontakt ka läbi sagedaste kodumaa külastuste (vanOudenhoven ja Ward (2012). Niisiis võib hargmaisus tekitada migrantidele võõrsil olles kodutunde ja kasuks tulla kohanemisel uues riigis. Võõras ühiskonnas võib tekkida ka olukord, kus migrandid ei püüagi end samastada kohaliku ühiskonnaga ning soovivad vastuvõtva riigi ühiskonnast hoopiski distantseeruda. Näiteks juhul, kui migrandid peaksid tundma, et nende identiteet on ohustatud, kui nad kogevad vastuvõtvas riigis diskrimineerimist või kui vastuvõttev ühiskond survestab migrante assimileerumisega, siis annab hargmaisus võimaluse sihtriigi ühiskonnast hoopiski eemalduda. Sellisel juhul võivad migrantidele

olulisemaks saada hoopis piiriülesed sidemed kodumaaga ning tekib soov tagasi võtta etniline enklaav. See tähendab, et hargmaisuus võimaldab migrantidel säilitada lihtsamalt nende kodumaa kultuuri või elada etnilistes enklaavides ning saada kasu majanduslikest võimalustest, mida mõlema riigi ühiskonnad neile pakuvad (vanOudenhoven ja Ward 2012).

Rännates uude riiki ei võeta alati omaks sihtriigi tavasid ja kombeid, vaid pigem tuuakse endaga kaasa päritolumaa kultuur. Tänu sellele, et IKT ristub üsnagi kergesti riikide vahel ja loob võimalusi kasvatada ja tõhustada kommunikatsioonivorme, on migrantidel laiaulatuslikumad alternatiivid kujundamaks enda elu uues riigis ja otsustada, kui palju nad soovivad end sihtriigiga siduda ja millist riiki enda koduks pidada (Pangokos ja Horst 2006, vanOudenhoven ja Ward 2012). Näiteks on migrantidel võimalik luua läbi hargmaisetes kommuunides (nt jututoad, foorumid, sõltumatud veebilehed), millel on sarnane identiteet, ideoloogiad ja lokaliseeritud huvid, uusi võimalusi sotsiaalseks suhtluseks ja identiteediks (Pangokos ja Horst 2006). Näiteks on Aksoy ja Robins (2014) sõnul Londonis elavatele türklastele oluline jälgida türgikeelset meediat, sest see aitab vältida kultuurilist separatsiooni kodumaast.

Olulisimaks kohanemist soodustavaks teguriks on Avdonina (2015) sõnul migrantide kuuluvustunde tekitamine. See võib väljenduda keeleoskuses, kohalike väärtuste ja käitumisnormide tundmises või näiteks töökoha leidmises. Kui aga ühiskonnas valitsevad tingimused ei võimalda migrantidel ennast tunda osana ühiskonnast, siis on inimestel sihtriigi ühiskonnaga keerulisem kohaneda. Ka meedial on roll mõjutamaks individuaalset ja kollektiivset kogemust. Nimelt võivad sihtriigi kriitilised meediakonstruktsioonid rändajatest mõjutada seda, kuidas sisserändaja tajub end ühiskonnas – kas kaasatuna või väljaarvatuna (Wood ja King 200, Rosin 2013 kaudu). Siinjuures mängib rolli juba migrantide personaalne meediatõlgendamine ja see, kuivõrd kuuluvad migrantid “aktiivsesse auditooriumi”. Nagu ka igapäevases toimumises mõjutavad migrante nende päritolumaa ja varasemad rändekogemused, mõjutab ka meediatarbimist erinevad sotsiaalsed faktorid. Croteau ja Hoynes 1997 (Semotam 2011 kaudu) on kirjeldanud “aktiivse auditooriumi” (*active audience* ingl) teooriat, mis näeb ette, et meedia on kui ainult vahend või ressurss, mida inimesed saavad kasutada selleks, et mõtestada teatud sündmusi ning inimesed saavad tõlgendada ja töödelda meedia sõnumeid omal viisil. See tähendab, et nad ei võta meediatekste lihtsalt vastu, vaid selle asemel arendavad iseseisvat tõlgendust, mida tekst tähendab. Need tõlgendused võivadki olla mõjutatud paljudest sotsiaalsetest faktoritest nagu näiteks sõbrad, perekond, kolleegid, haridus, klass jne.

Vertovec (2004) sõnul on migrantide ühiseks tunnuseks see, et nad säilitavad piiriüleseid sidemeid ja aktiveerivad neid uuesti läbi erinevate IKT kanalite. Kui varasemalt oli rändlejate elus motoks “rända ja lõika oma juured läbi”, siis tänapäeval on see hoopis “ringle ja hoia ühendust”. Sellise moto on tekitanud IKT areng, tänu millele on migrantidel võimalik olla pidevalt ühenduses ja saada, nagu ka kõigil teistel inimestel, (distsantsilt) kohest juurdepääsu erinevatele saitidele. Sellest tulenevalt on tekkinud mõiste “ühendatud sisserrändaja” (“*connected migrant*” inglise keel), mis tähendab seda, et interneti ja mobiiltelefonide kasutamine loob tervikliku ühenduvuse sisserrändajate elus (Diminescu 2008). Meedia on loomulik osa ka igapäevases suhtluses ning uued IKT vahendid ja digitaalne meedia on tekitanud migrantides mõtteviisi olla pidevalt ühenduses (Simonlatser 2014). Internet, mobiiltelefonid ja teised IKT lisavad uue dimensiooni migrantide multi-positsionaalsusele ning läbi meediakanalite on migrantidel võimalik kasvatada etnilist, kultuurset ja rahvuslikku globaalset väljendust (Pangkokos ja Horst 2006), sest tänapäeva meediakanalid töötavad kui globaalsed sillad, mis aitavad migrantidel säilitada ja luua sidemeid distantsilt (Aksoy ja Robins 2014). Et aga mõista migrantide igapäevaelu, tuleks keskenduda erinevate meediate (hargmaise massimeedia ja personaalsetele kommunikatsioonikanalite) omavahelistele seostele ja igapäevastele praktikatele (Hepp 2008, Hepp jt 2014).

Traditsioonilise meedia võimaldab kodumaaga kursis olla, mis omakorda loob uues riigis kodusema tunde. Näiteks on Pajnik (2015) sõnul türki keelt kõnelevad migrantid seadistanud üle terve Euroopa arvukalt satelliidi kanaleid, mis kannavad üle Ankarast ja Istanbulist ringhäälingu programme. Nagu ka teised migrantide grupid – nt araablased, hiinlased, indiaanlased jne – on ka türki keelt kõnelevatel migrantidel võimalik hargmaist kommunikatsiooni kasutades saada ligipääs kodumaise meedia teenustele. Türgikeelse televisiooni jälgimine on muutnud Euroopas elavate türki keelt kõnelevate immigrantide elu, sest hargmaine dimensioon aitab tekitada kodutunnet (kodumaise TV jälgimine), ning see on esile toonud täiesti uue dünaamika separatsiooni ja distantsi juhtimisel (Aksoy ja Robins 2014). Tänu IKT vahenditele saavad väljarännanud mitte ainult säilitada kontakti oma kodumaaga ja seal elavate lähedastega, vaid osaleda ka peresiseste otsuste tegemistel ja erinevatel sündmustel (Pajnik 2015). Ka Aksoy ja Robins (2014) on uurinud Londonis elavate türki keelt kõnelevate inimeste televisiooni kasutamist ja leidnud, et Türgi geograafiline lähedus Lääne-Euroopale, odavate ja sagedaste lendude olemasolu, meediateenuste ja kommunikatsioonikanalite laialdane levik on võimaldanud Euroopas elavatel türklastel saavutada uut mobiilsust üle

kultuuriruumide. Hargmaisus võimaldab tuua Türgi kultuuri tooteid ja teenuseid Londonis elavate türki keelt kõnelevate migrantideni ja meediatarbimine (peamiselt televisioon) mängib selles osas olulist rolli, sest oma olemuselt toob TV vaatajateni asju lähemale ja kajastab migrantidele harilikku, tavalist Türgi elu reaalsust. Vastupidiselt Aksoy ja Robinsi (2014) leitud, selgus Metykova (2010) läbiviidud uuringutest, et televisiooni jälgimine ei mängi migrantide elus olulist rolli. Kaheksal UK-s elaval migrantil 20-st ei olnud üldse televiisorit kodus või kasutasid nad seda üksnes DVD-de vaatamiseks.

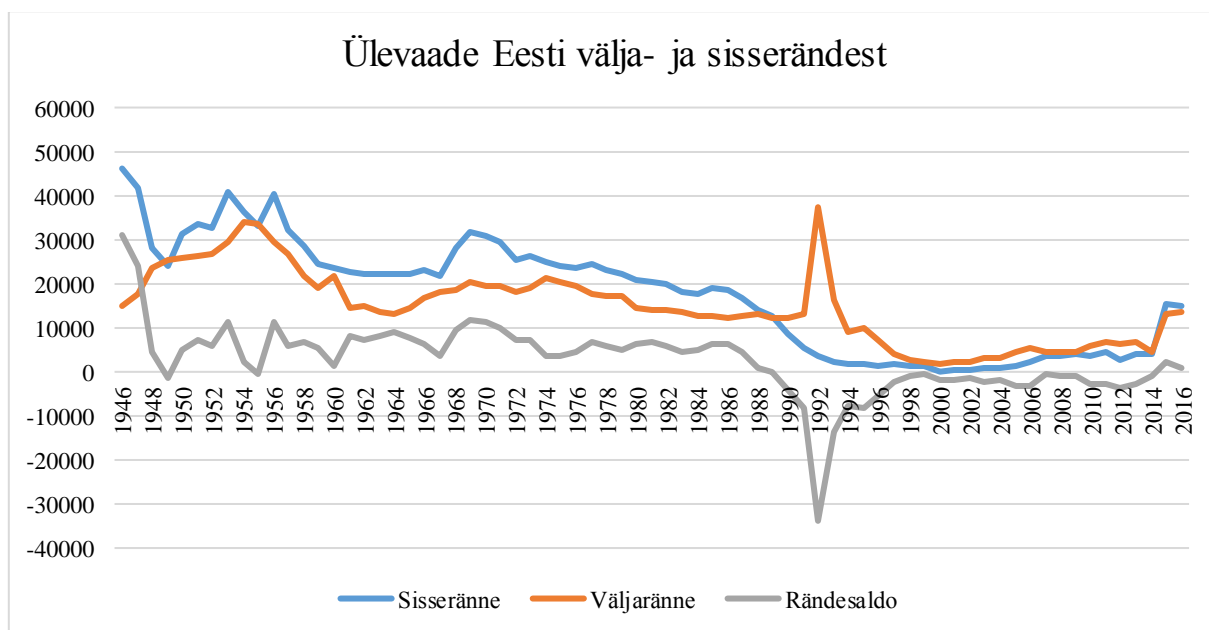
Tänapäeval on laialdaselt võimalusi kasutamaks personaalseid meediakanaleid. Metykova (2010) sõnul näitab juba ainuüksi teleka mitte jälgimine seda, et intervjueritavad teevad meediatarbimises pigem personaalseid valikuid ja kasutavad meediat viisil, mis võimaldavad migrantidele paindlikku ajastust. Bonini (2011) on aga välja toonud, et kuni 1990. aastani, enne interneti ja odavate kõnede levikut, oli migrantidel (võrreldes tänapäevaga) vähem võimalusi hoida kontakti kodumaal elavate lähedastega. Ainsaks võimaluseks "olla lähedal" kallitele inimestele, peale kirjade, oli helistamine. Ka Vertovec (2004) peab telefonikõne üheks olulisemaks "ühiskondlikuks liimiks" (*social glue* inglise keeles), sidumaks migrante nende perekondade, kolleegide ja sõpradega kodumaal. Näiteks on võimalik teha tasuta (video) kõnesid ka Facebookis, Skype'is, Viber'is, Facetime'is jt sotsiaalmeedia kanalites, mis lisaks häälele edastavad ka videopilti ja seeläbi on tavalisele mobiilikõnele lisandunud uus mõõde. Metykova (2010) on leidnud, et migrantide vajadustele vastavad tänapäeval ideaalselt sülearvutid ja mobiiltelefonid, sest need on kaasaskantavad ja nendega ei kaasne kallist ning keerulist paigaldamist ning läbi nende on võimalik kasutada palju teisi meediasid. Tema uuringust selgus, et migrantid kasutasid kodumaal elavate lähedastega suhtlemiseks peamiselt Skype'i, mida eelistati seetõttu, et tarkvara on tasuta kättesaadav ja läbi interneti on võimalik teha tasuta (video)kõnesid. Lisaks mängis rolli ka asjaolu, et Skype'i kaudu on võimalik teha soodsamaid kõnesid kui tavatelefoniga ka juhul, kui teisel poolel ei ole internetiühendusega sülearvutit (või mobiili). Autor on enda bakalaureusetöös (Sepp 2015) leidnud, et migrantide jaoks on erinevad kommunikatsioonikanalid olulised sidemete hoidmisel kodumaal elavate lähedastega ning Soomes elavate eestlaste jaoks on kõige olulisemaks kanaliks Skype, millega on võimalik teha pikamaakõnesid ja videoid. Ka Pajnik (2015) on leidnud, et Sloveenias elavate migrantide jaoks on kõige olulisemaks kommunikatsioonikanaliks mobiiltelefon, millega saab helistada ja sõnumeid saata ning sülearvuti, kus on võimalik kasutada erinevaid sotsiaalmeediakanaleid ja suhtusplatvorme.

Wilding (2006) on uurinud migrantide meediatarbimise harjumusi ja leidnud, et migrandid on kasutanud enda perekonnaga suhtlemiseks kolme erinevat viisi: mõned perekonnad löid veebilehed, kuhu nad postitasid uudiseid ja pilte erelistest sündmustest. Mõned perekonnad kasutasid privaatseid jututubasid, mis on mõeldud ainult perekonnaliikmetele omavahel suhtlemiseks. Jututoad on Wildingu (2006) sõnul justkui virtuaalsed kodud, kus on, geograafilisest vahemaast sõltumata võimalik perekondadel (taas)ühineda. Peamiselt saatsid perekonnad aga omavahel e-maile, Tavaliselt toimus suhtus kahe inimese vahel ning e-mailide sisu oli lühike. Kui aga toimus suurem sündmus, näiteks lapse sünd, siis saadeti sõnum korraga rohkem kui ühele inimesele (*ibid.*).

2. Ülevaade eestlaste rändest

2.1 Rändetrendid

Kui paarikümne aasta eest oli Eestist väljaränne haruldane, siis tänapäeval on vähemalt mõneks ajaks välismaale suundumine muutunud üsna tavapäraseks (Anniste 2014). Seda näitab ka statistika, sest alates Eesti taasiseseisvumisest kuni 2015. aastani oli Eesti rändesaldo negatiivne. See tähendab, et Eestist rändas rohkem inimesi välja kui sisse (sh tagasi) (Statistikaamet 2015, vt joonis 1). Väljaränne kasvas suuresti pärast Eesti riigi taasiseseisvumist (vt joonis 1), Eesti liitumist Euroopa Liiduga 2004. aastal ning 2008. aastal alanud majanduskriisi tõttu (Anniste jt 2010, Delfi 2014). Peamisteks sihtriikideks on olnud Soome, Saksamaa, Suurbritannia ja teised Euroopa liidu liikmesriigid.

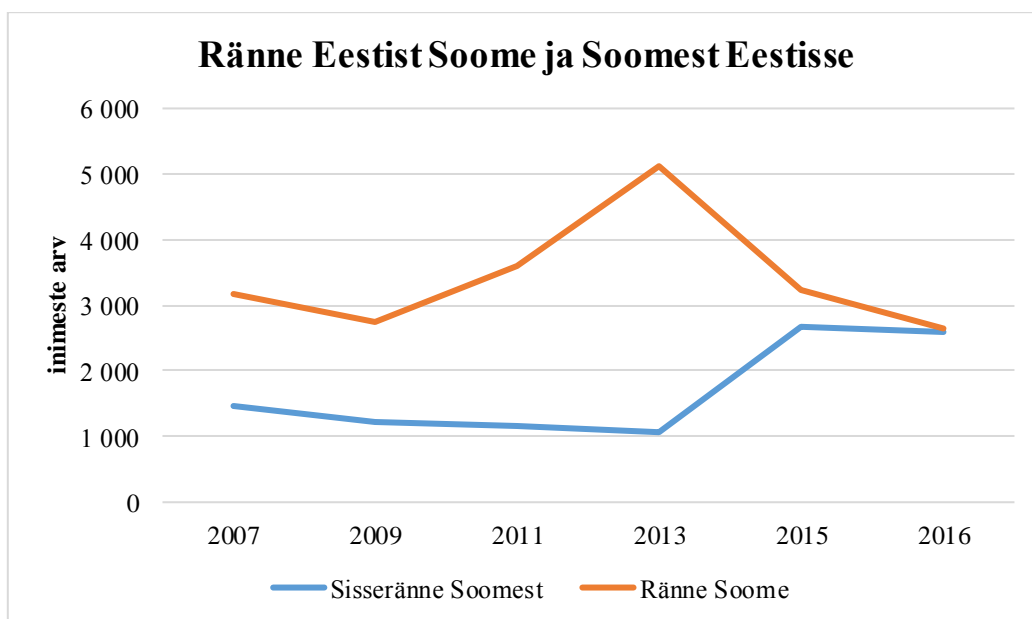

Joonis 1. Ülevaade Eesti välja- ja sisserändest aastatel 1946-2016. Allikas: Statistikaamet

Suure osa Eesti väljarändest moodustab tööränne, mille põhjused on kooskõlas peamiste tööränne migratsiooniteooriates esitatud põhjustega – oodatav suurem sissetulek, paranev keeleoskus, uued (töö)kogemused, enesetäiendus ja paremad töötingimused. Kuigi tööjõud liigub üle piiride olulisemalt aeglasemalt ning väiksemal määral kui kaubad ja teenused, siis on töörandel oluliselt suurem mõju. Eesti tööalase piiride vahelise mobiilsuse saldo on negatiivne, mis tähendab, et Eestist läheb rohkem inimesi mujale tööle kui siia saabub. Siinjuures mängib

rolli geograafiline asukoht ja Euroopa riikides töötamist soosiv seaduslik raamistik. Suurimaks mõjuriks on aga sissetulekute erinevus näiteks Lääne-euroopa riikide ja Eesti vahel (Krusell 2009).

Statistikaameti andmetel oli 2015. ja 2016. aasta rändesaldo positiivne. See tähendab, et teist aastat järjest taasiseseisvunud Eesti ajal ületas sisseränne väljarännet. 2016. aastal rändas Eestisse sisse 14 822 inimest ning Eestist välja 13 792 inimest. Enamik rändes osalejad olid Eesti kodanikud ning peamine väljarände sihtkoht on jätkuvalt Soome (58%) (vt joonis 1 ja 2) (Statistikaamet 2016). Tartu ülikooli linna- ja rahvastikugeograafia professori Tiit Tammaru hinnangul näitavad uuringud seda, et pärast välismaale elamist ja töötamist tullakse Eestisse ka tagasi see tähendab, et väljarände varjus kasvab ka tagasiränne kodumaale (Delfi 2014). Tammaru sõnul mõjutab inimeste liikumist peamiselt kaks fundamentaalset tegurit – elatustaseme erinevus võrreldes teiste riikidega ja rändeks sobilike inimeste hulk. See tähendab, et hetkel (veel) on Eesti ja teiste riikide elatustasemete vahe suur, kuid aasta-aastalt on see vähenenud, avaldades väljarändele järjest väiksemat mõju. Rände mõjuriks on ka sobilike inimeste hulk. See tähendab, et ükskõik kui suur on majandustasemete erinevus, ei liigu kõik inimesed võrdse tõenäosusega välja, sest alati on kindel liik inimesi, kes välja rändavad ja need, kes ei rända. Lisaks peab rände puhul arvestama sellega, et tagasiränne toimub alati aegnihkes. Tammaru hinnangul on suund selles osas selgelt loodud ja on vaid aja küsimus, millal Eesti rändesaldo muutub positiivseks (Postimees 2016).

Joonis 2. Ränne Eestist Soome ja Soomest Eestisse

2.2 Eestlased Soomes

Soome on sihtriigina eestlaste jaoks olnud erilisel kohal, sest Soome ja Eesti on naaberriigid ning riikidel on tugevad ajaloolised sidemed (Krusell 2009). Lisaks on Praakli (2008) sõnul eestlaste emigreerumine Soome üsnagi valutu, sest Soome on Eestile geograafiliselt väga lähedal ja sarnaste traditsioonide, keele- ja kultuuriruumiga. Ka tööalase rände puhul on Soome erilisel kohal – enim Eesti residentide on töötanud või töötavad Soomes. Sealjuures on Eestist pärit inimeste omavahelised võrgustikud tugevamad (Krusell 2009). Lisaks muudab Soome-Eesti geograafiline lähedus eelduse ka pendelrändeks, sest kodus käimine on suhteliselt odav, kiire ja lihtne. Ajutisel rändel on migrantide jaoks mitu positiivset aspekti, nt kõrgemad sissetulekud, edu, ametikarjäär ning heaoluriigis elamisega kaasnevad hüved. Samas tekitab selline elu ka üksindust, stressi ja kurbust (Anniste 2010).

Varasemad uuringud näitavad, et Soomest tagasirändel Eestisse mängib rolli sihtriigis kohanemine – st, mida paremini on eestlased Soomes kohanenud, seda ebatõenäolisem on tagasiränne. Nimelt kohanevad Soomes elavad eestlased sealse ühiskonnas tänu keelelisele sarnasusele üsnagi hästi. See tähendab, et väljarännanutel on võimalik kiiresti omandada soome keele oskus ja seeläbi luua kergemini sealne võrgustik (suhelda kohalikega, leida töö jne) (Anniste 2014). Ka Praakli (2008) on välja toonud, et Soomes elavad eestlased integreeruvad Soome ühiskonda üsnagi hästi ja olulisteks teguriteks on peamiselt eesti keel kui soome keele lähisuguluskeel, ühine kultuuriruum ja paljuski ühine ajalooline kogemus. Jagatud keele- ja kultuurisugulus võib aga olla ka teguriks, mis paneb Soomes elavaid eestlasi valima, kas jääda eestlaseks või saada soomlaseks. Viimase valiku puhul on tagasiränne jällegi ebatõenäolisem.

Eesti-Soome hargmaist ruumi on uurinud Kalev ja Jakobson (2013), kes on leidnud, et olenemata Eesti ja Soome riigi väikesest vahemaast, kõrge internetiseeritusest ja odavate kõnede tegemise võimalusest, ei säilita eestlased teises riigis elades märkimisväärset sotsiaalsete suhete võrgustikku. Seevastu Sepp (2015) on leidnud, kuigi Soomes elavad eestlased on lojaalsed kodanikud sihtriigis, on nad ka hargmaised migrandid, kes hoiavad tihedat kontakti kodumaaga – läbi traditsioonilise meedia ja interneti (nt TV, *online*-portaalid) hoitakse end kursis Eestis toimuvaga ning läbi personaalse meediakanalite (nt telefon, sotsiaalmeedia) suheldakse kodumaal elavate lähedaste ja tuttavatega (Sepp 2015).

Soomes elavatel eestlastel on laialdaselt erinevaid võimalusi hoida sidemeid kodumaaga ning samaaegselt toimida Soome ühiskonnas – seda nii sotsiaalselt, poliitiliselt kui ka majanduslikult. Nagu ka kõigil teistel inimestel, on ka Soomes elavatel eestlastel võimalik igapäevaselt meediat tarbida. Enim võimalusi hargmaiseks meediatarbimiseks annab Soomes elavatele eestlastele internet, kuna tänapäeval ühendab see nii traditsioonilised meediakanalid (ajalehed, ajakirjad, raadio, televisioon) kui ka personaalsed meedia- ja suhtluskanalid (nt mobiiltelefonid, Skype, Facebook, Viber, FaceTime jne). Näiteks on väljarännanutel võimalik end igapäevaselt Eestis toimuvaga kursis hoida lugedes *online*-uudiseid (nt ERR.ee, Postimees.ee, Delfi.ee, Ohtuleht.ee jne), kuulates internetist raadiot (nt Vikerraadio, Raadio 2, Skyplus jne), lugedes ajakirjade veebiväljaandeid (nt Imeline Ajalugu, Kroonika jne), vaadates tasuta või tasuliselt internetist (otse) televisiooni (nt ETV, ETV2, Kanal 2, LeiserTV jne), kasutades järelvaatamise võimalust (nt ETV, TV3 play, Kanal 2 jne) jne. Lisaks traditsioonilise meedia ja interneti jälgimisele on laialdaselt võimalusi kasutada ka personaalseid meediakanaleid. Näiteks on võimalik suhelda tuttavate ja sõpradega (sh kodumaal elavate lähedastega) läbi Skype'i, Facebooki, Viber'i, WhatsApp'i ja teiste suhtluskanalite, kus on võimalik saata nii tekstisõnumeid, häälsõnumeid, teha videokõnesid kui saata pilte ja videoid. Lisaks internetile on suurt meediat võimalik jälgida ka satelliidi vahendusel (nt on võimalik paigaldada Viasat) ja raadiost (nt levib Helsingi piirkonnas Raadio 2 ning Soomes elavatele eestlastele on loodud eestikeelne raadio FinEst.fm). Soodsaks personaalseks suhtluseks pakuvad nii Eesti kui ka Soome mobiilsideoperaatorid (nt Sonera) piiriüleseid pakette, mis võimaldavad helistada ja kasutada andmesidet nii Soomes kui ka Eestis (ja lisaks teises EU riikides) sama hinna eest (Telia.ee).

Tulenevalt sellest, et Soomes elab arvestatav hulk eestlasi, on tekkinud Soome ka hulganisti hargmaised sotsiaalseid tegevusi hõlmavad organisatsioonid. Üheks heaks näiteks on Helsingis asuv Eesti Maja ehk Viro-keskus, mille ruumides paiknevad olulisemad Eesti-Soome kultuuri, haridus-, turismi- ja majandussuhteid edendavad organisatsioonid (Ettevõtluse Arendamise Sihtasutuse Soome esindus, Eesti Instituut Soomes, Soome Eesti Seltside Liit ja Tuglase selts). Eesti maja koondab nii soomlasi kui ka Helsingi piirkonnas elavaid eestlasi, korraldades eesti keele kursuseid soomlastele ja soome keele kursuseid eestlastele. Seega integreerib asutus läbi keeleõppe ka Soome suunal. Lisaks toimuvad sageli Eesti maja poolt korraldatud kultuuriüritused, mis on mõeldud Soomes elavatele eestlastele (nt eestikeelsed teatrietendused, näitused, kontserdid jne) (eestimaja.fi, 2017). Soomes elavatele eestlastele on loodud ka palju

erinevaid võimalusi vaba aja veetmiseks. Näiteks asub Helsingis Dancest Tantsu- ja Treeningstudio, kus antakse eestikeelseid treeninguid lastele- ja täiskasvanutele (Dancest.com) ning Segakoor Siller, mille eesmärgiks on tugevdada koorimuusika kaudu Soomes elavate eestlaste ühtekuuluvustunnet ja edendada ning tutvustada eestikeelset kultuuri Soomes (Siller.fi). Soomes tegutseb ka mitmeid erinevaid Eesti seltse, nagu nt Eesti Arstide Liit Soomes, Eestikeelse Hariduse Selts, Eesti Lastering, Helsingi Eesti Laululapsed, Turu eestlased klubi jne (Soomest.fi). Lisaks eelpool nimetatud seltsidele, on Soomes elavad eestlased loonud ka kommuune foorumite ja Facebooki gruppide näol. Intervjuuerides kaheksat Soomes elavat eestlast, leidis autot enda bakalaureusetöös (Sepp 2015), et kõik informandid on liitunud mõne Soomes elavatele eestlastele loodud Facebooki grupiga (Nt FinEst – eestlased Soomes, Viro naiskade jutunurk, Eesti naised Soomes jne). Neid gruppe kasutatakse peamiseks Soomega seotud ning igapäevase ja personaalse info saamiseks. Erinevad organisatsioonid, mis ühest küljest toimivad Soome ühiskonnas ning teisalt seisavad eesti keele ja kultuuri püsimise eest, viitavad hägustunud diasporaale.

Lisaks sotsiaalsele hargmaisele väljale on Soomes palju ka hargmaised majanduslikke välju. Näiteks tegelevad paljud Soomes elavad eestlased ettevõtlusega ning eestlaste poolt loodud ettevõtete arv kasvab Soomes kiiremini kui mistahes teisel immigrantide rühmal. Peamiselt luuakse ettevõtteid ehitus-, koristus- ja iluteenuste alal (Helsingin Sanomat 2014) Näiteks võib ka siinjuures tuua hargmaised Facebooki grupid (nt “Iluteenused Soomes – Helsinki/Espoo/Vantaa, Ehitustööde pakkumised Soomes, Fin Est – tööpakkumised Soomes jne) kus eestlased reklaamivad enda tooteid ja teenuseid ning otsivad ja pakuvad tööd. Lisaks on üle terve Soome loodud Eesti toidupoode (nt Eestin Puoti, Katri, Eesti Kaubamaja, Eestiläinen Herkkukauppa, Virolainen pikku market jne), kus müüakse peamiselt Eestist transporditud toidukaupa (Tuglas.ee) Soomes elavatel eestlastel on võimalus osaleda ka hargmaises poliitilises väljas. See tähendab, et neil on võimalik osaleda kodumaa poliitikas, sest mõlemad riigid on Euroopa liidus, hääletada saab saatkondades (nt Eesti saatkonnas Helsingis) ja Eesti isikutunnistuse olemasolul on võimalik hääletada ka internetis. Näiteks on mõlemas riigis registreeritud inimestel on võimalus osaleda vastava kohaliku omavalitsuse valimistel või valida vastava riigi Euroopa Parlamendi saadikuid (kodakondsusest sõltumata) (Kalev ja Jakobson 2013).

3. Uurimisprobleem ja uurimisküsimused

Viimastel aastatel rändab üha enam eestlasi tagasi kodumaale, ent eestlaste tagasirännet ja hilisemat kohanemist käsitlevaid uuringuid on Eestis läbi viidud võrdlemisi vähe. Üheks uuringuks on näiteks Harkmanni (2015) töö “Tagasirännanute kohanemine Eestis”, mis käsitleb tagasirände peamisi põhjuseid ning tagasipöördujate kohanemisprobleeme. Tänapäeva maailmas on meedia põimunud inimeste igapäevategevustesse ja võrgustikel on oluline roll ühiskonnas toimimisel, sellest tulenevalt on magistritööl kaks peamist eesmärki. Esiteks uuritakse, millist mõju võivad meedia ja võrgustikud avaldada rändekäitumisele. Täpsemalt, kuivõrd mõjutavad võrgustikud ja meedia Soome rändamise otsust ja tagasi kodumaale rändamise otsust. Tulenevalt sellest, et Soomes on võrdlemisi suur eestlaste kogukond, eeldas autor, et väljarännanud omasid sidemeid teiste Soomes elavate eestlastega, mis võis mõju avaldada kodumaalt lahkumise otsuse langetamisel või lihtsustada otsuste tegemise protsessi. Oletati, et rändeotsuse langetamise taustal mängivad rolli ka erinevad sotsiaalsed, majanduslikud ja vähem ka poliitilised tegurid. Näiteks võis rände põhjuseks olla perekondadel taasühinemise soov (nt pere liikme elamine/töötamine Soomes) ning suuremad palgad ja parem oodatav majanduslik toimetulek Soomes. Rännet Soome võis mõjutada ka meedia, mis ühelt poolt võis potentsiaalsele rändajale anda olulist informatsiooni Soome kohta, teisalt aga aitas hoida ühendust Soomes olevate tuttavate-sugulastega ja luua uusi kontakte sihtriigis.

Eeldati, et suhtlusvõrgustike ning meedia roll võib olla olulised mõjutegurid ka tagasirändel. See tähendab, et mida tugevamad on informantide sidemed kodumaal elavate lähedastega, seda tõenäolisemalt rännatakse ka tagasi. Ehk siis kodumaale tagasirändamise otsust võib mõjutada olemasolevad kontaktid (nt perekond, lähedased sõbrad), mis on säilinud tänu hargmaisele eluviisile Soomes, ent ka uued tugevad sidemed (nt partner) Eestis elavate inimestega. Prognoositi, et mida nõrgemad on kontaktid Soomes elavate inimestega (nii soomlaste kui ka eestlastega), seda tõenäolisemalt toimub ka tagasiränne. Näiteks võib rände otsust mõjutada see, et Soomes elatud aja jooksul ei ole loodud tugevaid, usaldusväärseid sidemeid kohalikega või teiste Soomes elavate eestlastega. Tagasirände otsust võib eeldatavalt mõjutada ka kohanemine Soomes. Kuna IKT tehnoloogiad võimaldavad väljarännanutel uues ühiskonnas luua hargmaiseid või hübriidseid ruume, ei pruugigi tekkida soovi kodumaale naasta, sest rändlejal on võimalik toimida korraga nii Soome kui ka Eesti ühiskonnas või luua täiesti uus, endale sobiv ja toimiv nõ kolmas ruum. Ränne kodumaale võib olla lihtsam, kui Soomes elades

on meediatarbimisel olnud nõ hargmaine ehk on jälgitud nii Soome kui ka Eesti meediakanaleid. Jälgides kodumaist meediat (nt televisiooni, *online*-uudisteportaale jne) võivad väljarännanud tunda, et naasevad tagasi tuttavasse ühiskonda, sest nad on Soomes elatud ajal olnud kursis Eestis toimuvaga.

Töö teiseks eesmärgiks oli välja selgitada, kuidas (erineva) rändetaustaga eestlased Soomes ja Eestis (taas) kohanevad ning milline on selles protsessis olnud meedia, hargmaisuse ja suhtlusvõrgustike roll. Eeldati, et tugevad kontaktid teiste Soomes elavate eestlastega võivad rolli mängida Soomes kohanemisel, seda nii emotsionaalse toetuse näol kui ka Soome ühiskonnas sisse elamisel ja praktilisel hakkamasaamisel nagu näiteks dokumentide vormistamine (nt isikukoodi taotlemine jne). Sarnaselt Soomes kohanemisele, võivad ka taaskohanemisel kodumaal rolli mängida nõrgad ja tugevad kontaktid, seda nt nii elukoha kui töökoha leidmisel. Lisaks arvas autor, et taaskohanemist kodumaal mõjutab vähesel määral see, millised on võrgustikud Soomes. See tähendab, et mida tugevamad sidemed (nt perekond, lähedased sõbrad) jäid Soome, seda tõenäolisemalt elatakse ka Eestis hargmaist või hübriidset elu, ehk elatakse nõ paralleelset elu kahes riigis korraga.

Autor arvas, et nii Soome kui ka Eesti traditsiooniline meedia (TV, raadio, ajalehed jne) on aidanud väljarännanud eestlastel Soomes kohaneda. soomekeelne meedia võis aidata Soome igapäevaelus toimuvaga kursis olla ning ühtlasi võis traditsiooniline meedia kaasa aidata keeleõppele, mis on kohanemisel oluliseks aspektiks. Traditsiooniline Eesti meedia võimaldab migrantidel tarbida hargmaist meediat – hoida end kursis kodumaal toimuvaga ning läbi meediakanalite luua nõ virtuaalne kodu. Personaalsed suhtluskanalid (telefonid, sotsiaalmeedia jne) seevastu aidata migrantidel luua kontakti kohaliku kogukonnaga (nii Soomes elavate eestlaste kui Soomes elavate soomlastega) ja seeläbi sulanduda paremini keskkonda. Ühtlasi võis läbi personaalsete meediakanalite liikuda info vabadest töökohtadest. Personaalsed suhtluskanalid võimaldavad hoida sidemeid ka kodumaal elavate lähedastega, mis võis aidata leevendada kodust eemal oleku tunnet.

Autor eeldas, et ka taaskohanemisel kodumaal on meedial olnud oluline roll. Näiteks võis sotsiaalmeedia abiks olla uute kontaktide loomisel või vanade kontaktide taastamisel. Internet (nt CV keskus jt tööotsimisportaalid) ja sotsiaalmeedia (nt Facebookis ringlevad tööpakkumised või tööotsimise grupid) võisid abiks tulla töö leidmisel. Ühtlasi eeldati, et taaskohanemisel võis abiks olla praktilise info otsimine meediast (nt kuidas vahetada

autojuhilube vms) ja eesti keele (taas)õppel (nt sõnade guugeldamine, eesti keelsete uudiste lugemine vms). Ühtlasi prognoositi, et negatiivne kuvand Soomes elavatest ja töötavatest eestlastest (nt Soomes töötavate eestlaste sildistamine Kalevipoegadeks, Soome rännanud eestlaste nimetamine mugavuspagulasteks, allaandjateks jne) võis tekitada kartusi tagasirände osas ning raskendada hilisemat Eesti ühiskonnas uuesti sisseelamist. See tähendab, et väljarännanud võivad läbi meedia (sh sotsiaalmeedia ja võrgustike) tunda, et nad on Eesti ühiskonnast nõ välja tõrjutud rühm ning nad ei ole kodumaale tagasi oodatud. Ühtlasi võib negatiivne kuvand mõju avaldada kohanemisel Soomes, pannes informante hoiduma kontaktidest teiste Soomes elavate eestlastega.

Võttes eelpool väljatoodut arvesse, püstitas autor kaks uurimisküsimust, millega püüdis välja selgitada, mil määral meedia ja kommunikatsioon mängivad rolli rändamisel Soome, sealt tagasi ning kohanemisel Soomes ja taaskohanemisel kodumaal.

1. Milline on meedia ja võrgustike roll rändel ja tagasirändel?

2.. Milline on meedia ja võrgustike roll kohanemisel Soomes ja taaskohanemisel Eesti ühiskonnas?

4. Andmed ja metoodika

4.1 Uurimismeetod

Töö eesmärgist tulenevalt kasutati peamise uurimismeetodina intervjuud. Meedia ja suhtlusvõrgustike tegeliku mõju uurimiseks rändel ja kohanemisel valiti poolstruktureeritud individuaalintervjuud. Intervjuude peamiseks eeliseks teiste andmekogumise meetodite ees võib pidada ligipääsetavust informatsioonile läbi inimeste tegelike arvamuste ja kogemuste, mis võivad suuresti varieeruda tulenevalt inimeste sotsiaalsest taustast (nt sugu, klass, etnilisus, vanus) Dunn (2000). Poolstruktureeritud intervjuude kasuks otsustas autor eelkõige seetõttu, et nende puhul on kava varem koostatud, ent intervjuu vorm on paindlik ning seetõttu on andmekogumist võimalik vastavalt olukorrale ja vastajale reguleerida (Dunn 2000, Laherand 2008). See tähendab, et intervjuueeritaval on võimalik muuta intervjuu käigus küsimuste järjekorda (nt kui intervjuueeritav liigub vestluses sellise teema juurde, mida oli plaanis hilisemalt käsitleda) ning esitada täpsustavaid küsimusi (Lepik jt 2014). Individuaalintervjuude kasuks otsustati eelkõige seepärast, et need võimaldavad käsitletavaid teemasid arutada privaatselt ning omas tempos (Lepik jt 2014). Taustainformatsiooni saamiseks ning hilisema andmetöötluse hõlbustamiseks palus autor informantidel täita ka ankeetküsiluse (vt lisa 2), mille ülesehitus ja sisu vastas intervjuu kavale. See tähendab, et kogu ankeedi sisu räägiti üle ka vestluse käigus. Näiteks oli ankeetidest suuresti abi informantide meediapraktika te kaardistamisel, kuna ankeet edastas saadud informatsiooni kompaktsemalt.

4.2 Valimi iseloomustus

Valimisse kuulusid 16 Soome rändekogemusega inimest. Kaheksa neist elasid Soomes ning kaheksa olid tagasi rännanud Eestisse. Soomes elanud eestlased jaotusid piirkonniti, st neli informanti paiknesid Uusimaa piirkonnas (Lõuna-Soomes, kuhu on tekkinud peamised eestlaste kogukonnad. Piirkond on Eestile geograafiliselt lähedal) ning teised neli informanti elasid Uusimaa piirkonnast kaugemal (kaugemal Lõuna-Soomes, Põhja-Soomes ja Lääne-Soomes, kus eestlaste kogukonnad on väiksemad ning intervjuueeritavate elukohad Eestile geograafiliselt kaugemal) (vt tabel 1). Soomes elanud informandid valiti erineva paiknemise

järgi seetõttu, et näha, kas geograafilisel asukohal on eristatavat mõju tagasirände ja Soomes kohanemisele. Eestisse tagasirännanud piirkonniti ei eristatud. Valimis olid informandid, kellel oli erinev sotsiokultuuriline taust ehk erinev haridustase, sugu ja vanus. Valimisse kuulus neli meest ja 12 naist. Kaheksa intervjuueeritavat oli vanuses 20-30, kuus intervjuueeritavat 30-40 ning kaks intervjuueeritavat on vanuses 45-55 eluaastat. Seitsmel informandil 16-st oli kõrgharidus, kolmel kutseharidus keskhariduse baasil, kolmel keskharidus, ühel kutseharidus põhihariduse baasil ning kahel informandil põhiharidus (vt tabel 1 ja 2).

Ühtlasi oli informantidel erinev rändekogemus ja Soomes elatud aeg. Kuus informanti olid Soomes elanud 2-6 aastat, kuus informanti 7-10 aastat ja kaks informanti olid Soomes elanud üle kümne aasta (vt tabel 1 ja 2). Alljärgnevalt on lahti kirjutatud informantide taust (vanus, Soomes elatud aeg, elukoht, haridus, amet, keelteoskus) (vt tabel 1 ja 2). Säilita maks informantide anonüümsust, on nende nimed edaspidi muudetud.

	Nimi	Sugu	Vanus	Praegune Elukoht	Soomes elatud aeg	Haridus	Amet	Keelteoskus (väga hea, hea, rahuldav, väga vähene)
1	Berta	N	28	Soome, Uusimaa (Helsingi)	5,5 a	kutseharidus keskhariduse baasil	keskastme spetsialist	eesti keel hea soome ja inglise keel rahuldav
2	Kristo	M	30	Soome, Uusimaa (Helsingi)	7,5 a	kõrgharidus	tipp- spetsialist	eesti keel väga hea, soome ja inglise keel hea, saksa ja vene keel väga vähene
3	Meelis	M	48	Soome, Uusimaa (Helsingi)	6 a	kutseharidus põhihariduse baasil	lihttöö	eesti keel väga hea, vene keel hea, soome keel rahuldav
4	Marta	N	31	Soome, Uusimaa (Espoo)	11 a	rakenduslik kõrgharidus	keskastme spetsialist	eesti keel väga hea, soome keel hea, inglise ja vene keel rahuldav

5	Eva	N	28	Põhja- Soome, Oulu	2 a	Kõrgharidus	lihttöö	eesti ja inglise keel väga hea, soome keel rahuldav, vene keel väga vähene
6	Anne	N	39	Lõuna- Soome, Kouvula	10 a	rakenduslik kõrgharidus	keskastme spetsialist	eesti ja soome keel väga hea, vene, saksa ja inglise keel hea
7	Krista	N	37	Lõuna- Soome, Heinola	12 a	Põhiharidus	lihttöö	eesti keel väga hea, soome keel hea, vene keel väga vähene
8	Maarit	N	28	Lääne- Soome, Kangas ala	4 a	Keskharidus	teenindus- ja müügitöö	eesti, soome, inglise keel väga hea, vene keel väga vähene

Tabel 1. Informantide andmed. Soomes elavad eestlased

	Nimi	Sugu	Vanus	Praegune Elukoht	Soomes elatud aeg	Haridus	Amet	Keelteoskus
1	Anett	N	21	Eesti	7,5 a	keskharidus	üliõpilane	eesti keel väga hea, soome keel hea, inglise keel rahuldav
2	Helena	N	24	Eesti	3,5 a	rakenduslik kõrgharidus	teenindus- ja müügitöö	eesti, soome ja inglise keel väga hea, prantsuse ja vene keel väga vähene

3	Reelika	N	33	Eesti	5 a	rakenduslik kõrgharidus	keskastme spetsialist	eesti keel väga hea, soome ja inglise keel hea ja saksa keel väga vähene
4	Siim	M	31	Eesti	8 a	kutseharidus keskhariduse baasil	tehnika	eesti keel väga hea, soome ja inglise keel hea, vene keel väga vähene
5	Virge	N	53	Eesti	7 a	kõrgharidus	juht	eesti, inglise, vene ja soome keel heal tasemel
6	Iiris	N	34	Eesti	17 a	kutseharidus keskhariduse baasil	juht	eesti, soome ja inglise keel väga hea, rootsi ja saksa keel väga vähene
7	Paula	N	29	Eesti	15 a	keskharidus	üliõpilane	eesti ja soome keel väga hea, inglise keel hea, rootsi keel väga vähene
8	Hans	M	24	Eesti	7 a	põhiharidus	lihttöö	eesti, soome ja inglise keel väga hea, vene keel väga vähene

Tabel 2. Informantide andmed. Tagasirännanud eestlased

4.3 Andmekogumine

Mõned informandid kuulusid autori suhtlusvõrgustikku, kuid enamiku leidmiseks kasutas autor nõ lumepallimeetodit ehk uuris, kas mõne tuttava suhtlusvõrgustikku kuulub Soomes elavaid või sealt tagasirännanud eestlasi. Samuti soovitasid informandid ise autorile kontakte, kellega

võiks intervjuu läbi viia. Enamiku informantidega võeti ühendust läbi suhtlusportaali Facebook. Kõige lihtsam oli autoril leida tagasirännanud ja Soomes Uusimaa piirkonnas elavaid eestlasi, sest ka autori enda tutvusringkonda kuulusid inimesed, kes elasid või olid selles piirkonnas varem elanud. Keerukam oli leida Uusimaa piirkonnast kaugemal elavaid inimesi. Kuna autori ega teiste informantide võrgustikesse ei kuulunud Uusimaa piirkonnast eemal elavaid inimesi, kirjutati abipalve Facebooki gruppi “Viro naiskade jutunurk”, kuhu kuuluvad Soomes elavad naised. Autor uuris Facebooki postituses, kas grupis on inimesi, kes elavad Uusimaa piirkonnast kaugemal ning oleksid nõus panustama magistritöösse. Postituse vastu oli huvi oodatust suurem. Kommentaaride näol anti märku nõusolekust ning toodi välja enda praegune elukoht. Seejärel võttis autor potentsiaalsete informantidega Facebooki vestluse kaudu ühendust – esitas täpsustavaid küsimusi (nt kui kaua on Soomes elatud) ning täpsustas enda töö eesmärgi ja ajakava. Ühtlasi lubas autor tagada konfidentsiaalsuse. Et saada taustainformatsiooni, saatis esialgu autor intervjuueeritavatele ankeetküsitluse ning palus selle täidetult tagasi saata enne intervjuu toimumist. Seejärel lepitati kokku intervjuu aeg. Enamik intervjuusid toimus Skype’i vahendusel, mis võimaldas olenemata geograafilisest asukohast intervjuusid läbi viia (video) kõne abil. Kahe tagasirännanud intervjuueeritavaga kohtus autor silmast-silma Tallinnas ning kolme informandiga viidi intervjuu läbi (silmast-silma) vestlus Tartus. Üks intervjuu viidi läbi avalikud kohvikus ning neli intervjuud informantide kodus. Intervjuud kestsid 40 min – 1 h ja 20 minutit. Intervjuude kestvusaega ega kvaliteeti ei mõjutanud vestluse toimumise viis, see tähendab, et ei tekkinud erisusi Skype’i (video) kõnede ja silmast-silma intervjuude vahel.

4.4 Analüüsiprotsess

Käesoleva töö andmeanalüüsiks kasutas autor kvalitatiivset sisuanalüüsi, mis võimaldab tekstide sisu ja /või kontekstiliste tähenduste uurimist (Laherand 2008). Kvalitatiivse sisuanalüüsi eesmärgiks ei ole, erinevalt kvantitatiivsest sisuanalüüsist, lugeda kokku sõnade või väljendite kasutuskordi (Forbes 2000). See tähendab, et uuritavat teksti ei kodeerita analüüsiühikute kaupa ega määrata koodide esinemissagedust ehk ei kasutata ranget, fikseeritud koodidega kodeerimisjuhendit ega mõõtmiskaalasid (Kalmus jt 2015). Kvalitatiivse sisuanalüüsi puhul on arvulistest tulemustest tähtsam leida ja seostada omavahel koodid ja kategooriad, mis võtavad kokku analüüsitava teksti kesksed ja/või uurimisküsimuste seisukohast olulised tähendused (Laherand 2008). Sisuanalüüsi käigus püütakse saada terviklik ülevaade intervjuudest ehk uuritavast tekstist ning näha informantide mõtteavalduste

terviklikku mustrit või struktuuri. Ühtlasi võimaldab kvalitatiivne sisuanalüüs autoril keskenduda intervjuude peamistele, tõenäolise vastuvõtu seisukohast olulistele tähendustele ning analüüsida ka latentset sisu ehk kodeerida informantide vihjeid, kavatsusi ja/või eesmärke (Kalmus jt 2015).

Pärast intervjuude läbiviimist transkribeeriti helisalvestised Wordi tekstifailideks. 16 intervjuu kogumaht oli peaaegu 68 700 sõna. Andmestiku analüüs algas esialgu intervjuude läbilugemisega, mille käigus tegi autor märkmeid. Seejärel joonistasid välja peamised kategooriad, mis hiljem kodeeriti programmi MAXQDA 12 abil. Programmi abil loodi nõ hierarhiline koodipuu, mis aitas koondada kategooriale vastavaid tekstilõike. Kodeerimise protsessis keskenduti eelkõige meedia ja võrgustike seoste leidmisel rändel ja kohanemisel. Näiteks võrgustike rolli analüüsimiseks rändel loodi kategooriad „Soome rändamise põhjused“, „kontaktid Soomes enne rännet“. Põhjalikumaks analüüsiks jagas autor kontaktid omakorda alamkategooriaks „tugevad kontaktid Soomes“ (nt perekond, partner) ja „nõrgad kontaktid Soomes“ (nt tuttavad). Meedia mõju kohanemisel Soomes käsitleti nt „Soome meedia jälgimine“, „Eesti meedia jälgimine“, „praktilise informatsiooni otsimine“ jne. Paralleelselt kodeerimisega tehti märkmeid, mis salvestati enamasti Wordi failina. Hilisemaks analüüsiks võeti aluseks uurimisküsimused, mille raamidesse paigutati loodud tekstikategooriate tulemused.

5. Tulemused

5.1 Rändlejate meedia- ja suhtluspraktikad

Analüüsimaaks meedia ja võrgustike rolli Soome rändel, tagasirändel Eestisse, kohanemisel Soomes ja taaskohanemisel Eestis, andis autor ülevaate informantide meedia- ja suhtluspraktikatest. Suhtluspraktikate põhjalikumaks analüüsiks käsitleti (toetudes Granovetter 1989) informantide võrgustikes olevaid kontakte ehk sidemeid tugevatena (nt pereliikmed, lähedased sõbrad) ja nõrkadena (nt tuttavad, kaugemad sugulased). Ühtlasi anti suhtluspraktikate peatükis ülevaade personaalsetest suhtluskanalitest (nt telefon ja personaalsed meediakanalid – Facebook, Skype, WhatsApp jne).

5.1.2 Välja- ja tagasirändajate suhtluspraktikad

Esmalt vaadeldi, millised kontaktid kuulusid rändlejate võrgustikesse enne Soome rännet ning läbi milliste suhtluskanalite hoiti sidet Soomes elavate inimestega. Tulemustest selgus, et enne Soome kolimist kuulus enamiku intervjueeritavate suhtlusvõrgustikku mõni Soomes elav inimene. Kümme informanti tõid välja, et nende võrgustikesse kuulusid tugevad sidemed seal elavate eestlastega – nt ema, isa, vend, õde, partner, tädi, onu või mõni lähedane sõber. Neljal intervjueeritaval oli enne Soome rännet nõrk kontakt mõne Soomes elava eestlasega – nt tuttav, kaugel sugulane, koolikaaslane. Ühel informandil ei olnud enne Soome kolimist sidemeid Soomes elavate eestlastega, kuid tal oli tööalane (nõrk) kontakt Soomes oleva Soomlasega. Informant Paula, kes kolis Soome koos perega viie aastaselt, ei omanud sidemeid ei eestlaste ega soomlastega.

Rännates Soome ja elades mõnda aega sealses ühiskonnas, löid intervjueeritavad uusi sidemeid nii Soomes elavate eestlastega, soomlastega kui vähemal määral ka muust rahvusest inimestega. Tulemustest selgus, et kõik 16 informanti suhtlesid Soomes elades soomlastega. Pooled intervjueeritavad löid Soomes elades nii tugevaid (nt sõbrad, lähedased töökaaslased) kui ka nõrkasid suhteid (nt tuttavad). Teiste informantide võrgustikesse kuulusid nõrgad kontaktid soomlastega (nt töökaaslased, tuttavad), kuid neil ei õnnestunud luua tugevaid suhtlussidemeid. Enamasti toodi põhjuseks asjaolu, et soomlastega on keeruline kontakti luua, sest teisest

rahvusest inimesi ei võeta nõ omaks. Näiteks tõi informant Kristo (Soomes elanud 7,5 aastat) välja, et tööl olles suhtles ta peamiselt soomlastega ja soome keeles, kuid vabal ajal peamiselt teiste eestlastega (eestlasest partner, eestlasest sõbrad Soomes, lähedased kodumaal).

Kristo: “ Noh, 1/3 päevast olen tööl, siis tuleb töökaaslastega suhelda, kuna töö on selline, et peab info liikuma, siis ja need on kõik soomlased, siis suur osa päevast soome keeles. Kodus kaasaga eesti keeles ja kindlasti Eestis ka – ema ja isa ja õde ja mõned sõbrad ka. Ja Soomes on ka eestlasi, aga need on sellised nädalavahetuse tutvused“, „Kui nüüd sõpradest rääkida, siis pigem ikka eestlased jah, et ei ole, ei ole tulnud nagu Soome sõpru väga. “

Ka Marta (Soomes elanud 11 a), Krista (Soomes elanud 12 a), Anett (Soomes elanud 7 a), Reelika (Soomes elanud 5 a) ja Berta (Soomes elanud 5,5 a) tõid välja, et kontaktid soomlastega olid peamiselt töö või koolialased ning eraelus suheldi enamjaolt eestlastega. Nende näidete põhjal selgub, et olenemata pikalt Soomes elatud ajast ei ole soomlastega lähedasi kontakte loodud. Põhjuseks võib olla see, et informantidel olid olemasolevad lähedased suhted teiste Soomes elavate eestlaste näol, mis piiritlesid nende suhtlusvõrgustike laienemist. Teisalt aga võib tulemuste põhjal öelda, et intervjuueeritavad on sotsiaalsete võrgustike põhjal loonud endale sobiva mitmetahulise ehk hübriidse identiteedi. See tähendab, et tööalaselt samastuti rohkem soomlastega ning eraelus eestlastega. Tulemustest selgus, et eelkõige suheldi soomlastega silmast-silma ning läbi personaalsete suhtluskanalite. Enamasti mainiti Facebooki, WhatsAppi ja telefonisuhtlust.

Peale kontaktide soomlastega, suhtlesid enamik informante aktiivselt ka teiste Soomes elavate eestlastega. Selgus, et 15 intervjuueeritava võrgustikes oli tugevaid sidemeid eestlastega. Näiteks oli pooltel intervjuueeritavatel eestlasest partner, kellega koos Soomes elati. Lisaks toodi lähedaste kontaktidena välja ka lähisugulased (lapsed, õed, vennad, vanemad) ning lähedased sõbrad. Samuti oli enamikul informantidel kontakte teiste Soomes elavate eestlastest tuttavate, kaugemate sõprade ja sugulaste näol. Märkimist väärib asjaolu, et intervjuueeritav Eva (Soomes elanud 2 a), kes elas Oulus, oli ainukene, kelle võrgustikesse ei kuulunud tugevaid kontakte teiste Soomes elavate eestlastega. Tema suhtlusvõrgustiku Soomes moodustasid peamiselt soomlased ja muust rahvusest inimesed. Eva näite puhul võib oletada, et võrgustike loomisel Soomes mängib rolli geograafiline asukoht. See tähendab, et kuna Oulus ei ole niivõrd suuri eestlaste kogukondi (kui nt Uusimaa piirkonna), on teiste eestlastega kontakti loomine keerukam kui piirkondades, kus elab rohkem eestlasi.

Üheksa informandi suhtlusvõrgustiku moodustasid peamiselt teised Soomes elavad eestlased. Näiteks tõi Maarit (Soomes elanud 4 a) välja, et lisaks pereliikmetele (partner, laps, Soomes elav ema), suhtles ta sageli eestlasest sõbrannadega, perekonnatuttavatega, Tampere elavatele eestlastele mõeldud Facebooki gruppidest tuttavaks saadud inimestega, kellega võeti sageli nädalavahetusel midagi toredat koos ette. Näiteks külastati Eesti kultuuriüritusi (nt külalisetendused) Soomes.

Maarit: „Ongi siis, et kui leiad mõne inimese, kellega klapp tekib, sealt eestlaste rühmast või ikka on mõni selline sõbranna või siis mõned sellised tuttavad, kellega perekonniti suhtleme. Et meesterahval on neid eestlastest tuttavaid ja mul endal on... et siis nendega suheldakse. Et saadakse kokku, lepatakse kokku, kas käiakse kalal või saunaõhtud või minnakse koos mõnda üritust vaatama, et näiteks Tamperele tuleb Merle Palmiste Eestist... et siis selliseid asju käiakse koos vaatamas“

Neli informanti tõid välja, et nende võrgustikes oli võrdselt eestlasi (pereliikmed, sõbrad, tuttavad) ja soomlasi (sõbrad, tuttavad), kolme intervjuueeritava võrgustikes (lisaks eestlastest pereliikmetele) oli peamiselt soomlased ning ühe informandi võrgustikes peamiselt soomlased ja muust rahvusest inimesed.

Mõned informandid tõid välja ka asjaolu, et kuigi nende võrgustikesse kuuluvad Soomes elavad eestlased, siis hoidutakse kontaktide loomisest teiste Soomes elavate eestlastega. Seda peamiselt Eesti meedias ja ühiskonnas leviva Soomes elavate eestlaste negatiivse kuvandi tõttu. Näiteks tõid Marta (Soomes elanud 11 a) ja Anne (Soomes elanud 10 a) välja, et nemad ei külasta erinevaid Soomes elavatele eestlastele mõeldud üritusi (nt eestlaste jaanipäev Soomes).

Anne: „Sellistel üritustel ma ei käi, sest need, kes sinna kaamera ette sattusid, olid väga valed inimesed //...// me mõtlesime, kas me lähme seekord. Ja mul tuli meelde see eelmise aasta video ja siis ma ütlesin mehele, et me ei lähe sinna //...//“

Anne näite puhul võib oletada, et negatiivsed kajastused Eesti meedias võivad panna informante hoiduma kontaktidest teiste Soomes elavate kaasmaalastega.

Teiste Soomes elavate eestlastega suheldi peamiselt silmast-silma (eelkõige lähedaste sidemete puhul) ning läbi personaalsete meediakanalite (enim mainiti Facebooki, telefonisuhtlust ning vähem ka Instagrami ja Telegrami). Enamik informante kuulusid mõnda Soomes elavatele eestlastele mõeldud Facebooki gruppi (nt FinEst – eestlased Soomes, Viro naiskade jutunurk,

Eestlased Oulus, Eestlased Tampere jne), läbi mille on saadud praktilist informatsiooni ja loodud kontakte teiste Soomes elavate eestlastega. Enamjaolt olid intervjueeritavad gruppides nõ jälgija rollis (st ei postita ise), ent mõnel juhul oli neis gruppides loodud virtuaalsed kontaktid saanud ka nõ päris kontaktideks, st suhtlus oli kandunud üle pärisellu.

Soomes elamise ajal hoidsid kõik intervjueeritavad sidemeid ka kodumaal elavate inimestega. Nii selgus tulemustest, et kõigi 16 informandi suhtlusvõrgustikesse kuulusid Eestis olevad lähedased ja tuttavad. Lähedaste kontaktidena toodi välja perekond (õed, vennad, vanemad, onud, tädid) ning sõbrad. Nõrgemate kontaktidena võib tulemuste põhjal nimetada sugulasi, tuttavaid ja sõpru, kellega suheldi pigem harva. Kodumaal elavate lähedastega suheldi peamiselt läbi personaalsete suhtluskanalite (telefon, Facebook, Skype, Viber, WhatsApp) ning tuttavatega toimus suhtlus peamiselt internetis (peamiselt Facebook) või silmast-silma siis, kui kodumaad külastati. Sagedamalt külastasid kodumaad need informandid, kes elasid Uusimaa piirkonnas (nt Helsingis, Espoos). Valdavalt käidi Eestis paari kuu tagant korra või sagedamini (nt kaks korda kuus). Need informandid, kes elasid Uusimaa piirkonnast kaugemal, külastasid kodumaad harvem, näiteks paaril korral aastas või olulisematel tähtpäevadel. Sellest järeldub, et geograafiline lähedus Eestile võimaldab sagedasemat kontakti kodumaaga.

Seitse praegu Soomes elavat informanti tõid välja, et nende jaoks on üheks olulisemaks suhtlusvahendiks telefon. Mobiilikõnet eelistatakse mugavuse ja odavuse tõttu, sest erinevad Soome mobiilsideoperaatorid pakuvad pakette, milles kõned Eestisse maksavad sama palju kui soomesisesed kõned. Näiteks tõi Marta (Soomes elanud 11 aastat) välja, et odavad mobiilikõned võimaldavad tal Eestis elavate lähedastega (nt ema, sõbrannad) teha pikki telefonikõnesid. Sellest tulenevalt ei ole suhtlus piiratud ning seeläbi on kontakti hoidmine kodumaal elavate lähedastega väga kerge.

Informant Berta (Soomes elanud 5,5 a) tõi aga välja, et tema hoiab kodumaal elavate lähedastega kontakti Skype vahendusel.

Berta: *“Ema, vend ja venna pere on ikkagi Eesti pool põhiliselt, kellega ma suhtlen niimoodi nädalas paar korda ikka. Et kas me siis teeme venna perega, noh, tal on väike kohe nelja aastaseks saav poeg. Et laps tädi ära ei unustaks, siis me ikkagi teeme ka neid Skype kõnesid”.*

See näide toob hästi välja personaalsete meediakanalite olulisuse suhtlemiseks kodumaal elavate pereliikmetega distantsilt. Ühtlasi loob videokõne uue mõõtme tavalisele mobiilikõnele, sest lisaks häälele edastatakse ka pilti, mis loob kontakti veelgi reaalsemaks.

Tulemustest selgus, et enamiku informantide jaoks ei ole Soomes elatud aeg olulist rolli mänginud kodumaal olevate kontaktide (peamiselt tugevate) nõrgenemisel (või täielikult ära kadumisel). Näiteks tõi informant Paula (Soomes elanud 15 aastat), välja, et Soomes elades helistas ta rutiinselt enda Eestis elavale vanaemale ning suhtles sõpradega (algul saatis kirju, hiljem sõnumeid). Ühtlasi külastas ta tihedalt kodumaad (nt veetis Eestis kõik tähtpäevad ja koolivaheajad). Ka Virge (Soomes elanud 7 a), kelle suhtlusringkonna Soomes moodustasid peamiselt soomlastest töökaaslased (kes olid ühtlasi ka sõbrad), pidas läbi IKT vahendite tiheadat kontakti kodumaal elavate lähedastega.

Virge: *„Põhimõtteliselt abikaasaga me helistasime igal õhtul, et me tegime vist tõesti telefonifirmadele kohutavalt häid arveid, aga lastega oli niimoodi, et lapsed olid mul kordamööda minu juures seal Soomes //...//*

Peale suhtluse kodumaal elavate lähedastega, hoidis Virge Eestiga kontakti ka läbi sagedaste külaskäikude. Näiteks veetis ta nädalavahetused (kaks korda kuus), tähtpäevad ja puhkused Eestis. Ühtlasi külastasid teda Soomes olles lähedased Eestist (nt abikaasa, õde).

Lisaks vanade kontaktide säilitamisele, loodi Soomes elatud ajal ka uusi sidemeid kodumaal elavate inimestega. Näiteks leidsid Paula (Soomes elanud 15 a), Reelika (Soomes elanud 5 a), Anett (Soomes elanud 7 a), Iris (Soomes elanud 17 a) ja Hans (Soomes elanud 7 a) endale Eestist partneri. Nende näitete puhul võib täheldada, et partneri leidmisel on rolli mänginud ka hargmaine eluviis, see tähendab, et informandid külasid sagedasti kodumaad ja olenemata pikalt Soomes elatud ajast omasid Eestis tugevaid suhtevõrgustikke.

Tulemustest selgus ka vastupidine olukord. Nimelt tõi informandid Anne (Soomes elanud 10 a) ja Krista (Soomes elanud 12 aastat) välja, et nende võrgustikud Eesti poolel (eelkõige nõrkade kontaktide näol) on ajapikku väiksemaks jäänud. Põhjuseks toodi asjaolu, et nende tutvusringkonnas peetakse Soomes elavaid eestlasi jõukateks. Tekkinud “rikka Soomes elava eestlase” kuvandist lähtuvalt võetakse negatiivseid hoiakuid.

Krista: *„Mul üks sõbranna alles kolis Eesti tagasi, kaks aastat tagasi ja siis venna naisega, emaga ja... ongi, enamust ajast ma ei suhtle kellegagi. Ei taha sinna Eestisse väga helistada,*

esimene küsimus mis sealt tuleb on “tee laenu”, “Käid ju Soomes tööl, kuidas sul ei ole anda mulle laenu?” Nii vaikseks jäänud see kuidagi nendega“, „Meil on seal selliseid inimesi, kes esimese asjana küsivad, et millal sa tagasi kolid? Ja siis on teada, mis sealt järgmiseks tuleb. Kui ütlen, et ma mingi aeg võib-olla tulen, siis nad juba hakkavad juba mõtlema, et mis jutukesi nad rääkima hakkavad. Meil lihtsalt on neid küla tädikesi niivõrd palju, kellel ei ole seal mitte midagi teha. Neil on niivõrd igav seal, et sekkuvad teiste ehudesse.“

Sellest näitest tuli selgesti välja, et informant Krista võrgustikes on tugevad sidemed kodumaal elavate lähedastega (sõbranna, ema, vend ja tema pere), ent ta hoidub kontaktidest teiste kodumaal elavate tuttavatega negatiivsete hoiakute tõttu.

Kõik tagasirännanud intervjuueeritavad omavad võrgustikes kontakte Eestis elavate lähedastega (perekond, lähedased sõbrad, töökaaslased) ning tuttavatega (sugulased, tuttavad). Võrgustikes olevad tugevad kontaktid Eestis elavate lähedastega on jäänud suuresti samaks (mis olid Soomes eladeski). Ühtlasi on mõned informandid otsinud üles vanad tuttavad (läbi Facebooki), kellega ei suheldud Soomes elades aktiivselt ning loodud on ka uusi kontakte. Näiteks tõi informant Paula välja, et uute tutvuste loomisel on suuresti abiks olnud sotsiaalmeedia.

Paula: *„Jaa, meil on selles suhtes erandlik grupp, et me juba raseduse ajal suhtlesime, nüüd siis lapsed saavad viieseks. Et kui me neid alguses ootasime, siis ta oli foorumis, siis meil kuidagi tekkis Facebooki grupp ja nüüd on nii, et enamuse on kas Tartus või Tallinnas, emadest, et kui lapsed olid väikesed, siis me saime ikka mitu korda kuus kokku ja nüüd kui lapsed on juba suuremad, emad on tööl enamuse, nüüd siis me saame vähem kokku, aga on tekkinud sellised sõbrannad, et ta ei ole enam niisama Facebooki grupp, vaid ongi lähedased sõbrannad“*

Sellest näitest oli selgesti näha, et sotsiaalmeedia on suuresti abiks tulnud virtuaalsete kontaktide loomisel, mis hiljem on kandunud üle pärisellu. Informandid on säilitanud ka vähemal või rohkemal määral kontakte Soomes elavate inimestega

Tulemustest selgus, et soomepoolsed võrgustikud on tugevamad neil informantidel, kelle võrgustikesse kuulub endiselt mõni Soomes elav lähedane. Näiteks elab endiselt neljal informandil kaheksast Soomes mõni lähedane eestlasest pereliige (vanemad, vennad, õed), kellega suheldakse kas paaril korral nädalas, korra nädalas või korra kahe nädala jooksul. Ühtlasi omasid informandid nõrkasid sidemeid Soomes elavate inimestega (nii soomlaste kui ka eestlastega), kellega suheldi paaril korral kuus. Näiteks tõi Siim (Soomes elanud 8 a), kes

suhtles Soomes olles peamiselt eestlastega, välja, et tagasirändamine Eestisse on kaasa toonud võrgustike vähenemise Soomes.

Siim: *„Eestlastest ei... aga soomlastest, üks perekond küll, kellega ma väga hästi läbi sain. Et pereisaga, temaga... et kui ta Eestis oma perega käib siis on ikka ühendust võtnud ja oleme kokku saanud ja niimoodi. Temaga ja niimoodi, me ei suhtle igapäevaselt aga kord kuus saadame meilid üksteisele. Et kuidas elu tal läheb ja kuidas lapsed kasvavad ja kuidas mul läheb ja mis siin toimub ja.. Vana ülemusega oleme ka viimased korrad vestelnud. Üldiselt elu läheb edasi, aga inimesed kaovad ära. Et nad on Facebooki sõbralistis sul olemas, sul on alati võimalus nendega suhelda, aga noh... ei otsi seda kontakti ka koheselt ise. Ei oska enam //...//*

Siimu näitest selgus, et rännates tagasi kodumaale ei säilitata enam niivõrd suurel määral kontakte Soomes elavate tuttavatega.

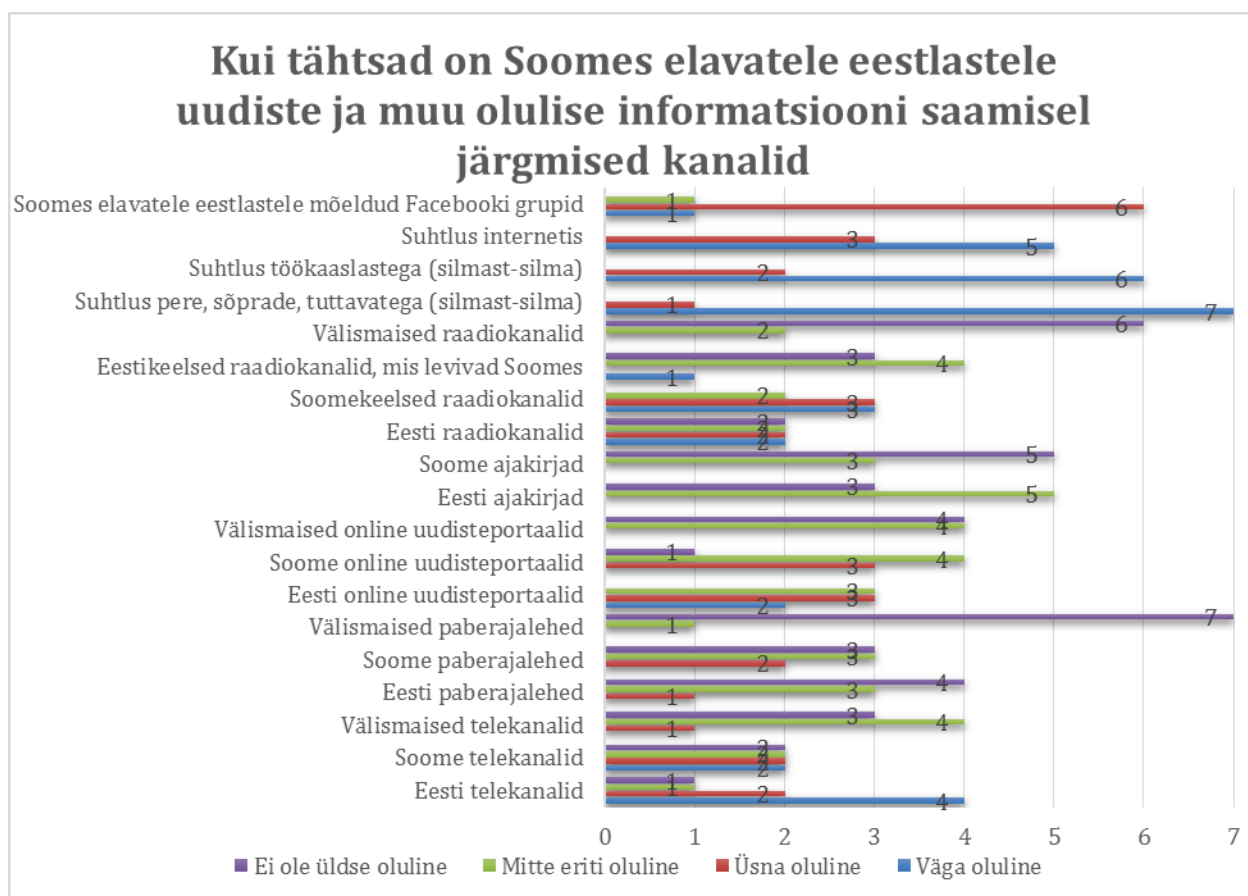
Suhtlemiseks Soomes elavate kontaktidega (nii eestlaste kui soomlastega), kasutati enim Facebooki, e-maili ning sageli ka helistati (sh läbi Skype'i ja Facetime'i). Vähesemal määral kasutati mõnda muud telefoni rakendust (nt WhatsApp). Näiteks tõi informant Paula (Soomes elanud 15 a), kelle vanemad elavad Soomes, välja, et pärast tagasirännet on tema jaoks Skype ja Facetime muutunud eriti oluliseks kommunikatsioonivahendiks hoidmaks sidet lähedastega.

Paula: *“Skype, vot see on olnud, see on olnud kohe kui ma Eestisse kolisin, et siis enda vanematega meil on, no praktiliselt iga nädal, me räägime, eriti pärast seda, kui lapsed sündisid, siis vanaema-vanaisa tahavad lapselapsi ka näha. Lapsed on sellega väga kiiresti kohanenud, et nad ei oskagi vanavanematega telefonis rääkida. Nad tahavad, et see pilt on ja noh, nüüd kui nutitelefon on, siis on väga hea see Facetime, saab põhimõtteliselt igal pool ja et sellega me saame enda perega, Soomes elava perega ühendust ja vend ka mul on praegu üleüldse Hiinas, aasta aega, et see on ka nagu väga hea võimalus temaga rääkida. See on jälle see, et kirjutamine ei anna seda sama”.*

Sellest tsitaadist oli selgelt näha, et videokõnede tegemise võimalusel on suur roll hoidmaks sidet välismaal elavate lähedastega ning seeläbi võimaldab olla sageli ühenduses. Tulemuste põhjal joonistus välja, et igapäevane suhtlus ja meedia (eelkõige personaalsed meediakanalid) on omavahel tihedalt põimunud. Lisaks sellele, et informandid kasutasid suhtluseks personaalseid meediakanaleid, jälgisid nad ka traditsioonilist meediat.

5.1.2 Välja- ja tagasirändajate meediapraktikad

Meediapraktikate puhul vaadeldi peamiselt intervjuueeritavate traditsioonilise meedia ja interneti (nt TV, raadio, ajalehtede *online* väljaanded) kasutamist. Ühtlasi kasutati hargmaise meediatarbimise mõistet, mis hõlmab endast nii Soome kui ka Eesti meediaruumi jälgimist samaaegselt. Selgus, et kaheksa praegu Soomes elava eestlase jaoks oli olulisemaks meedia- ja kommunikatsioonikanaliks igapäevase informatsiooni saamisel suhtlus pere, sõprade, tuttavate ja töökaaslastega ning virtuaalne suhtlus. Ühtlasi peeti tähtsaks Eesti telekanaleid, soomekeelseid raadiokanaleid, Eesti *online*-uudisteportaalet, Soomes elavatele eestlastele mõeldud Facebooki grupe ning Soome *online*-uudiste portaalet (vt joonis 3).

Joonis 3. meedia- ja kommunikatsioonikanalite olulisus uudiste ja muu informatsiooni saamisel Soomes elavate eestlaste jaoks

Soomes elavate eestlaste meediatarbimise praktikate põhjal võib öelda, et informandid on hargmaised meediatarbijad, see tähendab, et enamasti jälgitakse nii Soome kui ka Eesti meediat ja vähemal määral ka välismaa meediat. Viis intervjuueeritavat tõid välja, et nemad jälgivad

igapäevaselt võrdselt nii Eesti kui ka Soome meediat. Kolm informanti jälgivad aga peamiselt Eesti meediakanaleid. Tulemustest põhjal saab välja tuua asjaolu, et meediatarbimise juures ei mängi rolli informantide Soomes elatud aeg ega haridus.

Autor uuris, kuivõrd kursis (väga hästi, pigem hästi, ei oska öelda, üsna halvasti) on informandid sellega, mis toimub Eestis ja Soomes. Tulemustest selgus, et mitte ükski informant ei ole enda hinnangul väga hästi kursis Soomes toimuvaga. Seevastu Eestis toimuvaga on suurem osa intervjueeritavaid (väga) hästi kursis. See kumas läbi ka informantide meediatarbimise praktikatest. Näiteks pidasid intervjueeritavad Eesti telekanaleid olulistemaks igapäevase informatsiooni saamisel kui Soome kanaleid (vt joonis 3). Eesti telekanalite jälgimise olulisus võis tuleneda sellest, et Soomes elavatel eestlastel on laialdaselt võimalusi jälgimaks kodumaist televisiooni. Näiteks tõid seitse informanti kaheksast välja, et nad jälgivad Eesti telekanaleid läbi satelliidi või interneti vahendusel (nt ETV järele vaatamine, LeiserTV). Peamiselt jälgitakse televiisorit meelelahutuslikul eesmärgil ning ühtlasi jälgitakse erinevaid uudistesaaateid (nt AK, TV3 seitsmesed uudised, Reporter). Soome TV-st jälgivad informandid samuti nõ põhikanaleid (nt Yle, Nelonen, MTV3 jne) ning valdavalt jälgitakse meelelahutust, uudiseid ja nt erialaga seotud teemasid. Näiteks tõi Maarit (Soomes elanud 4 a), kes jälgib peamiselt Eesti meediat, välja, et Soome meedia vahendusel on ta kursis küll peamiselt ennast puudutavate teemadega (nt majanduslikud teemad ja muu heaolu puudutav), kuid ei ole kursis Soome poliitikauudistega ega tea näiteks tuntud inimesi. Eestis toimuvaga on ta enda hinnangul oluliselt paremini kursis.

Maarit: „Väga vähe ikka //...// mul ei ole isegi mitte aimu... kuidas need valimised siin Soomes käivad või kuhu ma pean minema selle jaoks, et valida või mida pean tegema selle jaoks, et valida //...// Soome kuulsusi, ei nägu ega nimepidi, va enda lemmikud lauljad, kes meeldivad. Aga ei ole ausalt öeldes aimugi, et kes on kes ja mis on mis. Kui soomlased ise räägivad oma mingitest kuulsustest, siis vaatad lolli näoga vastu ja ei ole aimugi //...//“

Sellest tsitaadist on näha, et vähene soomekeelse meedia tarbimine (ja suurem Eesti meedia tarbimine) võib piirata informatsiooni saamist, mis läbi võib olla keerulisem suhelda ka teatud teemadel kohalike soomlastega.

Ühtlasi pidasid intervjueeritavad Eesti *online*-uudiste portaale olulistemaks (kolme informandi jaoks üsna oluline, kahe informandi jaoks väga oluline) kui Soome *online*-uudiste portaale (kolme informandi jaoks üsna oluline) (vt joonis 3). Eesti *online*-uudiste portaalistest jälgitakse

peamiselt Delfi.ee ja Postimeest.ee. Soome *online*-portaalidest jälgitakse näiteks Is.fi (Iltasanomat) ja Hs.fi (Helsingin Sanomat).

Kui Soomes elavate eestlaste jaoks on Eesti uudisterportaalid ja Eesti telekanalid olulisemad kui Soome omad, siis soomekeelset raadiot peeti Eesti raadiokanalitest ja Soomes levivatest eestikeelsetest raadiokanalitest olulisemaks uudiste ja muu informatsiooni saamisel. Näiteks tõi Meelis (Soomes elanud 6 a) välja, et enda liikuva ameti tõttu hoiab ta end Soomes toimuvaga kursis peamiselt läbi raadio ja paberajalehtede (pauside ajal).

Meelis: *“Teatud kanalid on, mida ma kuulan rohkem, aga no ühed asjad on kindlasti, mida ma nagu kuulan võimalusel kui klienti peal ei ole autos, kuulan nagu tähelepanelikult, on uudised”.*

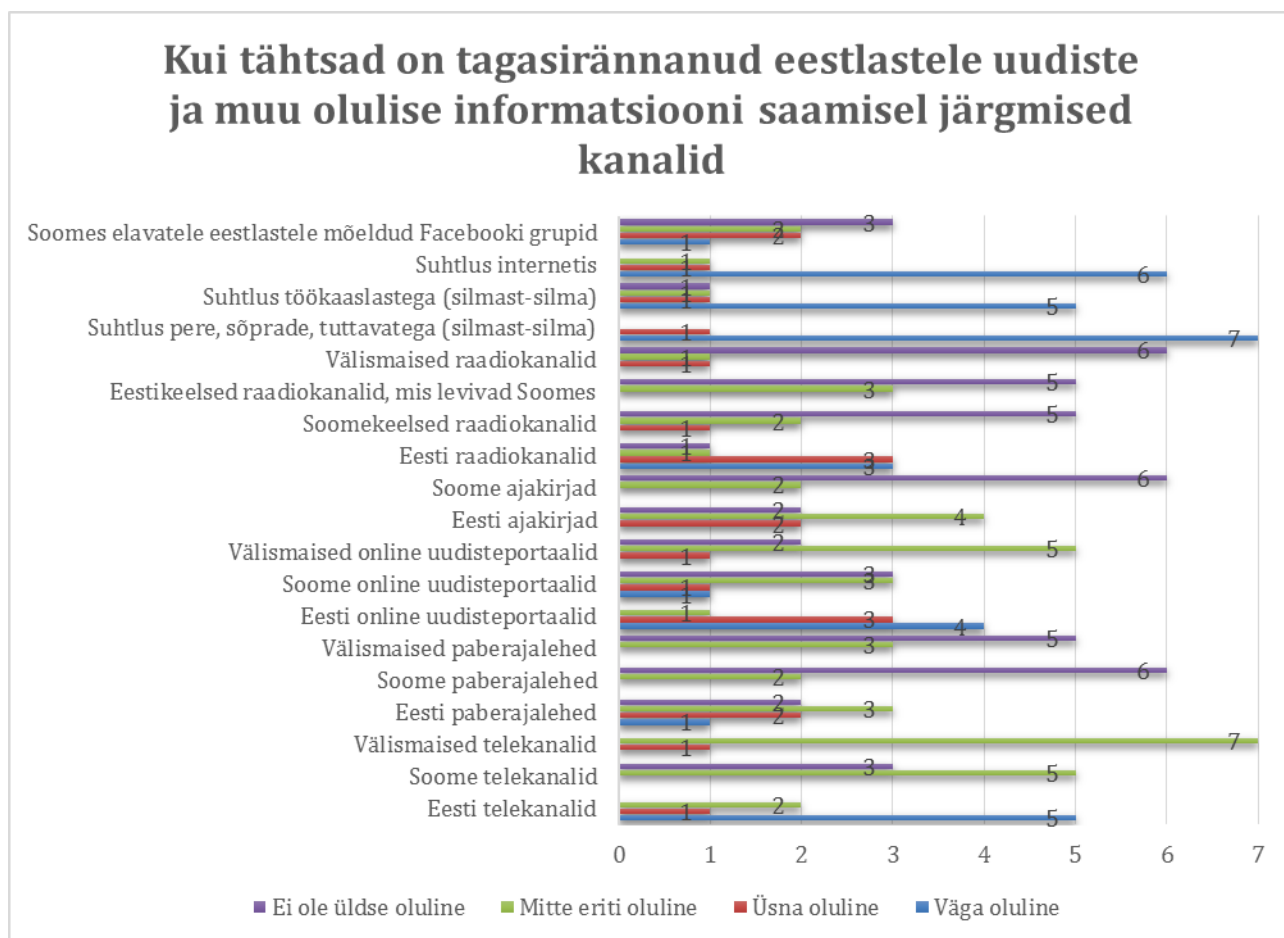
Kõige ebaolulisemateks kanaliteks peeti välismaiseid raadio- ja telekanaleid, paberlehti (välismaised, Eesti ja Soome), ajakirju (nii Soome kui ka Eesti) ja eestikeelseid raadiokanaleid, mis levivad Soomes (vt joonis 3).

Tulemustest selgus, et nagu ka praegu Soomes elavad eestlased, tarbisid ka tagasirännanud eestlased Soomes elades mõlema riigi traditsioonilist meediat ja internetti ning suhtlesid läbi personaalsete meediakanalite (peamiselt Facebook ja telefon) nii Soomes elavate kui ka Eestis elavate lähedaste ja tuttavatega. Näiteks jälgiti soomekeelset televisiooni (nt Yle, TV3, Nelonen) ja loeti soomekeelseid ajalehti (nt Metro, Hesari, Keski-Suomalainen jt). Eestis toimuvaga hoiti end kursis läbi telefonisuhtluse kodumaal elavate lähedastega või sotsiaalmeedia vahendusel. Reelika (Soomes elanud 5 a), Hans (Soomes elanud 7 a), Anett (Soomes elanud 7 a) ja Iris (Soomes elanud 17 a) toovad välja, et nemad jälgisid Soomes elades ka Eesti telekanaleid. Näiteks tõi Reelika välja, et algul Soome kolides jälgis ta soomekeelset meediat, kuid otsis võimalusi Eesti telekanalite jälgimiseks.

Reelika: *„Alguses ma Skysat’i ei teadnud, siis mul käisid Soome kanalid taustaks ja kuulasin. Hiljem hakkasin nagu igatsema ja tahtsin näha, siis leidsin selle Skysat’i. Jah, no alguses, esimesed kuud kui ma täitsa üksi siin olin, mul ei olnud siis isegi telekat, et siis ma olin täitsa soome sees. Soome keele sees.”*

Tagasirännanud eestlased peavad olulisemaks info- ja kommunikatsioonikanaliks igapäevase informatsiooni saamisel suhtlust (silmast-silma) pere ja tuttavatega, suhtlust internetis ning suhtlust töökaaslastega. Veel peeti oluliseks Eesti telekanaleid ning Eesti *online*-uudisteportale ja eestikeelset raadiot. Kõige ebaolulisemateks kanaliteks peeti Soome ja

välismaised telekanaleid, eestikeelseid raadiokanaleid, mis levivad Soomes ning Soome ajakirju ja Soome paberlehti (vt joonis 4).

Joonis 4. meedia- ja kommunikatsioonikanalite olulisus uudiste ja muu informatsiooni saamisel tagasirännanud eestlaste jaoks

Telekanalitest nimetati peamiselt Eesti põhikanalid (TV3, Kanal2, ETV), *online*-s jälgitakse uudiseid peamiselt Postimehe, Delfi ja Õhtulehe portaalist (nimetati ka Päevalehte). Paberajakirjandus on tagasirännanute jaoks pigem sekundaarne ning samuti kuulatakse raadiot peamiselt nõ taustaks. Suhtluseks Eestis elavate lähedaste ja tuttavatega kasutavad kõik informandid sotsiaalmeediakanalit Facebook (mis oli ühtlasi tagasirännanute peamine suhtluskanal ka Soomes olles). Mainiti ka Instagrami, Twitterit ning telefoni erinevaid telefoni äppi (SnapChat, WhatsApp, Skype, Gmail jne). Lisaks kasutatakse suhtlemisel ka mobiiltelefoni. Näiteks tõi Helena (Soomes elanud 3,5 a) välja, et tänu Soomes laialt levinud telefoniäpi WhatsApp kasutamisele, hakkas ta Eestis olles uuesti tegema tavakõnesid ja saatma tavalisi SMS-sõnumeid, sest Eestis pole äpp nii laialt levinud.

Helena: *“Soomes oli see WhatsApp nii mugav, et kõik telefonikõned ja SMS-id sai läbi selle teha ja osati see harjutaski nagu ära, et ma ei kirjuta enam Facebookis vaid saadan sõnumi. Mis sest, et see on läbi nagu WhatsAppi või ma helistan läbi WhatsAppi. Et see ongi nagu tagasi toonud minu ellu selle SMS-i saatmise ja tavalise helistamise. See tavaliselt inimesi hirmutab, et mis sa mulle helistad, noh...”*

Nagu eelpool toodud tabelist näha, on pärast tagasirändamist kodumaale informantide jaoks muutunud Eesti meediakanalid igapäevase informatsiooni saamisel olulisemaks kui Soome kanalid (vt joonis 4). Informant Paula (Soomes elanud 15 a) on ainukene kaheksast intervjueeritavast, kes enda sõnul jälgib regulaarselt Soome meediat (interneti vahendusel). Teised intervjueeritavad tõid välja, et teadlikult nad Soome meediat (sh uudiseid) nad enam ei jälgi, kuid mõnikord saavad nad infot Soomes toimuva kohta läbi sotsiaalmeedia. Näiteks ilmuvad nende Facebooki uudiste voogu varasemalt meeldivaks märgitud soomekeelsete portaali (sh *online*-uudisteportaalid) ja organisatsioonide teavitused. Ühtlasi saadakse mõnikord infot Soomes toimuva kohta Eesti meedia vahendusel, harvem Soome televisiooni vaadates ning läbi internetisuhtluse Soomes elavate tuttavatega (nt jagatakse mõne artikli linki). Nii tõid ka seitse tagasirännanud informanti välja, et Eestis toimuvaga on nad hästi kursis, ent Soomes toimuvaga kursisolekut pidasid halvaks neli informanti ja neli inimest ei osanud kursisolekut hinnata.

5.2 Meedia ja võrgustike roll rändel

Selgitamaks välja, millist rolli on võrgustikud mänginud Soome rändel, uuris autor informantidelt kui võrd on rändekäitumisele mõju avaldanud kontaktid Soomes. Ühtlasi selgitati välja, millised teised sotsiaalsed, majanduslikud ja poliitilised tegurid on mõjutanud Soome kolimise otsust.

5.2.1 Meedia ja võrgustike roll Soome rändel

Intervjuudest selgus, et informantide rännet mõjutavad tegurid on sageli omavahel põimunud. See tähendab, et enamike intervjueeritavate Soome rännet on vähemal või rohkemal määral mõjutanud võrgustikud, ent taustal mängivad rolli ka erinevad sotsiaalsed, majanduslikud ja poliitilised tegurid. Kolme intervjueeritava Soome kolimise otsust mõjutasid nõrgad sidemed

Soomes elavate eestlastega (nt tuttavad, vanad kontaktid, mis on seotus kooli või tööga), ühe informandi rändeotsust on mõjutanud nõrk kontakt Soomes elava soomlasega ning kaheteistkümne intervjueeritava rännet on mõjutanud võrgustikes olevad tugevad sidemed teiste Soomes elavate eestlastega (nt vanemad, vennad, õed, lähedased sõbrad, partner), mis on põimunud teiste rännet mõjutavate teguritega.

Kuus intervjueeritavat 16-st tõid välja, et lisaks võrgustikele on rännet mõjutanud teised sotsiaalsed tegurid. Üks informant tõi välja, et tema kolis Soome koos perega viie aastaselt. Kaks intervjueeritavat läksid Soome seepärast, et nende perekond (vanemad, vennad) olid Soome ees rännanud. Kolm intervjueeritavat rändasid Soome hariduse omandamise eesmärgil, kuid kodumaalt lahkumise otsust mõjutas suuresti ka võrgustike olemasolu Soomes. Näiteks oli informant Kristol (Soomes elanud 7,5 a) nõrk kontakt Soomes õppivate eestlastest koolikaaslaste näol, Siimul (Soomes elanud 8 a) tugev kontakt Soomes õppiva eestlasest lähedase sõbra näol ning Hansul (Soomes elanud 7 a) tugev kontakt Soomes elavate perekonnaliikmete näol.

Hans: “*Ema ja noorema vennaga olime veel Eestis ja siis isa ja keskmine vend olid Soomes ja siis ma läksin gümnaasiumisse Eestisse ja siis ma mõtlesin, et tahtsin //...// ja siis ema pakkus välja, et sa võiksid Soome minna. Ja siis mõeldud-tehtud. Ja siis läksime Soome kohapeale. Soomes oli kõik räägitud, et saab kooli sisse ja kohti on.*”

Eelnevast näitest tuleb esile võrgustike roll Soome kolimisel. Kuigi Hansu eesmärgiks oli minna Soome haridust omandama, siis suuresti mõjutasid rände otsust ka pereliikmed. Ühelt poolt Eestis elav ema, kes soovitas Soome kolida ning teiselt poolt Soomes ees ootavad lähedased kontaktid. Ühtlasi võib Hansu näite puhul välja lugeda, et rännet mõjutas ka perekonna taasühinemise soov.

Kümme informanti tõid välja, et nende Soome rändamise otsusel on lisaks kontaktidele rolli mänginud sotsiaalsete, poliitiliste ja majanduslike tegurite koosmõju. Sotsiaalsete teguritena mainiti näiteks armastust Soome riigi vastu, Eesti-Soome sarnast kultuuri ja keelt ning Eesti-Soome geograafilist lähedust. Majanduslike teguritena mainiti Soomes elavatelt tuttavatelt (nii eestlastelt kui ka soomlastelt) tulnud tööpakkumist, Eesti riigi majanduslikku olukorda ja keerulist majanduslikku toimetulekut kodumaal ning oodatavat suuremat sissetulekut või paremat majanduslikku toimetulekut Soome ühiskonnas. Poliitiliste teguritena toodi välja rahulolematust Eesti riigi poliitilise olukorraga. Näiteks rändas informant Maarit (Soomes

elanud 4 a) Soome eestlasest partneri tõttu, kes elas Soomes, kuid kodumaalt lahkumise otsust aitas langetada ka majanduslikult keeruline toimetulek Eestis. Ühtlasi väljendas ta rahulolematust Eesti riigi poliitilise olukorra suhtes.

Maarit: „Minul on elukaaslane... juhtus nii, et ma sattusin kokku meesterahvaga, kes on ise juba üle kümne aasta kindlasti Soomes elanud. Ja see variant siis ei tulnud kõne alla, et tema Eestisse tuleb. Et tema ütles, et tema ei tule mingil juhul Eestisse tagasi ja et tema elu on Soomes. Siis läks vastupidi, et siis kolisin mina tema juurde Soome. Ma olen sellisest väikesest kohast pärit nagu Võru linn, et siis ikka täiesti teisel pool Eestis. Ei ole seal töökohta, inimesi jääb järjest vähemaks, mingid aastad tagasi oli 14 000 //...//. Töökohti ei ole, va teenindav sektori. Ja kui oled ikkagi väikese lapsega, et siis ei ole seal Võrus kerge. Ja siis saigi otsustavaks, et mehe pärast, armastuse pärast Soome.

Sellest tsitaadist tõusis esile, et Maariti rände otsust mõjutas keeruline majanduslik toimetulek Eesti väikelinnas, ent peamiseks mõjuteguriks sai Soomes elav partner. Kuus informanti 16-st tõid välja, et nende rändamise otsuse taustal mängisid rolli sotsiaalsed, majanduslikud tegurid ja vähem ka poliitilised tegurid. Majanduslike teguritena nimetati keerulist majanduslikku toimetulekut Eestis ja oodatavat paremat majanduslikku elujärge Soomes. Sotsiaalsete teguritena toodi välja Eesti ja Soome geograafiline lähedus ning armastus Soome riigi vastu. Ühtlasi avaldasid mõned informandid rahulolematust Eesti poliitika suhtes. Peamiseks mõjuteguriks Soome rändel oli aga läbi võrgustike saadud tööpakkumine Soome. Kolme intervjuueeritavani jõudis tööpakkumine läbi võrgustikes olevate tugevate sidemete (isa, õde, vend) ning kolme informandini läbi nõrkade sidemete (tuttavad, kauged sugulased). Näiteks tõi Eva (Soomes elanud 2 a) välja, et tema sai tööpakkumise läbi Soomes oleva nõrga kontakti.

Eva: „Mu isa pool-õde ütles, et ta pool-vend otsib lapsehoidjat. Ehk siis ta on nagu mu kasuonu, mingis mõttes ja siis nad tahtsid Eestis lapsehoidjat või noh au paari, et lapsed õpiksid eesti keelt, sest see pereisa ise on Eestist ja pereema Soomest ja nad räägivad omavahel soome keeles. Siis nad tahtsid, et lapsed õpiksid natukene rohkem eesti keeles ka rääkima. Ja siis, kuna ma olin vaba, mul ei olnud parajasti tööd siis... ja mulle lapsed meeldivad, siis ma tulin...“

Sellest näitest tuleb hästi välja võrgustikes olevate nõrkade sidemete tugevus. See tähendab, et läbi nõrkade sidemete jõudis Evani tööpakkumine Soome, mis oli määravaks kodumaalt lahkumise otsusel.

Informant Berta (Soomes elanud 5,5 a) tõi välja, et kodumaalt lahkumise otsust mõjutas suuresti läbi tugeva kontakti saadud tööpakkumine ning Eesti riigi majanduslik ja poliitiline olukord.

Berta: „*Soome ma tulin tegelikult töö pärast //...//kui sa saad 300 eurot Tallinnas palka, siis sel juhul ongi see, miks inimesed on nagu närvilised. Sa pead kogu aeg mõtlema, kus siis nüüd endale süüa ja üürid makstud ja kommunaalid makstud ja //...// mul oli käpelt vaja minema sealt saada. Ma tulingi Soome, mu vend sebis enda ülemuse juurde trepikoja koristajaks, ma mõtlesin, et ma olen koristaja ja ma saan viis kuus korda rohkem palka kui Tallinnas //...// Mu ainukene kontakt oli mu vend, kes mind siia Soome tõi. Alguses oli jutt, et me hakkama koos elama. Miks ma tundsin ennast nii turvaliselt, et vaata vend on kõrval.*“

Sellest tsitaadist tuli selgesti välja, et võrgustikes olevatel tugevatel sidemetel on toetav roll rändel. Seda ühest küljest kindlustunde tekitamisel ja teiselt poolt võib tugevatest sidemetest olla kasu töö leidmisel. Ehkki Soome rändamise taustal on erinevaid sotsiaalmajanduslikke tegureid, saab selle tsitaadi ja teiste eelpool toodud näidete põhjal öelda, et Soome rändamisel on määravaks saanud võrgustikes olevad kontaktid (nii tugevad kui ka nõrgad) Soomes. Peamiselt on kontaktideks teised Soomes elavad eestlased ning enamikul juhul rännet Soome ei ole mõjutanud Soomes elavad soomlased, sest kontaktid nendega enne rännet on olnud puudulikud. Erandiks oli informant Virge (Soomes elanud 7 a.), kellel vastupidiselt teistele informantidele puudusid kontaktid Soomes elavate eestlastega, kuid rände avaldas mõju tööalane side Soomes elava tuttavaga.

Lisaks võrgustike rollile püüdis autor välja selgitada, kas Soome rändamise otsust on mõjutanud meedia. Kõik informandid tõid välja, et otseselt ei ole traditsiooniline meedia mõjutanud nende Soome rändamise otsust. Näiteks ei otsitud enne rännet internetist informatsiooni Soome kohta, ei liitunud Soomes elavatele eestlastele mõeldud Facebooki gruppidega vms. Informant Meelis (Soomes elanud 6 a) tõi välja, et traditsiooniline meedia ei mõjutanud Soome rändamise otsust, sest rännet mõjutavaks teguriks oli Soomes elav partner.

Meelis: „*Ei, selles mõttes nagu... ei olnud meedia ei olnud üldse seotud. Et jah, kontakt nagu määras rolli, et mul tolle hetke suhe määras rolli nagu, et mul oli tol hetkel nagu üks suhe ka jah. Mida enam ei ole, aga too oli kõige suurem määraja*“.

Tulemustest järeldati, et traditsiooniline meedia ei ole mõju avaldanud informantide rändeotsuse langetamisele. Küll aga võib arvata, et personaalsetel suhtluskanalitel (nt telefon,

Facebook jne) on mõju avaldanud rändekäitumisele, sest läbi nende kanalite hoidsid intervjueeritavad sidet Soomes elavate inimestega.

Kuigi hetkel on väljarännanud eestlaste elu Soomes, uuris autor, kas nad plaanivad jääda Soome või rännata tagasi kodumaale. Ühtlasi uuris autor võimalikku tagasirändeperspektiivi, küsides informantidelt, millistel tingimustel nad oleksid nõus kodumaale naasma.

Intervjuudest selgus, et üksintervjueeritav kaheksast planeerib kindlat tagasitulekut kodumaale, neli intervjueeritavat sõnasid, et nad on tagasirände peale mõelnud ja jätavad otsuse nõ lahtiseks (st et mõeldakse, et kodumaale tullakse tagasi võib-olla kunagi tulevikus või soovitakse Eestis veeta pensionipõlv). Kaks informanti pigem eelistaksid jääda Soome, kuid ei ole kodumaale naasmise mõtet nõ maha matnud ning üks informant kaheksast avaldas kindlat soovi Soome elama jääda.

Näiteks on Meelisel (Soomes elanud 6 a) kindel plaan kodumaale naasta ning ta on enda jaoks mõelnud, et kõige kauem elab ja töötab ta Soomes veel neli aastat. Tagasirände kiirus sõltub üksnes töökoha leidmisest Eestis. Kolm informanti tõid välja, et nad on tagasirändele otsusele mõelnud, kuid pigem lükkub tagasiränne kaugemasse tulevikku – nt pensionipõlve. Kodumaale naasmise otsust kiirendaks piisavalt väljakutsuv ja hea palgaga töökoha leidmisest Eestisse. Ühtlasi mängis rolli ka kindel elukoht. Näiteks tõi Marta (Soomes elanud 11 aastat), kes on Soome loonud perekonna, välja, et ta on tagasituleku peale mõelnud, kuid rändeotsus lükkub edasi, sest ta soovib Soomes üles kasvatada oma lapsed. Kodumaale naasmise otsust (ja selle kiirus) sõltuks aga kindlast töökohast Eestis. Tippspetsialistina töötav Kristo (Soomes elanud 7,5 aastat) tõi välja, et kodumaale naasmise otsust ei mõjutaks otseselt majanduslikud tegurid, sest erialase töö leidmisega ei tohiks ka Eestis probleeme tulla. Koju naaseb ta siis, kui tunneb, et välismaalt on omandatud piisavalt kogemusi.

Kristo: *“Vaataks veel ringi ja siis kui on isu täis ja Eestis on hea olla, siis ikka läheks sinna tagasi, seal mulle meeldib olla küll ma arvan, aga ma ei tea, mis see tulevik toob. Mis elu seal on ja mis elu mujal on. Aga pensionipõlv oleks kindlasti seal mõnus veeta”.*

Kristo poolt välja öeldud tsitaadist kumab läbi, et tagasirändel kodumaale ei mängiks rolli ka suhtlusvõrgustikud Eestis. Tagasiränne on tõenäolisem siis, kui välismaalt saadud kogemuste pagas on piisav.

Informant Maarit (Soomes elanud 4 a) on tagasituleku peale küll mõelnud, ent pigem eelistab ta jääda Soome eelkõige parema majandusliku toimetuleku pärast. Ühtlasi on tema peamised kontaktid Soomes (ema, laps ja partner, sõbrad, tuttavad), mistõttu ei mõjutaks tagasirännet kodumaale Eestis olevad võrgustikud. Maarit lisas, et tema oleks nõus kodumaale naasma ainult juhul, kui riiklikul tasandil muutuks sotsiaalne ja majanduslik süsteem ning riik näitaks välja, et inimestest hoolitakse.

Informant Eva (Soomes elanud 2 a) sõnas, et tema tulevikuplaanid on veel lahtised. Tagasirände või Soome jäämise otsus sõltub suuresti majanduslikest teguritest – kummas riigis leiab ta endale töö (pärast praeguse töölepingu lõppemist Soomes) või kummas riigis saaks alustada õpinguid. Küll aga sõnas Eva, et kui ta peaks otsuse langetama täna, siis eelistaks ta elama jääda Soome.

Eva: *“Ma eelistaksin jääda siia Oulusse, sest hetkel mul see suhtevõrgustik siin on tugevam, aga ma ei saa elada ainult õhust ja armastusest. See ei saa olla määrav. Kui juhtub, et ma Eestisse tagasi tulen, siis ma loodan, et ma suudan sealse suhtevõrgustiku jälle üles ehitada.”*

Sellest tsitaadist on selgesti näha, et lisaks majanduslikele teguritele mõjutavad tagasirände otsust suuresti võrgustikud. Eva näitel saab öelda, et mida tugevamad on võrgustikud Soomes, seda ebatõenäolisem on soov naasta tagasi kodumaale.

Informant Anne (Soomes elanud 10 a) näeb enda tulevikku kindlasti Soomes ning eelistab sinna elama jääda. Peamiseks põhjuseks on kohanemine Soomes, hea majanduslik järg, tugevad sotsiaalvõrgustikud Soomes ja seal soetatud kinnisvara. Võimaliku tagasirände otsusel mängiksid rolli üksnes majanduslikud tegurid.

Anne: *“Ma mõtlen seda, et mida Soome on pakkunud minule või-või kui palju rohkem võimalusi, kui palju rohkem //..// Aga hetkeseisuga ma... noo muidugi kindlasti on see majanduslik, et ma ei saa öelda, et ma halval järjel olen“*

Sellest tsitaadist on näha, et ühtlasi on Anne tänulik Soome riigile ning rahul sealse elukorraldusega.

Selle valimi näitel saab järeldada, et tagasirände otsust ja eelkõige selle kiirust mõjutavad peamiselt majanduslikud tegurid. Eestis olevatel võrgustikel ei ole tagasirände otsuse langetamisel olulist rolli, kuna informandid on oma elu seadnud Soome ning loonud sinna piisavalt tugevad ja toimivad sotsiaalsed võrgustikud.

Lisaks uuris autor, kumb protsess – kas ränne Soome või tagasiränne kodumaale – oleks informantide jaoks keerulisem. Viis Soomes elavat intervjuueeritavat kaheksast tõid välja, et tagasi kodumaale kolida oleks keerulisem kui seda oli Soome kolimine. Üks intervjuueeritav arvas, et kodumaale oleks lihtsam tagasi rännata ning kaks intervjuueeritavat leidsid, et Soome kolimine ja võimalik tagasiränne on ühtmoodi kerged protsessid nende jaoks.

Viie informandi jaoks oleks kodumaale tagasipöördumine keerulisem kui Soome kolimine, sest Soomes on loodud tugevad võrgustikud (pere, sõbrad) ning Soomes ollakse heal majanduslikul järjel. Lisaks mainiti, et Eestis ei pruugita leida sobivat töökohta (piisavalt väljakutsuv, hea palk), enam ei olda piisavalt kursis Eesti ühiskonnas toimuvaga (nt lastetoetused jms praktiline info) ning ei osata suhestuda kodumaa ühiskonnaga (nt teeninduskultuur, kiire elutempo). Lisaks toodi välja rahulolematuse Eesti riigi poliitilise olukorraga ning ühiskonnas olev negatiivne suhtumine väljarännanutesse. Näiteks tõi informant Krista (Soomes elanud 12 a) välja, et tema jaoks oleks Eestisse tagasimineku nii emotsionaalses kui ka majanduslikus mõttes oluliselt keerulisem kui seda oli Soome kolimine. Eestis oleks raske leida hea töö (sobiva palgaga) ning emotsionaalses mõttes oleks tagasimineku kodumaale keeruline ka seetõttu, et tema tutvusringkonnas suhtutakse Soome rännanud eestlaste halvustavalt.

Krista:” Jaa, tagasi on kindlasti raskem //...// üks asi on kindlasti see töökoha leidmine //...// esimene asi on see, kui ma lähen tagasi, et kõik vahivad jälle, et “näe, jälle Eestis”, “ei saanud hakkama, tuli tagasi”. Sest meil on nii väike küla koht seal. Sinna peaks minema siis, kui need kõik vanamutikesed on ära surnud. Ma ei teagi kusjuures, see kohanemine on kindlasti raske, see Eesti aja järgi hakata elama seal ja vaadata ja kõike ja... rahadega hakkama saada ja...//...// see suhtumine iseenesest on nagu negatiivne seal. Paar klassiõde on seal, kes küsivad, et millal sa tagasi tuled ja võiks nagu tagasi tulla. Nendel kindlasti oleks hea meel seal”

Sellele tsitaadile tuginedes võib eeldada, et tagasiränne kodumaale võib olla raskendatud ühiskonnas leviva Soomes elavate eestlaste negatiivse kuvandi tõttu.

Informant Eva (Soomes elanud 2 a) tõi välja, et tema jaoks on ränne ja võimalik tagasiränne mõlemad olnud üsnagi kerged protsessid. Kaks informanti leidsid, et kuigi ka Soome kolimine läks väga sujuvalt, siis kodumaale tagasitulek oleks veelgi kergem. Näiteks tõid informandid Kristo (Soomes elanud 7,5 a) ja Meelis (Soome elanud 6 a) välja, et läbi meedia ja kommunikatsioonivõrgustike on ta end Eesti ühiskonnas toimuvaga kursis hoidnud ning ühtlasi on ta säilitanud tugevad suhtlusvõrgustikud Eestis elavate lähedaste ja tuttavatega.

Meelis: *“Et kuna mul on olemas nagu hobi, huvid, noh, muidugi üks suur asi tagasitulekuks on töö ka. Et kui noh, kui juba töökohta ei ole siis ei tule ka, kui juhuslikult lotovõitu ei saa. Unistada ju võib //...// inimesed nagu teevadki selle suure vea, et nad tulevad siia ja kaotavad oma suhted ära, mis on nagu, jäävad Eestisse //...// ma ei saa näiteks siin osadest eestlastest üldse aru, kes nagu, absoluutselt kaotavad huvi, nad ei hoia ennast absoluutselt kursis lehtede kaudu või-või tuttavate kaudu, et mis nagu Eestis toimub //...// selles mõttes mul nagu ei ole mingeid hirme tagasituleku suhtes. Et ma arvan, et et kui teatud tingimused on nagu täidetud ja niimoodi, siis käib see tagasitulek nagu niimoodi...nagu sõrmenips.*

Meelise öeldust on selgelt näha, et kontaktidel ja meedial on väga oluline roll hoidmaks Soomes elavaid eestlasi kursis Eesti ühiskonnas toimuvaga. Ühtlasi lihtsustab hargmaine elu tagasirännet ja hilisemat kohanemist kodumaal.

5.2.2 Meedia ja võrgustike roll tagasirändel

Eelnevas peatükis toodi välja tagasirändeperspektiiv ja võimalikud tegurid, mis mõjutaksid Soomes elavate eestlaste kodumaale naasmist. Selles peatükis vaadeldi, millist mõju on meedia ja võrgustikud avaldanud tagasirände käitumisele ning kuivõrd on Eestisse naasmise otsust mõjutanud teised sotsiaalsed, poliitilised ja majanduslikud tegurid.

Selgus, et kõigi informantide tagasirände otsust on mõjutanud Eestis olevad võrgustikud ja nende tugevus, mille taustal on rolli mänginud teised majanduslikud ja sotsiaalsed tegurid. Kolm intervjuueeritavat kaheksast, kes kolisid Soome koos perega (või perele järgi), tõid välja, et neil oli suur soov naasta kodumaale, sest Soomes elatud aja jooksul ei kohanetud seelses ühiskonnas ära. Tagasiränne lükkus edasi Soomes olevate tugevate võrgustike tõttu ning mõneti ka hirmu Eestis mitte hakkamasaamise pärast. Viimase nõu tõuke kodumaale naasmisel andis Soomes elatud ajal loodud lähisuhe Eestis. Näiteks informant Paula (Soomes elanud 15 a), kes lahkus koos perega Soome viieaastasena, sõnas, et tagasirände otsust mõjutasid võrgustikes olevad suhted (peigmees, vanaema, sõbrad, sugulased) ning olemasolev elukoht Eestis. Tagasitulekust oli ta mõelnud juba väga pikalt, sest ei tundud ennast Soome ühiskonnas nõu omaksvõetuna ja ei kohanenud seelses keskkonnas ära.

Paula: *“Kohe kui gümnaasiumi lõputunnistuse kätte sain, hüppasin laeva ja adjöö, oli kõik. Ma olin sellest mõelnud juba kümme aastat, et nii on ja nii läks“, „Mulle ei meeldi Soomes*

elada. Täiesti... tundub absurdne, et ma ei kohanenud ära, aga ma ei kohanenud ära.“, “Üks asi on see, et Soomes, üks kõik kui kaua sa oled elanud, siis sa ei ole kunagi oma. Nad ei võta omaks. Sa võid... mul on väga häid sõpru soomlasi, aga kui tekib suurem konflikt, siis eestlase kaart lüüakse lauale. See on paratamatu ja ma arvan, et see on igal pool niimoodi. Eestis ilmselt ka, aga mulle ei meeldinud see tunne, et ma olen välismaalane //...//

Paula öeldust on näha, et võrgustikud mängivad väga olulist rolli Soomes kohanemisel, kodutunde ja ühtekuuluvustunde tekitamisel ning see omakorda mõjutab tagasirände otsust. Ühtlasi lisab Paula, et tema jaoks oli tagasitulek kodumaale lihtsam tänu Soomes elatud hargmaisele elule. See tähendab, et Soomes olles oli ta läbi kontaktide ja meedia kursis Eesti ühiskonnas toimuvaga ning läbi sagedaste külaskäikude ja IKT vahendite säilitas suhtlusvõrgustikud kodumaal.

Paula: “Et tegelikult on küll, et päris paljud minuvanused, kes on 90. Alguses tänu vanematele Soome viidud siis, tahaksid tagasi tulla //...// päris paljud läksid sellise “põletame sillad ja me ei lähe kunagi tagasi” ja need lapsed, noh, nüüd siis juba noored täiskasvanud, neil on meeletult raske tagasi tulla, kuna neil ei ole kontakte. Ja noh, mul oli vanaema ja tuttavad jne, et siis oli nagu lihtsam, aga palju, ma tean, nagu tahaksid, aga kuhu nad tulevad? Neil ei ole siin mitte kedagi, nad ei tunne siin mitte kedagi, et ma täitsa usun, et on raske tulla tagasi. Ei võeta, ei ole avasüli “talendid koju”. Ei ole kindlasti mitte”.

Sellest näitest tuleb välja, et hargmaisel elul Soomes võib olla oluline roll tagasirändel kodumaale. See tähendab, et mida tugevamad on säilinud kontaktid kodumaal elavate lähedaste ja tuttavatega, seda lihtsam on ka kodumaale tagasi rännata.

Nelja tagasirännanu otsust kodumaale mõjutas peamiselt elukaalne Eestis või eestlasest elukaaslase (kellega koos elati Soome) soov kodumaale naasta. Lisaks mainiti tagasirännet mõjutavateks teguriteks võrgustike tugevust Eestis ja soov luua Eestisse perekond. Kõigi nelja informandi rändeotsust ja selle kiirust mõjutasid ka majanduslikud tegurid. Näiteks tõi Hans (Soomes elanud 7 a) välja, et tema tagasirände otsust mõjutas enim eestlasest tüdruksõber, kes elas Eestis, kuid tagasirände kiirust mõjutas töökoha leidmine kodumaale – nimelt otsis Hans Eestisse tööd juba Soomes olles ning tuli tagasi kodumaale siis, kui tal oli olemas kindel töökoht, mille ta sai Facebooki vahendusel.

Tippspetsialistina Soomes töötanud Virge (Soomes elanud 7 a) tõi ainukese informandina välja, et tema rändeotsuse langetamisele ei ole võrgustikud otseselt mõju avaldanud. Tagasi kolis ta seetõttu, et sai läbi nõrga kontakti hea tööpakkumise Eestisse.

Virge: *"Ja suhtlusvõrgustikud, et mul ei olnud ka Eesti suhtlusvõrgustikud katkenud. Mul ei muutunud selles suhtlusvõrgustikus selles mõttes midagi, et Soome ja rahvusvahelised kontaktid tulid minuga siia kaasa jaa, et see riikide vahetamine ei ole minu jaoks kunagi suhtlusvõrgustikke nagu vähendanud, pigem on see suurendanud ja need inimesed, kellega ma olen neisse suhtevõrgustikesse sattunud, need käivad minuga kaasas."*

Virge öeldust selgub, et ka Soomes olles säilitas ta Eestis olevad suhtevõrgustikud (läbi meedia ja kommunikatsioonivahendite ja sagedaste külaskäikude) ning rahvusvahelised kontaktid on temaga nõ kaasas käinud ja võrgustikud (nii Soomes, Eestis kui mujal maailmas) rände tõttu hoopiski suurenenud.

Oluliseks tagasirännet mõjutavaks teguriks võib pidada ka personaalset meediat, mis võimaldas intervjuueeritavatel hoida sidet kodumaal elavate lähedaste ja nõrkade kontaktidega (misläbi sai kaks informanti tööpakkumise Eestisse). Informandid tõid välja, et traditsiooniline meedia (sh Internet) ei mõjutanud tagasirände otsust. Pigem tehti otsus võrgustike tasandil, mille juures personaalsel meedial oli toetav roll.

Eesti meedias on varasemalt räägitud välismaal elavate eestlaste negatiivsest kuvandist ja selle mõjust tagasirände otsuse langetamisel. Sellest ajendatuna uuris autor informantidelt, milline on nende hinnangul Soomes elavate eestlaste kuvand ja kuivõrd võib see mõju avaldada tagasirände otsuse tegemisel. Enamik informante täheldasid, et Soome meedias on kuvand neutraalne, ent Eesti meedias negatiivne (nt sildistamine Kalevipoegadeks, mugavuspagulasteks, allaandjateks jne). Ühtlasi tõdesid kõik intervjuueeritavad, et Eesti meedia on tekitanud „meie vs nemad“ olukorra, kus „meie“ alla kuuluvad nõ õiged, Eestis elavad eestlased ja „nemad“ on Soomes elavad eestlased, kes on sageli nõ välja tõrjutud. Seitse informanti kaheksast tõid välja, et negatiivne representatsioon ei ole mõju avaldanud nende rändekäitumisele. Helena (Soomes elanud 3,5 a) tõi aga välja, et negatiivsed meediakajastused tekitasid tunde, et ta on Eesti ühiskonnast välja tõrjutud.

Helena: *„Mõjutas, aga mitte positiivsel viisil, et pigem natukene isegi hirmutas, et selles suhtes, et kogu aeg tuli ju minu meediakanalites ja uudistes ja asjades umbes, et hästi palju sellist*

kirumist ja juttu, et kui halvasti ikka Eestis on jne. Et natukene pigem lisa sellist hirmu, et kas ma ikka saan hakkama, kui ma Eestisse tagasi tulen”, “eks natukene ikka mõtlesid, ja ega seda tuli ka, seda vastukaja, et inimesed ikka ütlesid, et noh, mis sa ei saanud nüüd Soomes hakkama, et tuled Eestisse tagasi? Et selliseid arvamusi oli üllatavalt palju lausa. Ja noh, sellise, kohati isegi tundub, et kahjurõõmuga olid need ütlemsed, et noh nüüd läks lappesse ja tuled Eestisse tagasi”.

Helena tsitaadi põhjal järeldab autor, et negatiivne kuvand Eesti meedias ja ühiskonnas Soomes elavatest eestlastest võib tekitada potentsiaalsetes tagasirändajates kahtlusi ja kartusi tagasirände osas, sest informandid võivad tunda end Eesti ühiskonnas tõrjutuna.

Autor uuris ka tagasirännanud eestlaste tulevikuplaane. Näiteks tõi Helena (Soomes elanud 3,5 a) välja, et hetkel näeb ta enda elu Eestis.

Helena:” Hetkel näen ma end Eestis, aga ei taha piiritleda seda tulevikku. Ma tunnen, et ma olen veel nii noor, et mul võivad igasugused projektid nagu ette tulla. Ma ei sihiks just Soomet. Aga näis, kui mingi hetk mõni muu selline huvitav projekt või asi ette tuleb, siis ma usu, et ma võtaksin vastu, kui asjalood sobivad”.

Sarnaselt Helenale näevad ka kõik teised tagasirännanud eestlast enda tulevikku pigem Eestis ning Soome tagasi kolimist ei planeeri ükski intervjuueeritav. Küll aga mainisid enamik informante, et kindlasti nad soovivad veel reisir ja maailma näha ning nad ei piiritle enda elu üksnes Eestis elamisega, sest “kunagi ei tea, mis elu ette toob” st millised uued väljakutsed neid tulevikus ees oodata võivad. Näiteks tõi Helena välja, et hetkel näeb ta tulevikku Eestis, kuid huvitavatele väljakutsetele, mistõttu peaks ta kodumaalt uuesti lahkuma, ta ära ei ütleks.

5.3 Meedia ja võrgustike roll kohanemisel

Eelnevast peatükist selgus, et meedia ja võrgustikud on olulised rännet mõjutavad tegurid. Selles peatükis vaadeldakse, kas meedia ja kommunikatsiooni mõju võib täheldada ka kohanemisprotsessis.

5.3.1 Kohanemisel Soomes

Nagu selgus informantide võrgustike analüüsist, oli enne Soome rännet kõigil intervjueeritavatel sidemed Soomes elavate inimestega (peamiselt eestlased). Enamik informante tõid välja, et kolides Soome oli just nendel kontaktidel oluline roll kohanemisel Soome ühiskonnas, sest need kontaktid aitasid teha vajalikke esialgseid toiminguid (nt isikukoodi taotlemine, sissekirjutus jne). Näiteks tõi Maarit (Soomes elanud 4 a) välja, et temal aitas pabereid korda ajada eestlasest partner.

Maarit: „Mul oli jah kõik, et mees ajas alguses need asjad ise paika. Tema ütles, tule, et temaga koos ma saan tulla. Et siis mul ei olnud tähtis... muidu peab olema töökoht. Aga kuna mul oli elukaaslane, et kes on ikkagi üle 10 aasta elanud Soomes, siis tema juurde tulemine, et selles suhtes ei olnud nagu probleeme.“

Maariti näite puhul võib öelda, et võrgustikes olevates tugevatel sidemetel on oluline roll kohanemisel, kuna ühest küljest on need abiks vajalike protsesside tegemisel (nt isikukoodi taotlemine), teisalt loob varasema rände ja Soomes elamise kogemusega kontakt kindlustunde, mis läbi uues ühiskonnas kohanemine võib osutuda lihtsamaks.

Ühtlasi oli kontaktidest abi töö leidmisel. Kaheksa informanti 16-st tõid välja, et nemad said töökoha (juba enne Soome rännet) Soome just läbi kontaktide. Neli informanti said töökoha läbi tugevate kontaktide (läbi Soomes elava õe, venna või isa) ja neljale informandile tehti tööpakkumine läbi nõrga kontakti. Sellest järeldub, et nii võrgustikes olevatel tugevatel kui ka nõrkadel sidemetel on oluline roll töö leidmisel. Informandid tõid välja, et just töö (sh töökaaslastel) on olnud oluline roll kohanemisel uues ühiskonnas. Ühtlasi on tänu tööle laienenud suhtlusvõrgustikud ning seeläbi on loodud uusi kontakte kohalike soomlastega.

Nagu eelpool välja toodud, võib soomlastega kontakti loomine osutuda keeruliseks. Pooled informandid tõid välja, et soomlased ei võta eestlaseid omaks. See võib mõju avaldada kohanemisele Soome ühiskonnas, kuna sotsiaalse tõrjutuse tõttu ei ole võimalik ühiskonda sulanduda. Näiteks tõi Paula (Soomes elanud 15 a) välja, et tema tundis ennast Soomes olles välismaalasena.

Paula: “Üks asi on see, et Soomes, üks kõik kui kaua sa oled elanud, siis ei ole kunagi oma. Nad ei võta omaks. Sa võid.... mul on väga häid sõpru, soomlasi, aga kui tekib mingi suurem

konflikt, siis eestlase kaart lüüakse alati lauale. See on paratamatu ja ma arvan, et see on igal pool niimoodi. Et Eestis ilmselt ka, aga mulle ei meeldinud see tunne, et ma olen välismaalane //...//

Sellest tsitaadist on näha, et kohalikega kontakti loomine võib osutuda keeruliseks, mis omakorda võib mõju avaldada kohanemisel ja hilisemal tagasirände otsuse tegemisel.

Ka kohalike eestlastega kontakti loomisel on oluline roll kohanemisel Soome ühiskonnas. Näiteks tõi Maarit (Soomes elanud 4 a) välja, et temale on suureks abiks tulnud eestlastele mõeldud Facebooki grupid.

Maarit: *“Facebooki grupp. Et et seal jah... seal nagu said eestlastest tutvusi ja sealt juba ideid, et kuhu ja kuidas ja mida edasi minna. Siis ma sain juba KELAga asjad korda, et see läks juba peaaegu kohtuni välja //...// ja siis sain KELA ja kõik paberid korda. Ja siis sai juba töötuaametisse võetud ja töötuaametist siis helistati, et ma veel mahuks sinna maahanmuuttaja programmi, siis ma läksin nagu aasta aega kooli ja siis oli nii, et nüüd ma olen valmis ja tundsin ennast nüüd siin hästi.”*

Maariti tsitaadist on selgelt näha, et virtuaalsetel gruppidel, mille liikmeteks on Soomes elavad eestlased, on oluline roll Soomes kohanemisel, sest läbi nende gruppide on ta saanud olulist informatsiooni ja loonud uusi kontakte Soomes elavate eestlastega.

Üheks olulisemaks eelduseks kohanemisel Soomes on soome keele valdamine. Mõned informandid tõid välja, et pärast soome keele selgeks saamist hakkas rohkem tekkima kontakte kohalike seas. Näiteks läbisid kaks informanti soome keele kursused Soomes ning kaks informanti õppisid soome keelt (keelekursus, soome keele kallakuga klass) juba enne Soome rännet. Ühtlasi tõid informandid välja, et keeleõppele on kaasa aidanud kommunikatsioon kohalikega ning soomekeelse meedia jälgimine.

Näiteks tõi üks informant välja, et Soome keelt õppis ta läbi televisiooni vahenduse (vaadates lapsena soomekeelseid multifilme) juba Eestis olles. Intervjueeritav Virge (Soomes elanud 7 a), kes läks Soome talle tehtud tööpakkumise pärast, ei osanud Soome kolides sõnagi soome keelt, kuid töökeskkonnas pidi ta kolleegidega kohalikus keeles hakkama saama. Keeleõppele aitas tema sõnul kaasa avatud meel, soomekeelses keskkonnas viibimine ning soomlastest kontaktide ja sõprade tekkimine kolleegide näol. Lisaks aitas keeleõpet arendada Soome keelse

televisiooni ja blogide jälgimine ning ajalehtede lugemine. Ka teised intervjuueeritavad tõid välja, et just televiisori, raadio ja lehtede lugemine on aidanud nende soome keele õppele kaasa.

Meelis: *“Ma lugessin hästi palju kohalikke kodulehti. Neid kohalikke ajalehti, mida sai tasuta. Et kuna ma Soome tulles ei osanud ei ühtegi sõna soome keelt //...// kuulasin raadiot, lugessin lehti, lasteraamatuid ja see nagu aitas päris kõvasti//...//*

Sellest väljatoodud tsitaadist selgub, et traditsioonilise soomekeelse meedia jälgimine aitab suuresti kaasa soome keele õppimisel.

Autor uuris informantidelt, kas eestikeelse meedia jälgimine takistas neil kohanemist Soome ühiskonnas. Kaks intervjuueeritavat tõid välja, et kuna jälgiti Soomes olles peamiselt Eesti meediat (peamiselt TV), siis mõneti võis kodumaise meedia jälgimine kohanemist takistada, kuna sellest tulenevalt ei oldud kursis igapäevaste aktuaalsete temadega Soomes. Näiteks tõi spetsialistina töötav Marta (Soomes elanud 11 a) välja, et tema jälgis peamiselt Eesti meediat.

Marta: *“Jaa, no mingil määral kindlasti, et kui tööjuureski räägitakse midagi, mingist saatest või midagi, siis ma nagu ei tea sellest midagi, aga see on täielikult see, et ma lihtsalt... et nagu, kuigi meil on ka Soome kanalid, siis nagu see, kui olla harjunud iga päev, et tulevad need Reporterid ja muud asjad järjest, et siis lihtsalt ei ole harjunud sinna kanalile üldsegi panemagi, et vaadatagi midagi”.*

Ühtlasi tõid kaks informanti välja, et eestikeelse meedia jälgimine aeglustas mõneti soome keele õpet. Näiteks tõi Maarit (Soomes elanud 4 a) välja, et üksnes Eesti meedia jälgimine on takistanud soome keele õpet.

Maarit: *“Ma ei suudaks vist elada kui mul ei oleks Eesti kanaleid. Kuna mul on see mugavus algusest peale, et telekast tuleb nagu peab olema, siis ma tunnen ennast küll natukene süüdi, et koolis räägiti, et peaks kuulama ja vaatama Soome telekat, et õpid keele paremini ära //...// Keeletase ja kõik muu oleks ju ikkagi hoopis teine, kui oleks igapäev selle (soome) keele sees olnud //...// jaa, see ongi just, et see kodune tunne jaa-jaa, eks ma ei ole tegelikult võimalust andnud nendele soomekeelsetele saadetele ja asjadele, et aga jah, kuidagi nii kinni nendes”*

Selle näite puhul saab öelda, et kodumaisel meedial võib olla kohanemisel uues riigis nii positiivne kui ka negatiivne mõju, sest ühest küljest võib üksnes eesti keelse meedia jälgimine takistada või aeglustada soome keele õpet, teisalt aga aitab Eesti meedia jälgimine tekitada võõrsil olles kodutunnet.

Informant Helena (Soomes elanud 3,5 a) toob aga välja, et eestikeelne traditsiooniline meedia ei takistanud Soome ühiskonda paremini sisse elamist, kuid veidi avaldas kohanemisele negatiivset mõju sotsiaalmeediast loetud negatiivsed uudised Soomes elavate eestlaste kohta.

Helena: *“Meediakanalite jälgimine nii palju ei mõjutanud seda sisse elamist ja soome keelt, e noh, muidugi teine asi on see, et meediakanalid... sotsiaalmeedias küll oli negatiivseid asju nagu tuttavate poolt, kes kirjutasid nendest nõ mugavuspagulastest. Et see tõmbas endal natukene seda motivatsiooni alla. Samas ei muutunud midagi küll nii drastiliselt, et oleks selle pärast midagi tegemata jäänud või toppama jäänud”.*

Kaheksa informandi hinnangul ei takistanud kodumaise meedia jälgimine Soomes kohanemist. Näiteks tõi Meelis (Soomes elanud 6 a) välja, et temal on põhimõte, et ükskõik kus maailma otsas ta viibib, püüab ta Eesti sündmustega alati kursis olla ning Virge (Soomes elanud 7 a) sõnul tekitas Eesti meedia ja elu kõrvalt jälgimine hoopis patriotismi. Ühtlasi tõi kõik informandid välja, et Eesti meedia jälgimisel võib täheldada pigem positiivset mõju Soomes kohanemisel, sest (traditsiooniline) meedia ja internet loovad kindlus- ja kodutunde sihtriigis.

Tulemustest selgus, et kohanemisel Soome ühiskonnas mängivad peamist olulist rolli võrgustikud (misläbi on nt leitud töö, saadud olulist informatsiooni Soome elu kohta), sotsiaalmeedia, läbi mille hoitakse kontakte Soomes elavate eestlaste, soomlaste ja kodumaal elavate lähedastega ning Eesti ja Soome meedia. Soome meedia on tulnud kasuks keeleõppel ja igapäevase informatsiooni saamisel, eestikeelne meedia (sh suhtlus sotsiaalmeedias kodumaal elavate lähedastega) on aidanud tekitada kodutunnet ning võimaldanud suhelda lähedastega distantsilt.

5.3.2 Taaskohanemine Eestis

Elmisest peatükist joonistus välja, et meedial ja võrgustikud mõjutavad positiivselt kohanemisprotsessi uues riigis. Selles peatükis vaadeldi, millist rolli mängib meedia ja suhtlusvõrgustikud taaskohanemisel kodumaa ühiskonnas. Ühtlasi toodi välja informantide peamised kohanemiskeskkonnad Eesti ühiskonnas. Sarnaselt Soomes kohanemisele, mängivad ka Eestis taaskohanemise puhul suuresti rolli kommunikatsioonivõrgustikud. Kõik tagasirännanud eestlased mainisid, et taaskohanemine Eestis on olnud lihtsam tänu kodumaal elavatele tugevatele kontaktidele (lähisugulased, partner, sõbrad). Näiteks tõi Neli intervjuueeritava

välja, et just elukaaslase toetusel oli suur abi kohanemisel Eestis. Ühtlasi tõid viis informanti välja, et taaskohanemisel kodumaal oli abiks (lisaks olemasolevatele sidemetele) uued kontaktid, mis tekkisid peamiselt tööle minnes. Näiteks tõid Paula (Soomes elanud 15 a) välja, et just tööle minek aitas tal Eestis luua uusi kontakte.

Paula: *“Ma arvan, et elukaaslane kindlasti, tööle minek. See oli, kuna ma muidu oleks olnud, istunud kodus mingis enda mullis, siis ma läksin õppima. Ma algselt õppisin arstiteaduskonnas paar aastat et see ka, et saab enda sõpru. Et alguses oli nii, et oligi, mingid lapsepõlvesõbrad, kes mul olid olnud ja siis olidki elukaaslase sõbrad, aga kui ma läksin tööle ja õppima, siis ma sain nagu omad sõbrad. Siis tekkis nagu oma mingi võrgustik. See aitas kindlasti kaasa.”*

Sellest tsitaadist on näha, et tööle või kooli minnes tekivad uued tutvused ja kontaktid, mis omakorda aitavad taaskohaneda Eesti ühiskonnas.

Nagu eelpool selgus, on nõrgad kontaktid abiks olnud töö leidmisel Eestisse. Töökoha saamisel on abiks olnud ka Internet. Näiteks leidsid kaks informanti enda töökoha Eestisse läbi *online* tööportaalide (CV keskus, CV *online*) ning üks informant läbi Facebooki.

Nii traditsioonilise meedia kui ka personaalsete meediakanalite (nt Facebook) jälgimine on aidanud informantidel Eestis toimuvaga kursis olla ja seeläbi uuesti kohaneda. Näiteks tõi Paula (Soomes elanud 15 a) välja, et just eestikeelse meedia jälgimine aitas tal Eesti ellu paremini sisse elada.

Paula: *“Jaa, oli küll, kohaliku eluga, et kuna alguses kõik need nimed, mis iganes, kas need on niisama lauljad, näitlejad või poliitikud või kõik need nimed olid võõrad ja eks noh, piisavalt palju neid artikleid loed ja uudiseid, et siis nimed on juba tuttavad. Et see jah kindlasti, et nüüd on vastupidi, et ma ei tea Soome mingeid poliitikuid”*

Lisaks igapäevasele informeeritusele Eesti ühiskonnas toimuvast, tõid mõned intervjuueeritavad välja, et Eesti meedia jälgimine on aidanud ka eesti keele (taas) õppele kaasa. Näiteks kolme intervjuueeritava sõnul mõjutas elu soomekeelses keskkonnas negatiivselt nende eesti keele oskust. Eesti keele taasõppele on kasuks tulnud eestikeelse meedia jälgimine ja internet (nt guugeldamine). Näiteks tõi Paula (Soomes elanud 15 a) välja, et kuna soome ja eesti keel on niivõrd sarnased, siis tihtilugu lähevad tal keeled segamini ning seetõttu peab ta sõnad üle kontrollima või kelleltki küsima. Ka Anett (Soomes elanud 7 a) tõi välja, et kui ta jääb õigekeelsuses kahtlema, siis ta kontrollib keele õigsust internetist üle.

Anett: *“Eestis jah, nüüd siin tervishoiu kõrgkoolis //...// üritan ikka guugeldada kõike selliseid, kui ma jään endas kahtlema nagu, mingites reeglites või asjades, siis ma ikka üritan üle vaadata”.*

Tagasi kodumaale tulek ei ole kõikide tagasirännanute jaoks olnud lihtne, sest enam ei suhestuda Eesti ühiskonnaga ning mõned informandid on tunda saanud sotsiaalset tõrjutust või mittekuuluvustunnet. Näiteks tõid kaks intervjuueeritavat välja, et kuigi nad ei kohanenud Soome ühiskonnas täielikult ära, siis ka tagasi rännates kodumaale ei tundud nad pikka aega, et kuulusid siinsesse ühiskonda. Näiteks sõnas Paula (Soomes elanud 15 a), et nagu ka soomlased ei võta ühiskonnas sisserändajaid omaks, ei võta ka eestlased tagasirännanuid omaks.

Paula: *“Ma arvan, et peaaegu neli aastat, kui ma tagasi tulin, siis ikka öeldi, et sa oled ju nagu põder. Selline pool-põder või noh, pole nagu päris eestlane. Et see oli küll, et eestlased tegelikult ei võta tagasi. Et ma tean päris paljusid, kes tahaksid tulla tagasi, aga ei võeta ja isegi niimoodi, et näiteks saadavad avalduse kuskile töövestlusele saada ja neid “unustatakse” öelda, et kuna see päev on ja kuna intervjuule tulla. Ja niimoodi kolm korda järjest. Et ei võeta tagasi. Et seda suhtumist on küll, et “ise ju läksid ära, mis sa nüüd tagasi tuled”.*

Kolm informanti kaheksast tõid välja, et kohanemine Eestis oli keerukas seetõttu, et nende mõttemustrid olid Soomes elades suuresti muutunud ning nad ei mõistnud enam kodumaa ühiskonda. Näiteks tõi Virge (Soomes elanud 7 a) välja, et kolides tagasi kodumaale tekkisid tal raskused integreerumisega Eesti ühiskonda, sest tema mõttemuster ja väärtushinnangud olid Soomes elades muutunud. Enda sõnul oli temast saanud maailmakodanik, mistõttu hakkas teda häirima eestlaste kitsarinnalisus, mitte-tolerantsus teiste suhtes, kultuuride erinevus ja kultuuri käsitlemine Eestis.

Virge: *“Mõlemad on olnud keerulised, sellepärast, et ma olin küllaltki pikalt ära ja see Soome kogemus õpetas mulle maailma teistmoodi nägema kui ma olin seda Eestis teinud. Jaaa siis noh, kui ma Soome läksin, siis ma olin uudishimulik ja mul oli sellevõrra kergem, et ma olin motiveeritud ise integreeruma, aga kui ma Eestisse tagasi tulin, siis mul tekkisid sellised tagasiintegreerumise raskused. Et ma ei saanud aru, kuidas eestlased nüüd äkki niimoodi mõtlevad, et mina ka kui eestlane, ma näen maailma hoopis teisiti kui eestlased //...// see nii-öelda Soome haridustöö ja hariduskommuun ja rahvusvaheline hariduskommuun kuhu ma olin sattunud, et need muutsid minu hoiakuid ja siis kui ma tulin Eestisse, siis mul oli nagu Eesti*

bürokraatiaga probleeme ja Eesti väärtushinnangutega ja ma nägin kuidagi hästi selgelt, et kuivõrd mahajäänud me oleme tegelikult Eestis nendes asjades.”

Enamik informante leidsid, et tagasirännanud eestlastele on võrdlemisi vähe informatsiooni selle kohta, milliseid toiminguid tagasirändaja peaks Eestisse kolides tegema ning mis lihtsustaks taas kohanemist Eestis. Näiteks tõi Siim (Soomes elanud 8 a) välja, et Soomest välja registreerimine ja Eestisse tagasi registreerimine on halvasti korraldatud, sest ühes riigis tuleb käituda ühtmoodi ja teises tuleb registreerimiseks teha teistsugused toimingud. Samuti ei olnud ta teadlik, et Soome autojuhiloa tuleb Eestis ümber registreerida.

Siim: *„ja noh, muidugi on see igast load ja asjad. Et nendega on natukene probleeme olnud. Et Soome load ja siis 24 kuu jooksul tuleb nagu ümber vormistada Eesti lubadeks //...// ja siis esimest korda, kui politseinikud uurisid, et kas ma Eestis elan üldse? Ütlesin jaa. Aga siis kui sa ümber ei vaheta, siis nemad vaata Soome lube ei näe. Ja siis, et mine käi ARKis ära, et nemad siis panevad vähemalt selle linnukese, et nemad ka siis näevad, et mul on välisriigi load //...// aga kui ma ARKi läksin, siis nad ütlesid, et nemad ei tea asjast mitte midagi //..//“*

Kuigi Eestis on loodud veebileht www.talendidkoju.ee, millel on mõningast infot tagasirände ja kohanemise kohta, ei olnud enamik informante seda veebilehte külastanud (või ei olnud sellest üldse kuulnud) ning leidsid, et sellest veebilehest ei ole abi ning see ei toimi. Pigem tunti puudust sellisest portaalist/lehest, kus oleks koondatud kõige olulisem info (nt ARKi, Maksu- ja Tolliameti, sotsiaalteenused jne) tagasirännanutele, mis oleks abiks tagasirändamisel ja hilisemal kohanemisel Eestis. Heaks näiteks toodi Soome rändajatele loodud veebileht Infopankki (<http://www.infopankki.fi/et/soome-elama-asumine>), milles on välja toodud Soome rändajate õigused ja kohustused ning abistav materjal sealse ühiskonnas kohanemiseks. Informant Paula (Soomes elanud 15 a) tõi välja, et paljud 90ndatel aastatel koos vanematega Soome lahkunud noored sooviksid tagasi kolida kodumaale, ent kuna neil puuduvad tugevad kommunikatsioonivõrgustikud, siis on ränne ebatõenäoline ning hilisem kohanemine oleks nende jaoks liiga raske. Sellest tulenevalt tegi ta ettepaneku, et tagasirännanud eestlased võiks luua kommuuni (nt Facebooki grupi).

Paula: *“Eestisse tulnud noored, et teeks nagu noortele midagi... kui sa ei ole siin kunagi tegelikult elanud, siis, noh, viieaastasena sa ju tegelikult lihtsalt olid, et siis võib-olla oleks nagu lihtsam, et olekski selline seltskond, on juba nii-öelda samasugused inimesed, et neil on samad kogemused ja nad oskavad suunata. Et noortel on teatud huvid ja mis iganes õpingute,*

millegi muu osas, et kuhu pöörduda, mida teha. Ma arvan, et oleks võib-olla lihtsam, kui oleks selline grupp, mille poole pöörduda, et kuidas teie hakkama saite kui te tagasi tulite?”

Sellest näitest tuleb välja, et virtuaalne kommuun, mis oleks mõeldud tagasirännanud või rännet planeerivatele Soomes elavatele inimestele oleks abiks kogemuste ja nõuannete jagamisel, mis tuleksid kasuks rändeprotsessid ja hilisemale kohanemisele Eestis. Kuigi pealtnäha võib taaskohanemine kodumaal olla kergem protsess kui kohanemine uues riigis, selgus tulemustest, et ka Eestis uuesti kohanemine võib osutuda keerukaks. Tulemustest joonistus välja, et öelda, et nii meedia kui ka võrgustikel on aidanud kodumaal kohaneda. Seda eelkõige sotsiaalse toetuse näol ning praktilise info saamisel, mis mängib olulist rolli igapäevasel toimetulekul.

6. Diskussioon

Käesoleva magistritööl oli kaks eesmärki. Esiteks püüti välja selgitada, millist võimalikku mõju on meedia ja võrgustikud avaldanud Soome rändel ja tagasirändel Eestisse ning milline on olnud meedia ja suhtlusvõrgustike roll kohanemisel Soomes ja taaskohanemisel Eestis. Varasemalt on põhjalikult uuritud Eestlaste väljarännet Soome (nt Praakli 2008, Praakli ja Viikberg 2010, Anniste 2010, 2014) ning vaadeldud on ka Eestlaste kohanemist Soomes (nt Kalev ja Jakobson 2012).

Tulenevalt sellest, et Soomes asub võrdlemisi suur eestlaste kogukond (51 499 inimest, Stat.fi 2016), olles üheks suurimaks etniliseks vähemuseks, eeldas autor, et informantide rännet Soome on peamiselt mõjutanud kontaktid teiste Soomes elavate eestlastega. Prognoositi ka seda, et rändel Soome mängib rolli meedia, mis ühelt poolt võimaldab luua uusi kontakte Soomes ning teiselt poolt hoida alles olemasolevaid. Ühtlasi võib meedia anda potentsiaalsele rändajale olulist informatsiooni, mis võib abiks olla rändeotsuse langetamisel (Hiller ja Franz 2004). Ka võiks eeldada, et rändeotsuse langetamise taustal mängivad rolli erinevad sotsiaalsed, majanduslikud ja vähem ka poliitilised otsused. Peamiste tulemustena joonistus välja, et kõikide informantide kodumaalt lahkumise otsusel on rolli mänginud kontaktide olemasolu Soomes. Märgatav oli ka majanduslike tõmbe- ja tõuketegurite mõju. Tõuketeguritena nimetati majanduslikult keerulist toimetulekut Eestis, tõmbeteguritena aga vabade töökohtade olemasolu Soomes, paremaid teenimisvõimalusi ja oodatavat paremat majanduslikku toimetulekut. Sotsiaalsete teguritena mainiti perekondade ühinemise soovi (nt rännati Soome seal elava partneri tõttu), hariduse omandamise võimalusi, armastust Soome riigi vastu ning Eesti ja Soome geograafilist lähedust. Lisaks neile teguritele on Praakli ja Viikberg (2010) välja toonud, et eestlaste rännet Soome mõjutab suuresti ka sarnased sarnane keele- ja kultuuriruum ning sarnased traditsioonid. Käesolevas uuringus osalenud informantide kodumaalt lahkumise otsust need ei mõjutanud. Võib oletada, et riikide sarnasus on nõ iseenesest mõistetav ning sellest tulenevalt ei hinnatud neil otsest mõju rändeotsuse langetamisel olevat. Vähemal määral toodi välja ka poliitilised rännet mõjutavad tegurid. Sarnaselt Jennissen (2000) väidetule, võib öelda, et peamiselt on rolli mänginud poliitiline stabiilsus nii sihtriigis kui ka kodumaal.

Toetudes Granovetter (1989) eristati töös võrgustikes olevad tugevad (nt pereliikmed, partner, lähedased sõbrad) ja nõrgad sidemed (nt tuttavad). Analüüsist selgus, et enamikul intervjuueeritavatel olid enne rännet tugevad kontaktid Soomes elavate eestlastega (nt vanemad,

vennad, õed, partner, lähedane, sõber), läbi mille liikus informatsioon Soome ühiskonna ja sealsete võimaluste kohta (nt tööpakkumine, õppimisvõimalused). Saadud info võrgustikest, kombineeritult teiste majanduslike ja sotsiaalsete teguritega (nt perekondade taasühinemise ja hariduse omandamise eesmärk) võib pidada peamiseks ajendiks kodumaalt lahkumisel. Lisaks võrgustikes ringlevale usaldusväärsele infole võib täheldada ka seda, et tugevad kontaktid tekitavad potentsiaalsetes rändlejates kindlustunde sihtriiki kolimise osas. Seda nii sotsiaalse toetuse näol kui ka seetõttu, et tänu võrgustike olemasolule sihtriigis on rändamisel ühest paigast teise kaasnevad kulud ja riskid on väiksemad (Hadler 2006). Seega peab antud töö puhul paika Priinits jt (2004) välja toodu, et mida tugevamad on võrgustikes olevad sidemed sihtriigis, seda tõenäolisemalt toimub ka ränne. See tähendab, et enamiku informantide rännet Soome on mõjutanud võrgustikes olevad tugevad sidemed seal elavate eestlastega.

Tulemuste põhjal saab öelda, et vähemal määral on rännet Soome mõjutanud ka nõrgad kontaktid teiste Soomes elavate eestlastega. Märkimist väärib asjaolu, et ainult ühel informandil oli enne Soome rändamist (nõrk)kontakt Soomes elava soomlasega, mis ühtlasi oli rännet mõjutavaks teguriks, kuna seeläbi jõudis informandini tööpakkumine. Teistel intervjuueeritavatel kontaktid kohalikega puudusid. Granovetter (1973, 1989, 2005) on välja toonud nõrkade sidemete tugevuse info liikumisel. Ka tulemuste põhjal saab sarnaselt Granovetterile välja tuua, et nõrgad kontaktid on osutunud oluliseks, sest nendes liigub sageli info, mis on uus ja ei ole ammandunud. Seega võib potentsiaalsete rändajateni jõuda näiteks info vabadest töökohtadest sihtriigis (Granovetter 1973). Nii selgus ka analüüsist, et kõik informandid, kelle suhtlusvõrgustikesse kuulusid nõrgad sidemed Soomes elavate inimestega, said läbi nende kontaktide konkreetseid tööpakkumisi ja infot õppimisvõimaluste kohta Soomes. Rändeotsuse taustal mängisid rolli ka majanduslikud ja sotsiaalsed tegurid. Näiteks toodi välja raske majanduslik toimetulek Eestis, parem oodatav sissetulek Soomes, hariduse omandamise soov, armastus Soome riigi vastu ning Soome-Eesti geograafiline lähedus.

Eeldati, et Soome rändamise otsust on mõjutanud meedia, peamiselt seetõttu, et arenenud IKT võimalustest tulenevalt on meedia ja võrgustike roll segunenud. See tähendab, et potentsiaalsed rändajad saavad läbi personaalsete meediakanalite hoida sidet ja luua uusi kontakte sihtriigis olevate inimestega (Vilhelmson ja Thulin, B 2013). Uurimuse põhjal saab välja tuua, et personaalsetel suhtluskanalitel (nt telefon, suhtlusportaalid) oli oluline roll hoidmaks sidemeid Soomes elavate kontaktidega. Hilleri ja Franzi (2004) on välja toonud, et sageli loovad potentsiaalsed rändajad enne rännet sihtriiki sidemeid, mis aitaksid rändeotsust langetada.

Vastupidiselt Hilleri ja Franzi (2004) uuringule selgus käesolevast tööst, et migrandid ei loonud enne rännet uusi internetipõhiseid kommunikatsioonipraktikaid, mis oleks abiks tulnud rändeotsuse langetamisel. Siinjuures võib arvata, et olemasolevatel kontaktidel (nt lähisuhted) ja läbi nende saadud info (nt tööpakkumised, info haridusvõimaluste kohta) oli piisavalt suur mõju rändeotsuse langetamisel.

Autor eeldas, et informantide Soome rändamise otsusel on mõju avaldanud ka internet ja traditsioonilised meediakanalid. Hiller ja Franz (2004) ning Vilhelmson ja Thulin (A, B 2013) on leidnud, et potentsiaalse rändaja meediatarbimist (sh internetikasutust) enne rändamist iseloomustab informatsiooni otsimine võimaliku sihtriigi kohta ja uute kontaktide loomine. Tulemuste põhjal saab aga täheldada vastupidist. See tähendab, et intervjueeritavad ei otsinud enne Soome rändamist praktilist infot traditsioonilisest meediast ega internetist (nt töö, elukohta vms kohta), mis oleks aidanud neil rändeotsust langetada. Võib järeldada, et olemasolevatest võrgustikest saadud info oli informantide jaoks piisav, mistõttu ei otsitud lisainformatsiooni meediast. Võib arvata, et traditsiooniline meedia (eelkõige visuaalse materjali edastajana) ei ole rändlejatele edastanud uut või erilist informatsiooni Soome kohta, mis oleks mõju avaldanud rändekäitumisele. Seda eelkõige Eesti ja Soome sarnaste kultuuri- ja keeleruumide, traditsioonide ning geograafilise läheduse tõttu.

Prognoositi, et sarnaselt väljarändele võivad ka tagasirändel oluliseks mõjuteguriks olla meedia ja suhtlusvõrgustikud, mille taustal mõjutavad ka teised sotsiaalsed, majanduslikud ja poliitilised tegurid. Oletati, et mida tugevamad on kontaktid kodumaal, seda tõenäolisemalt toimub ka tagasiränne. Ühtlasi prognoositi, et tagasirände otsusele võib mõju avaldada kohanemine Soomes, sest tänu IKT tehnoloogiatele on väljarännanutel võimalik uues ühiskonnas luua hargmaiseid või hübriidseid ruume, millest tulenevalt ei teki (kohest) vajadust kodumaale naasta. Teiselt poolt võib hargmaine eluviis olla tagasirännet soodustavaks teguriks, kuna läbi kodumaise meedia ja kontaktide on intervjueeritavad kursis olnud Eestis toimuvaga ning seeläbi on kojutulek (sh hilisem kohanemine) kerge. Põhiliste tulemustena saab välja tuua, et hargmaine elu Soomes on positiivset mõju avaldanud tagasirändele, see tähendab, et mida tugevamad on säilinud võrgustikud kodumaal, seda lihtsam on kodumaale tagasi rännata. Selgus, et kõik tagasirännanud informandid elasid Soomes hargmaist elu ehk toimisid kahes ühiskonnas korraga. Peamiste tegevustena saab välja tuua mõlema riigi meediamaastiku jälgimise, sagedased kodumaa külastused ning kontaktid mõlemas riigis – nii Soomes (eestlased, soomlased, vähem ka muumaalased) kui ka Eestis (lähedased, tuttavad). Sellest

tulenevalt olid informandid kursis kodumaa ühiskonnas toimuvaga ning nad olid säilitanud võrgustikud (sh oli loodud uusi kontakte) kodumaal, mis avaldasid mõju tagasirände otsusele. Võib täheldada, et just uute sidemete (nt partner) loomine kodumaal on enim mõju avaldanud tagasirände otsusele, sest nendes sidemetes liikuv informatsioon on avardanud potentsiaalsete tagasirändajate jaoks uusi võimalusi kodumaal (nt töökoht Eestis, pereloomine Eestisse jne). Ent lisaks sellele, et tavaliselt ei tee tagasirändajad otsust kodumaale naasta üksikisiku tasandil, vaid pigem langetatakse otsus päritoluriigis elavate võrgustike tasandil (Pirvu ja Axinte 2012), on tagasirände otsuse taustal rolli mänginud ka teised sotsiaalsed, majanduslikud ja vähem poliitilised tegurid. Näiteks toodi sotsiaalsete teguritena välja koduigatsust, õpingute võimalusi Eestis ning lisaks tõid pooled tagasirännanud informandid välja, et olenemata pikalt Soomes elatud ajast, ei kohanatud sealses ühiskonnas. Ühtlasi tundsid mõned informandid sotsiaalset tõrjutust, kuna soomlased ei võta sisseerändajaid nõ omaks. Seega peab paika autori eeldus, et tagasiränne on tõenäolisem juhul, kui kohalike soomlastega ei õnnestu luua tugevaid sidemeid, mis võib negatiivset mõju avalda kohanemisele Soome ühiskonnas ja tekitada suuremat soovi kodumaale naasta. Mõnel juhul võis täheldada, et tagasirännet kodumaale on mõjutanud ka Soome ühiskonnas mittekohanemine. Peamiselt seetõttu, et kohalike soomlastega kontakti loomine on osutunud keeruliseks ja sellest tulenevalt ei tundud ennast sealses ühiskonnas omana ja seeläbi tekkis soov kodumaale naasta.

Analüüsist selgus, et tagasirände otsust ja eelkõige selle kiirust mõjutasid ka nõrgad sidemed kodumaal, mis peamiselt koos majanduslike teguritega, mängisid rolli kodumaale naasmisel. Beuße (2009) on välja toonud, et kodumaale tagasirändamise protsess võib olla kiirem sellisel juhul, kui migrantidel avanevad uued võimalused teha kodumaal äri või luua majanduslikku kapitali. Nii selgus ka analüüsist, et Soomest tagasirännanud eestlaste kodumaale naasmise kiirust on mõjutanud töö leidmine Eestisse (st kodumaale ei rännatud tagasi enne, kui Eestis oli kindel töökoht olemas) või ootamatu tööpakkumine, mida informandid ei osanud ette näha. See tähendab, et kuigi võrgustikud mängivad rolli kodumaale naasmise otsuse langetamisel, siis rändeprotsessi kiirusel on mõjuriks praktiline korraldus ja majanduslik pool (eelkõige töökoha leidmine).

Autor uuris ka praegu Soomes elavate eestlaste tagasirände perspektiive. Selgus, et enamik informante soovib tagasi rännata kodumaale, ent otsus lükkub pigem tulevikku. Selgus, et tagasirännet (ega selle kiirust) ei mõjutaks võrgustikud kodumaal. Pigem mängisid rolli majanduslikud tegurid – peamiselt nimetati sobiva töökoha (piisavalt väljakutsuv, hea palk)

leidmist Eestisse. Tagasirännet ei mõjutaks eriti kodumaal elavad lähedased ja tuttavad, sest informandid on Soomes loonud endale tugevad suhevõrgustikud. Lisaks võimaldavad tänapäeva IKT vahendid ja sage kodumaa külastus hoida kontakti Eestis elavate lähedastega ning seeläbi elada hargmaist elu ehk toimida korraga nii Soome kui ka Eesti ühiskonnas (sh jälgida mõlema riigi meediat). Seega ei pruugi Soomes loodud hargmaiste ruumide, mis Faisti (2010) järgi hõlmavad piiriüleseid suhevõrgustikke, informantidel tekkida (kohest) vajadust kodumaale naasta. Ent välja toodi ka, et võimalik tagasiränne oleks kergem just tänu hargmaisele elule Soomes. See tähendab, et informandid on läbi meedia ja võrgustike hoidnud end igapäevaselt kursis kodumaal toimuvaga ning nad on säilitanud tugevad kontaktid kodumaal elavate lähedaste ja tuttavatega. Seega saab tulemuste põhjal öelda, et informantidel on soov naasta tagasi kodumaale, ent peamiselt mõjutab rändeprotsessi kiirust töökoha leidmine Eestisse. Sellest tulenevalt teeb autor ettepaneku käsitleda Soomes elavaid eestlasi kui ressursi Eesti jaoks ning luua või teha väljarännanud eestlastele suunatud tööpakkumisi. Soomest kodumaale naasvad inimesed mitte ainult ei suurendaks tagasirännet, vaid oleksid kasulikud ka Eestile, sest informandid on Soomes omandanud suuresti uusi kogemusi, end koolitanud ja omandanud uusi teadmisi.

Nagu ka rändel Soome, saab tulemuste põhjal öelda, et traditsiooniline meedia ei mõjutanud tagasirände otsust. Ent märkimist väärib asjaolu, et negatiivne kuvand Eesti meedias ja ühiskonnas Soomes elavatest eestlastest võib tekitada potentsiaalsetes tagasirändajates kahtlusi ja kartusi tagasirände osas, sest informandid võivad tunda end Eesti ühiskonnas tõrjutuna.

Lisaks eeldas autor, et negatiivne kuvand Eesti meedias Soome rännanud eestlastest (nt mugavuspagulased, allaandjad jm) võib mõningast mõju avaldada tagasirändele, tekitades potentsiaalsetes tagasitulijates kartusi. Läbi meedia (sh sotsiaalmeedia ja võrgustike) võivad informandid tunda, et nad on Eesti ühiskonnast nõ välja tõrjutud rühm ning nad ei ole kodumaale tagasi oodatud. See võib mõju avaldada ka kohanemisel Soomes ning informante hoiduma teistest Soomes elavatest eestlastest (nt ei taheta samastuda nõ kalevipoegade ga). Analüüsist selgus, et enamik intervjueeritavaid on täheldanud, et Eesti meedias on loodud Soomes elavatest eestlastest negatiivne kuvand ja tekkinud on nõ „meie vs nemad“ olukord, kus „meie“ on Eestis elavad eestlased ja „nemad“ Soomes elavad eestlased, kes on sageli tõrjutud grupi rollis. Tulemustest järeldades saab öelda, et negatiivne kuvand Soomes elavatest eestlastest ei ole avaldanud mõju tagasirände otsuse langetamisele. Vähemal määral toodi siiski välja, et meedias avaldatu on tekitanud tagasirände protsessis mõningaid kahtlusi (nt kas

Soomest tagasirännanud võetakse kodumaal uuesti omaks?). Valdavalt on aga rändlejate puhul on tegemist „aktiivse auditoriumiga“ mis Croteau ja Hoynes (1997, Semotam 2011 kaudu) näeb ette, et inimesed ei võta meediatekste lihtsalt vastu, vaid arendavad iseseisvat tõlgendust. See tähendab, et kuigi meedias on Soomes elavatest eestlastest negatiivne kuvand, siis leitakse, et meedia konstrueerib informatsiooni ühekülgsest ning üldjoontes ennast nõ kalevipoegade ega allaandjate kuvandiga ei samastata.

Autor eeldas, et sarnaselt rändele on ka kohanemisprotsessis meedial ja võrgustikel oluline roll. Prognoositi, et tugevad kontaktid teiste Soomes elavate eestlastega (nt partner, pere liikmed) aitavad Soomes kohaneda. Ühelt poolt võivad kontaktid toetada uude riiki kolinud informante emotsionaalselt (nt turvatunde tekitamine), teisalt võib kontaktidest abi olla praktilisel hakkamasaamisel (nt isikukoodi taotlemine, töö leidmine jms). Lisaks võib Soomes kohanemisel abiks olla nii Soome kui ka Eesti traditsiooniline meedia (TV, raadio, ajalehed jm) ja internet. Näiteks võib soomekeelne meedia aidata informantidel kursis olla Soomes toimuvaga ning ühtlasi võib see kasuks tulla soome keele õppele, mis mängib kohanemisel ja kohalikega kontakti loomisel olulist rolli. Prognoositi, et traditsiooniline meedia, sh internet (TV, raadio, uudisteportaalid) võimaldab informantidel olla kursis Eestis toimuvaga ning läbi meediakanalite luua nõ virtuaalne kogu. Personaalsed suhtluskanalid (telefon, sotsiaalmeedia jne) võivad aga aidata migrantidel luua kontakti kohaliku kogukonnaga Soomes (soomlaste ja eestlastega) ja seeläbi sulanduda paremini keskkonda. Personaalsed meediakanalid võimaldavad aga hoida sidemeid kodumaal elavate lähedastega, mis aitab, sarnaselt traditsioonilistele meediakanalitele, leevendada kodust eemaloleku tunnet.

Näiteks on Granovetter (1983, 1973, 2005) sõnul nõrgad sidemed inimeste jaoks asendamatud integreerumaks uude kogukonda ja avardamaks uusi võimalusi. Tugevad sidemed kasvatavad aga kohalikku ühtekuuluvustunnet (Granovetter 1973). Tulemustele toetudes võib öelda, et kohanemisel Soome ühiskonnas mängivad peamist rolli võrgustikes olevad sidemed Soomes elavate inimestega (peamiselt eestlastest tugevate kontaktidega). Ühelt poolt on kontaktid (peamiselt teised eestlased) abiks tulnud töö leidmisel ja olulise informatsiooni ringlemisel (nt kuidas taotleda isikukoodi), teisalt on tugevatel kontaktidel oluline roll loomaks kindlus- ja turvatunnet uues ühiskonnas, mis on võimaldanud informantidel paremini Soomes kohaneda. Lisaks on Soomes elamise ajal loodud uusi kontakte teiste Soomes elavate eestlastega. Näiteks kuuluvad enamik informante mõnda Soomes elavatele eestlastele mõeldud Facebooki gruppi, (mis viitavad nõ hägustunud diasporaale), mille kaudu on loodud virtuaalseid kontakte, mis on

üle kandunud ka nõ pärisellu. Tulemustele toetudes võib öelda, et oluline roll kohanemisel Soome ühiskonnas on kontaktide loomine kohalikega, sest seeläbi laieneb informantide suhtlusvõrgustik ning seeläbi on kergem Soome ühiskonda sulanduda. Peamiselt on Soomes elavad eestlased kohalikega kontakte loonud läbi töö. Advonina (2015) on välja toonud, et just ühtekuuluvustunde tekitamine on olulisemaks kohanemist soodustavaks teguriks, ilma milleta ei pruugi migrandid tunda ennast osana uues ühiskonnas ja seetõttu on ka kohanemine uues riigis keerulisem. Nii selgus ka tulemustest, et mõned migrandid ei kohanenud (olenemata pikalt Soomes elatud ajast) sealse ühiskonnas ära, sest neil ei õnnestunud luua tugevaid kontakte kohalike elavate soomlastega. Seevastu teiste eestlastega kontakti loomine Soomes ei näi olevat keeruline. Võiks eeldada, et sidet on lihtsam luua tänu ühisele keelele ja rändekogemuse.

Toetudes vanOudehovenile ja Wardile (2012) saab öelda, et tihedamad kontaktid kodumaaga toovad rändlejatele kaasa suurema sotsiaalse toetuse ja kergema psühholoogilise kohanemise sihtriigis. Snel jt (2006) on välja toonud, et mida suuremad on migrantide võimalused tegeleda päritoluriigi ühiskonnaga, seda suurem on tõenäosus, et migrandid tunnevad kodutunnet ka uues ühiskonnas. Analüüsi põhjal võib öelda, et tänu laialdastele võimalustele hoida sidemeid kodumaaga (läbi meedia ja interneti) ja seal elavate lähedastega (läbi personaalsete suhtluskanalite) ja tegeleda Eesti ühiskonnaga Soomes (nt külastades Eesti kultuurisündmusi Soomes), võib kohanemine Soomes olla emotsionaalselt kergem. Hargmaist eluviisi võimaldavad IKT ja meedia areng ning laialdane interneti kättesaadavus, mis läbi on inimestel võimalik rännates uude riiki säilitada vanu ja luua uusi sotsiaalseid võrgustikke kodumaal (Faist ja Bauböck 2010 jt). Tulemuste põhjal saab öelda, et rändlejad on aktiivsed personaalsete suhtluskanalite kasutajad (peamiselt telefon, Facebook, Skype), tänu millele on nad säilitanud olemasolevaid (nt pereliikmed, sõbrad, tuttavad) ja loonud uusi kontakte (nt partner) kodumaal elavate inimestega. Märkimist väärib asjaolu, et olulisemaks suhtluskanaliks kodumaal elavate lähedastega peeti mobiilikõnet (ilma internetita), mida Vertovec (2004) peab üheks olulisemaks „ühiskondlikuks liimiks“ sidumaks migrante nende perekondade, kolleegide ja sõpradega kodumaal. Mobiilikõnede eelistus toodi välja eelkõige nende odavuse ja mugavuse tõttu, sest enamik Soome mobiilsideoperaatoreid (nt Sonera) pakub piiriüleseid pakette, mis võimaldavad teha odavaid kõnesid (sama hinnaga mis Soomesisesed) Eestisse. Sellised paketid võimaldavad migrantidel veelgi hõlpsamat suhtlust. Sellest saab järeldada, et personaalsetel suhtluskanalitel on mõju rändele, sest tänu neile on säilitatud olemasolevad ja loodud uued sidemed Eestis.

Tulenevalt sellest, et Soomes olles säilitatakse olemasolevad ja luuakse ka uusi sidemeid kodumaale, ei ühti käesolevad tulemused Kalevi ja Jakobsoni (2012), leituga, mis näitavad, et olenemata Eesti ja Soome riigi väikesest vahemaast, kõrge internetiseeritusest ja odavate telefonikõnede sõimalustest ei säilita Soomes elavad eestlased märkimisväärset sotsiaalsete suhete võrgustikku Eestis.

Lisaks võrgustikele ja personaalsetele meediakanalitele, on Soomes kohanemisel abiks olnud meedia (sh internet), sest sellel on oluline roll ühiskonda integreerumisel (nt praktilise informatsiooni otsimine, kontaktide loomine) (Hiller ja Franz 2004). Tulemuste põhjal võib välja tuua, et Soome meediakanalitel on olnud oluline roll igapäevase informatsiooni saamisel ja soome keele õppel. Sarnaselt Metykova (2010) uuringutele, selgus ka käesolevast tööst, et traditsiooniline Soome meedia (nt TV, raadio, ajalehed) on kasuks tulnud Soome keele õppimisele. Ent uues riigis kohaemisel võib abiks olla ka kodumaise meedia jälgimine, sest läbi IKT vahendite on migrantidel võimalik hoida sidet kodumaal elavate lähedastega ning jälgida emakeelset meediat, mis loob nõ virtuaalse kodu ja tekitab turvatunnet uues ühiskonnas (Bonini 2011). Võib eeldada, et Soomes elanud inimeste laialdane Eesti meedia jälgimine võib olla tingitud sellest, et võõrsil olles soovitakse tunda suuremat kodutunnet.

Sarnaselt kohanemisele Soomes, eeldas autor, et ka taaskohanemisel Eestis mängivad rolli kontaktid. Näiteks võib kontaktidest abi olla töö ja elukoha leidmisel. Prognoositi, et taaskohanemisele võivad mõningast mõju avaldada ka võrgustikud Soomes, see tähendab, et mida tugevamad kontaktid (nt perekond, vanemad, lähedased sõbrad) jäid Soome, seda tõenäolisemalt elatakse ka Eestis hargmaist või hübriidset elu, ehk elatakse nõ paralleelselt nii Eestis kui ka Soomes või luuakse endale sobiv hübriidne ruum. Nagu ka kohanemisel Soomes, on ka taaskohanemisel kodumaal mänginud olulist rolli võrgustikud. Enamik informante tõid välja, et taaskohanemine kodumaal on olnud kergem tänu olemasolevatele ja uutele kontaktidele (nt lähisugulased, partner, sõbrad), kellelt on saadud olulist praktilist informatsiooni igapäevaelus toimetulekuks (nt töö, elukoht jm). Lisaks toodi välja, et uutel kontaktidel on oluline roll kohanemisel kodumaal, sest seeläbi on suurenenud ja tekkinud nõ uus oma võrgustik koos Eestipoolsete kontaktidega. Taaskohanemine kodumaal on keerulisem olnud neil informantidel, kellel on Soomes endiselt tugevad võrgustikud (nt vanemad, vennad-õed, sõbrad, kolleegid jne).

Bartram (2014) sõnul arvatakse üldjuhul, et kodumaalt lahkumine on oluliselt keerulisem protsess kui kodumaale naasmine, kuid tegelikult on neil kahel protsessil väga palju ühist ning tavaliselt ei ole päritoluriiki tagasi kolimine sugugi lihtne. Tulemuste põhjal saab öelda, et enamasti ei tekkinud tagasirändajatel raskusi elukoha või töö leidmisel, sest sellealane info saadi peamiselt läbi võrgustike. Siiski võis täheldada mõningaid kohanemisraskusi. Peamiselt toodi välja mõttemustrite ja väärtushinnangute muutumine, mis ei võimaldanud suhestuda kodumaa ühiskonnaga ja seetõttu raskendasid Eestisse integreerumist. Näiteks ei mõistetud enam Eesti teeninduskultuuri, eestlaste kitsarinnalisust ja mitte-tolerantsust teiste suhtes. Ühtlasi toodi välja, et taaskohanemist on raskendanud sotsiaalne tõrjutus, mis väljendus sarnaselt Bartman (2014) välja toodule, et tagasirännanuid peetakse alati võõraks ja ei võeta koheselt omaks. Ühtlasi saab öelda, et mõned informandid olid Soomes elades loonud nõ hübriidse identiteedi, mis Bhabha (1994) järgi kerkib üles hargmaises ruumis, kus omavahel toimivad vastastikku kaks kultuuri. See tähendab, et mõned informandid tundsid end küll eestlasena, kuid võtsid üle nõ soomelikud käitumismustrid (nt tolerantsus, rahulikkus), millest tulenevalt võis ka hilisem kohanemine Eestis olla keerukam, st enam ei suudetud eestlastega samastuda.

Sarnaselt kohanemisel uues ühiskonnas, eeldas autor, et ka taaskohanemine kodumaal võib olla kergendatud tänu meediale. Prognoositi, et igapäevase suhtluse hõlbustamiseks võib kasu olla sotsiaalmeediast, mis aitab hoida kontakti olemasolevate sidemetega (inimesed, kellega suheldi ka Soomes olles) ning leida uusi või otsida üles vanu kontakte. Prognoositi, et internet (nt CV keskus jt tööportaalid) ja sotsiaalmeedia (nt Facebook ringlevad töökuulutused või tööotsimise grupid) võivad kasuks tulla töö otsimisel. Sõltuvalt töö olemusest võib meedia abiks tulla ka töö tegemisel (nt guugeldamine). Eeldati, et meedia võib kasuks tulla ka praktilise informatsiooni otsimisele (nt juhilubade ümber vahetamine) ning eesti keele (taas)õppele (nt guugeldamine, eestikeelsete uudiste lugemine jms). Nagu ka kohanemisel Soomes, pidas paika autori prognoos, et taaskohanemisel Eestis on meedia – nii internetil, traditsioonilisel kui ka personaalsetel meediakanalitel olnud võrdlemisi oluline roll uuesti kohanemisel. Peamiste tulemustena joonistus välja, et nii traditsioonilise meedia kui ka personaalsete meediakanalite (nt Facebook) jälgimine on võimaldanud tagasirändajatel ennast paremini kurssi viia Eesti ühiskonnas toimuvaga ja seeläbi on kohanemine olnud hõlpsam. Samuti võib täheldati meedia ja interneti positiivset mõju keeleõppele (nt õigekirja guugeldamine, EKI.ee kasutamine), mis tuli kasuks neile informantidele, kelle eesti keele oskus oli Soomes olles kehvemaks muutunud.

Tulemustest selgus, et Soomest tagasirännanud eestlased muudavad suurel määral oma varasemaid traditsioonilise meedia tarbimise praktikaid. See tähendab, et kui Soomes olles jälgiti nii Eesti kui ka Soome meediat, siis rännates tagasi kodumaale on Soome meedia jälgimise osakaal oluliselt vähenenud. Enamik tagasirännanuid ei jälgi Soome meediat teadlikult, kuid on vähemal või rohkemal määral Soomes toimuvaga kursis läbi sotsiaalmeedia ja kommunikatsioonivõrgustike. Sellest tulenevalt võib järeldada, et läbi meediaprisma vaadatuna on informandid täielikult Eesti ühiskonda integreerunud. Seevastu personaalsete meediakanalite kasutamise praktikad on suuresti jäänud samaks. Suhtlemaks Eestis elavate tuttavate kasutatakse peamiselt sotsiaalmeediat, nt Facebook, Instagram, Twitter, SnapChat, WhatsApp, Skype, Gmail. Soomes elavate tuttavatega suheldakse peamiselt läbi Facebooki ja e-maili. Soomes elavate lähedastega (nt vanemad) peamiselt helistatakse (sh läbi Skype, Facetime'i), mis viitab Vertovec (2004) välja toodud mobiilikõnede (sh videokõnede läbi interneti) olulisusele sidumaks informante Soomes elavate lähedastega.

Lisaks eelpool väljatoodud kohanemisraskustele selgus küllalki huvitav asjaolu, et kohanemisprotsessi Eestis on teinud keerulisemaks puudulik info (nt autojuhilubade ümber vahetamine, keele eksam jms) ja/või teadmatus, mis raskendab taaskohanemist. Valdavalt toodi välja, et kui Soome integreerumisel leiab laialdaselt toetavad eestikeelsed infot erinevatelt veebilehtedelt (nt infopankki.fi) ja Facebooki gruppidest (nt FinEst-Eestlased Soomes jt), siis lehekülgedest, mis sisaldaksid infot tagasirände ja hilisema kohanemise kohta Eestis, tunti puudust. Kõik informandid tõid välja, et tagasirännanud eestlastele võiks olla portaal (vm infokogum, veebileht), kus oleks olemas kogu informatsioon, mis toetaks tagasirännet ja hilisemat protsessi. See näitab, et praegused tagasirännet (ja mõneti ka hilisemat kohanemist) toetavad veebilehed nagu näiteks www.talendikoju.ee ei ole migrantide kohanemist Eestis hõlbustanud, sest enamikel juhtudel ei ole tagasirändajad nendest lehtedes teadlikud. Sellele toetudes teeb autor ettepaneku luua (või tuua mõni olemasolev leht rohkem esile) tagasirännanutele kasulik veebileht/infokogum (nt Facebooki grupp), milles on kogu praktiline info tagasirände ja hilisema kohanemise kohta. Sealhulgas peeti oluliseks, et rändlejad saaksid omavahel kogemusi jagada ja nõu küsida.

Põhjäreldusena võib välja tuua, et kodumaalt lahkumise ja kodumaale naasmise otsust mõjutavad peamiselt võrgustikud ning nendes olevad tugevad ja nõrgad sidemed teiste eestlastega (nii Soomes elavate kui ka kodumaal elavate). Ühtlasi mängivad rändeotsuse taustal rolli erinevad sotsiaalsed, majanduslikud ja poliitilised tegurid. Arenenud IKT võimaluste tõttu

on meedia ja võrgustike mõju rändel mõneti segunenud. Sellest tulenevalt on rändeotsuse tegemisel rolli mänginud personaalsed suhtluskanalid (nt Facebook), läbi mille on informandid hoidnud sidet võrgustikes olevate kontaktidega. Uuringust selgus, et traditsiooniline meedia (TV, raadio, ajalehed) ei ole informandite rändeotsusele mõju avaldanud.

Lisaks selgus, et Soomes elavad eestlased on läbi meedia ja kommunikatsiooniprisma vaadatuna hargmaised migrandid, kes jälgivad mõlema riigi meediat ning omavad kommunikatsioonivõrgustikke mõlemas riigis. Hargmaine eluviis Soomes võib mõju avaldada tagasirände otsusele. Ühest küljest võib tagasiränne kodumaale olla lihtsam tänu hargmaisele eluviisile. See tähendab, et Soomes olles on säilinud võrgustikud kodumaal ning tänu Eesti meedia jälgimisele ollakse hästi kursis kodumaal toimuvaga. Teisalt ei pruugi väljarännanutel tekkida vajadust kodumaale naasta, sest Soome on loodud tugevad võrgustikud ning informantidel on laialdaselt võimalusi toimida korraga nii Soome kui ka Eesti ühiskonnas. Ka tulemustest selgus, et kuigi praegu Soomes elavad informandid ei ole kodumaale naasmise otsust maha laitnud, siis tagasituleku otsus (ja selle kiirus) ei sõltuks mitte võrgustikest vaid sobiva töökoha leidmisest kodumaale.

Soomes kohanemisel kui ka (taas) kohanemisel Eestis mängivad samuti peamist rolli kommunikatsioonivõrgustikud ja nende tugevus. Uuringust selgus, et võrgustikes olevatel tugevatel sidemetel on oluline roll tekitamaks kindlustunnet ning sotsiaalset toetust. Ühtlasi on võrgustikest abi olnud praktilise informatsiooni saamisel ja töökoha leidmisel. Nii kohanemisel Soomes kui taas kohanemisel Eestis on abiks olnud traditsiooniline meedia ja internet (nt keeleõppel, igapäevase informatsiooni saamisel, töötsemisel) ja personaalsed meediakanalid (kontaktide säilitamisel, kontaktide loomisel, igapäevasel suhtlusel ja informatsiooni saamisel).

Tuginedes uurimisküsimustele ja tulemustele teeb autor ettepanekud, mis võiksid olla abiks tagasirändeprotsessi kergendamisel ja taaskohanemisel Eestis:

- Teha suunatud tööpakkumisi Soomes elavatele eestlastele (nt kasutada selleks Eesti meediat ja Soomes elavatele eestlastele mõeldud kanaleid – Facebooki grupid, raadiokanalid).
- Suhtuda ühiskonnas tagasirännanutesse kui ressursi Eesti jaoks, mitte kui võõrastesse. Sellele aitaks autori hinnangul kaasa neutraalsem meediakajastus Soomes elavatest eestlastest.

- Luua tagasirännanutele kasulik veebileht/infokogum (nt Facebooki grupp), milles on kogu praktiline info tagasirände ja hilisema kohanemise kohta. Sh on oluline, et rändlejad saaksid omavahel kogemusi jagada ja nõu küsida.
- Uurida põhjalikumalt ja kaardistada tagasirännanud eestlaste probleeme tagasirändel ja kohanemisel ning seeläbi leida lahendusi.

7. Kokkuvõte

Viimastel aastatel on eestlaste tagasiränne kodumaale hakanud tõusma, ent tagasirännet ja hilisemat kohanemist käsitlevaid uuringuid on Eestis läbi viidud võrdlemisi vähe. Antud töö on oluline panus eelkõige seetõttu, et läbi meediaprisma vaadatuna ei ole varasemalt Eestis tagasirännet ja taaskohanemist uuritud.

Käesoleva magistritööl oli kaks eesmärki. Esimeseks eesmärgiks oli vaadelda, millist mõju avaldavad võrgustikud ja meedia Soome rändamise ja kodumaale tagasirändamise otsusel. Teiseks eesmärgiks oli välja selgitada, kuidas erineva rändetaustaga informandid Soomes ja Eestis kohanevad ning milline on selles protsessis meedia, hargmaisuse ja võrgustike roll.

Töö teoreetilises osas anti ülevaade rändest ja seda mõjutavatest teguritest. Lisaks võrgustike ja meedia mõjule toodi välja rändeotsust mõjutavad majanduslikud, sotsiaalsed ja poliitilised tegurid. Kirjanduse ülevaates toodi välja hargmaisuse kontseptsioon ja vaadeldi migrantide toimumist mitmes riigis korraga. Sealjuures anti ülevaade ka hargmaisusega seotud mõistetest – hübriidusest, diasporaast ning piiriülesest rahvuslusest. Seejärel toodi välja meedia ja võrgustike rolli kohanemisel uues riigis. Töö teises osas anti empiiriline ülevaade eestlaste peamistest rändetrendidest ning rändest Soome. Seejärel tehti ülevaade varasematest uuringutest, mis on käsitlenud eestlasi Soomes ning kirjeldati Eesti-Soome hargmaist ruumi.

Uurimisküsimustele vastamiseks viidi läbi struktureeritud intervjuud Soomes elavate ja sealt tagasirännanud eestlastega. Kvalitatiivse uurimismeetodi abil püüti välja selgitada, millise mõju on meedia ja võrgustikud mänginud rolli rändel ja kohanemisel. Prognoositi, et nii Soome rändel, tagasirändel Eestisse kui ka kohanemisel mõlemas riigis mängivad olulist rolli meedia (sh internet) ja võrgustikud.

Põhitulemustena selgus, et nii Soome rändamise kui ka tagasirändamise otsust mõjutavad suuresti võrgustikud ning nendes olevad tugevad ja nõrgad sidemed teiste eestlastega. Lisaks selgus, et rändekäitumisele on mõju avaldanud ka personaalsed suhtluskanalid ning ühtlasi on rändeotsuse langetamise taustal rolli mänginud erinevad sotsiaalsed, poliitilised ja majanduslikud tegurid. Meedia ja kommunikatsioonivõrgustikud on võimaldanud Soome rännanutel toimida paralleelselt mitmes ühiskonnas ning ühtlasi on võrgustikud ja meedia hõlbustanud kohanemist Soomes ja taaskohanemist Eestis.

8. Summary

The remigration of Estonians to their homeland has increased in the past years, but there are very few researches that incorporate the remigration and adaptation. This research has an important contribution, because there are no similar studies that take the media under consideration.

The research had two different aims. First aim was to observe, what kind of impact media and networks have to the decision to migrate to Finland and back to homeland. The second aim was to find out how different migration backgrounds affect informants' adaption in Finland and Estonia, and what role media, transnationalism and networks play in them.

The theoretical part gives a review about migration and the factors that affect it. The economical, social and political factors are brought out in addition to the impact of media and networks. The conception of the transnationalism was brought out in the overview of the literature and the operation of the migrants was observed in different countries at the same time.

The thesis includes specific terms of transnationalism, such as hybridity, diaspora and nationalism present in the foreign country. It also includes the analysis of the role of media and networks in the adaption in the new country. The second chapter gives an overview of the main trends of migration and the migration to Finland. The thesis also includes the overview of the earlier researches that have treated the topic of Estonians in Finland and Estonian-Finnish transnationalistic space.

The author conducted semistructured interviews with Estonians living in Finland and with Estonians who had returned home. The influence of the media and networks on migration and adaption was found out by using qualitative method. It was prognosed the media (including the internet) and networks played a role in migrating to Finland, remigrating to Estonia and adapting in both countries.

The main conclusion is that the decision of leaving homeland and returning to homeland is mainly affected by networks and personal communication channels. The decision of migrating is also affected by social, economical and political factors. The communication networks and their strength play a major role in adapting in Finland and readapting in Estonia and the

traditional media and internet and personal media channels are helpful in adapting in Finland and readapting in Estonia.

Allikad

Aksoy, A. & Robins, K. (2014). *Banal Transnationalism: The Difference that Television Makes*
WPTC-02-08

Anniste, K., (2014). *East-West migration in Europe: The case of Estonia after regaining independence*. University of Tartu.

Anniste, K., Tammaru, T. ja Kumer-Haukanõmm, K. (2010). *Eesti diasporaa kujunemise kolm lainet*. Eestlased ja eesti keel välismaal. (toim) Praakli, K., Viikberg, J. 2010

Avdonina, A (2015). *Uusimmigrantide kogemused uues keskkonnas kohanemisest ning kohanemisteenustest: Eesti ja Soome vene keelt kõnelevate uusimmigrantide näitel*. Tartu 2015

Bartram, D., Poros, M.V & Moforte, P. (2014). *Key concepts in migration*. Sage 2014.

Basch, L., Glick Schiller, N. ja C. Szanton Blanc (1994). *Nations Unbound: Transnational Projects, Postcolonial Predicaments, and Deterritorialized Nation- States*. New York: Gordon and Breach.

Bauböck, R., & Faist.T. (2010). *Diaspora and Transnationalism. Concepts, theories and Methods*. Amsterdam University Press

Beuße, M. (2009). *Tagasipöördumispoliitika ja –praktika. Eesti migratsioonifond*. Kasutatud mai 2017.

http://www.meis.ee/bw_client_files/integratsiooni_sihtasutus/public/img/File/Tagasipoordumise_uurimistoo_terviktekst_est_Bremen.pdf

Bhabha, H.K (1994). *The location of culture*. London: Routledge

Boccagni, P. (2012). *Rethinking transnational studies: Transnational ties and the transnationalism of everyday life*. *European Journal of Social Theory* 2012, 15:117

Bonini, T. (2011). *The media as 'home-making' tools: life story of a Filipino migrant in Milan*. *Media, Culture & Society*, 33(6), 869-883.

Boyle, P., Halfacree, K., Robinson, V., (1998). *Exploring Contemporary Migration*. Pearson education limited. Essex, UK, 282.

Bruneau, M. (2010). *Diasporas, transnational spaces and communities. Diaspora and Transnationalism: Concepts, theories and Methods. Rainer Bauböck, Thomas Faist, Amsterdam University Press 2010*

Chacko, E. (2015). Hybrid sensibilities: highly skilled Asian Indians negotiating identity in private and public spaces of Washington, DC. *Journal of Cultural Geography*. 2015, 32(1):115-128)

Chaney, E.M, (1979). *Front Matter*. The International Migration Review Vol. 13, No. 2, Special Issue: International Migration in Latin America (Summer, 1979), pp. 201-203

Dancest tantsu- ja treeningstudio koduleht. Kasutatud mai 2017 <http://www.dancest.com>

Dunn, K. (2000). *Interviewing*. 102-138. *Qualitative Research Methods in Human Geography*. Kasutatud mai 2017.

<http://www.sjsu.edu/people/kathrine.richardson/courses/Geog145/s1/Chapter-6---Interviewing.pdf>

Delfi (2014). *Rahvastikugeograaf väljarändest: eestlased tulevad märksa rohkem koju tagasi kui teiste rahvuste esindajad*. Kasutatud mai 2017

<http://www.delfi.ee/news/paevauudised/eesti/rahvastikugeograaf-valjarandest-eestlased-tulevad-marksa-rohkem-koju-tagasi-kui-teiste-rahvuste-esindajad?id=67458262>

Diminescu, D (2008). The connected migrant: An epistemological manifesto. *Social Science Information*. (Social Science Information, December 2008, 47(4):565-579)

Eesti maja koduleht. Kasutatud mai 2017. <http://www.eestimaja.fi>

Eesti statistikaameti kodulehekül. Kasutatud mai 2017. <http://www.stat.ee/>

Eesti statistikaamet (2017). *Eesti rändesaldo oli 2016. aastal positiivne*. Kasutatud mai 2017
<http://www.stat.ee/pressiteade-2017-059>

Faist, T. (2010). *Diaspora and transnationalism: What kind of dance partners?* Diaspora and Transnationalism: Concepts, Theories and Methods. 9-34

Faust, K., ja Wasserman, S., (1994). *Social Network Analysis in the Social and Behavioral Sciences*". Social Network Analysis: Methods and Applications. Cambridge University Press. pp. 1–27.

Forbes, D (2000). *Reading texts and writing geography*. In: Hay, I. (ed) Qualitative Research Methods in Human Geography, Oxford University Press pp. 122-142.

Glick Schiller, N. (2000). *Long-Distance Nationalism*. Types Of Diaspora. Encyclopedia of Diasporas pp 570-580

Granovetter, M. (1973). *The strength of weak ties*. American Journal of Sociology, 1973, Vol. 78, No. 6, pp. 1360-1380

Granovetter, M. (1983). *"The Strength of Weak Ties: A Network Theory Revisited"*. Sociological Theory. 201–233.

Granovetter, M. (1989). *The Streght of Weak Ties: A Network Theory Revisited*. Source: Sociological Theory, vol. 1 (1983), pp. 201-233.

Granovetter, M. (2005). *The Impact of Social Structure on Economic Outcomes*. Journal of Economic Perspectives, Vol. 19, No. 1, pp. 33-50.

Hadler, M. (2006). *Intentions to migrate within the European Union: A Challenge for simple economic macro-level explanations*. European Societies

Harkmann, A. (2015). *Tagasirännanute kohanemine Eestis*. Pärnu 2015

Hattatoglu, P. & Yakushko, O. (2014). Experiencing the Formation of Hybrid Cultural Identities In First- Generation Turkish Immigrants To The United States. *Journal of Identity and Migration Studies*. Volume8, number 1, 2014

Helsingin Sanomat (2014) Suomeen muuttaa yhä enemmän korkeasti koulutettuja virolaisia. Viimati kasutatud mai 2017. <http://www.hs.fi/kotimaa/art-2000002706610.html>

Hennoste, T. (2003). *Eesti sotsiolektide seisund*. Tartu 2003.

Hepp, A. (2008). *Communicative Mobility and Networks of Diaspora - or: How Far Make Digital Media New Methodologies of Media and Minority Research Necessary?*. Conference papers, International Communication Association. Annual Meeting, lk 1-14.

Hepp, A., Bozdog C., Suna, L. (2014). *Cultural identity and communicative connectivity in diasporaas: Origin-, ethno- and world-oriented migrants*. Kasutatud mai 2017

https://www.academia.edu/920072/Cultural_identity_and_communicative_connectivity_in_diasporas-Origin-ethno-and-world-oriented-migrants

Hierro, M. (2013). *Latin American Migration to Spain: Main reasons and future perspectives*. University of Cantabria, Spain

Hiller H. ja Franz T (2004). *New ties, old ties and lost ties: the use of the internet in diaspora*. *New Media & Society* 6(6): 731–752

Jennissen, R. (2007). *Economic theories of International migration and the role of immigration policy*. Research and Documentation Centre of the Dutch Ministry of Justice and Netherlands Interdisciplinary Demographic Institute.

Kalev, L, Jakobson M.-L. (2013). Hargmailisus Eesti-Soome ruumis. Kasutatud mai 2017 <http://publications.tlu.ee/index.php/actapoliticaestica/article/view/108/97>

Kalmus, V., Masso, A. Linno, M (2015). Kvalitatiivne sisuanalüüs. Kasutatud mai 2017 <http://samm.ut.ee/kvalitatiivne-sisuanalyys>

Krusell, S. (2009). *Eesti residentide töötamine välismaal*. Eesti Statistika kvartalikirj nr. 2-2009. Statistikaamet, 46-62

Kulu, L (2000). *Migratsiooniprobleemid Euroopa Liidu idalaienemisel*. Euroopa Kolledži loengud. Vihik nr 3. Tartu 2000.

LaFromboise, T., Coleman, H. L. K., ja Gerton, J. (1993). *Psychological impact of biculturalism: evidence and theory*. Psychological Bulletin, 3, 395–412

Laherand, M-L. (2008). *Kvalitatiivne uurimisviis*. Tallinn: Infotrükk.

Lepik, K., Loit, H.H., Kello, K., Linno, M., Selg, M. ja Strömpl, J. (2014). *Intervjuu*. Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas. Kasutatud mai 2017 <http://samm.ut.ee/intervjuu>

Levitt, P. (2001). *The transnational villagers*. Berkeley, CA: University of California Press.

Metykova, M. (2010). *Only a mouse click away from home: transnational practices of Eastern European migrants in the United Kingdom*. Social Identities, 16(3) 325-338.

Mokrushyna, H. (2013). *Is the classic diaspora transnational and hybrid? The case of the Ukrainian Canadian Congress*. University of Ottawa, Canada

Pajnik, M. (2015). *Nano-media and connected homeliness*. University of Ljubljana, Slovenia.

Panagakos, A. N., Horst, H. A. (2006). *Return to Cyberia: technology and the social worlds of transnational migrants*. Global Networks, 6:2 109-124

Pirvu, R., Axinte, G. (2012). *Return migration – reasons, consequences and benefits*. Annals of the University of Petrosani, Economics 12 (4), 2012, 193-202

Portes, A. (1997). *Globalization from Below: The Rise of Transnational Communities*. Princeton, NJ: WPTC.

Portes, A. (1999). *Immigration theory for a new century: Some problems and opportunities*. C. Hirschman jt (Toim.), The handbook of international migration. New York: Russell Sage Foundation.

Portes, A., Haller, W., Guarnizo, L. (2003) *Assimilation and Transnationalism: Determinants of Transnational Political Action among Contemporary Migrants*. AJS Volume 108 Number 6 (May 2003): 1211–48 . The University of Chicago.

Postimees (2016). Rahvastikugeograaf: on ainult aja küsimus, mil Eesti rändesaldo muutub positiivseks. Viimati kasutatud mai 2017 <http://www.postimees.ee/3469977/rahvastikugeograaf-on-ainult-aja-kusimus-mil-eesti-randesaldo-muutub-positiivseks>

Praakli, K. (2008). *Eestlased ja eesti keel Soomes*. Praakli, K., Viikberg, J. 2010 (toim). Eestlased ja eesti keel välismaal (lk 455-501).

Praakli K. ja Viikberg., J. (2010). *Väliseesti keele uurimisest*. Praakli., K., Viikberg., J (toim). Eestlased ja eesti keel välismaal (lk 11-24).

Priinits, M., Kallaste, E. ja Võrk A. (2004). *Tervishoiutöötajate migratsioon Eestist: migratsiooni potentsiaalne suurus, mõju tervishoiutöötajate vajadusele ja poliitikavalikud*. Uuringu lõppraport. Poliitikauuringute Keskus Praxis.

Putnam, R. D (2000) *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. Kasutatud mai 2017. http://bowlingalone.com/?page_id=13

Rosin, H. (2013). *Välja- ja tagasirände representatsioon Postimehes ja Eesti Päevalehes 2008 ja 2012. aastal*. Tartu 2013

Sepp, B. (2015). *Meedia roll väljarännanud eestlaste kohanemisel Soome ühiskonnas*. Tartu 2015

Semotam, J. (2011). *Public perception of A8 migrants: the discourse of the media and its impacts*. University of Glasgow September 2011

Siim, P.,M. (2014). *Üle piiride liikuvad pered: lood mobiilsusest ja paigal püsimisest*. Kasutatud mai 2017. <http://www.folklore.ee/tagused/nr56/siim.pdf>

Segakoor Siller koduleht. Viimati kasutatud mai 2017. <http://www.siller.fi>

Simonlatser, T. (2014). *Hargmaisus ja kommunikatsioon: Austraaliasse rännanud Eesti noorte näitel*. Tartu Ülikool 2014.

Snel, E., Engbersen, G., & Leerkens, A. (2006). *Transnational involvement and social integration*. Global Networks, 6, 285–308

Soome statistikaameti kodulehekül. Kasutatud mai 2017 www.stat.fi

SoomEst koduleht. Kasutatud mai 2017. <http://soomest.fi>

Spencer, A. (2011). *Americans Create Hybrid Spaces in Costa Rica: A Framework for Exploring Cultural and Linguistic Integration*. Language and Intercultural Communication (LandIC) 2011 Feb; 11 (1): 59-74.

Telia kodulehekül. Kasutatud mai 2017.

https://www.telia.ee/era/internet/nutiseadmes/mobiilneelu?gclid=Cj0KEQjwuZvIBRD-8Z6B2M2Sy68BEiQAtjYS3PYUMlvJi5tvAsPJQ7gogj2hPQdylxr_8mX5TN7Jjy0aAuwT8P8HAQ

Telve, K. (2015). *Kvalitatiivne lähenemine pendeltööle Soomes töötavate Eesti meeste näitel*. Tartu 2015.

Tsatsou, P. (2009). *Reconceptualising „time“ and „space“ in the era of electronic media and communications*. London school of Economics and Political Science and Swansea University, United kingdom.

Tuglas-seura. Viimati kasutatud mai 2017.

http://www.tuglas.fi/virolaisia_ruokakauppoja_suomessa

Urry, J. (2006). *The new mobilities paradigm*. Environment and Planning A 2006, volume 38, (207-226)

vanOudenhoven, J.P., Ward, C. (2012). *Fading Majority Cultures: The Implications of Transnationalism and Demographic Changes for Immigrant Acculturation*. Journal of Community & Applied Social Psychology, 23: 81–97

Vertovec, S. (2004). *Trends and Impacts of Migrant Transnationalism*. Center on Migration, Policy and Society, Working paper no 3. University of Oxford.

Vilhelmson, B. and Thulin, E. (A, 2013). *Does the Internet encourage people to move? Investigating Swedish young adults' internal migration experiences and plans*. Department of Human and Economic Geography, School of Business, Economics and Law, University of Gothenburg

Vilhelmson, B. and Thulin, E. (B, 2013). *Virtual practices and migration plans: a qualitative study of urban young adults*. In: Population, Space and Place. (Population, Space and Place, July 2014, 20(5):389-401)

Wilding R (2006) *Virtual intimacies? Families communicating across transnational contexts*. Global Networks 6(2): 125–42.

Lisad

Lisa 1. Intervjuu kavad

Intervjuu tagasirännanud eestlastega

Enese tutvustus. Töö eesmärk

Palun räägi endast lühidalt

Vanus

Elukoht

Töökoht

Haridustase

Keeletase (milliseid keeli ja mis tasemel valdad?)

Väljaränne Soome ja kohanemine Soome ühiskonnas

Soome kolimine

Kui kaua elasid Soomes?

Mis mängis rolli Soome kolimisel? *(Kas meedia mängis ka rolli Soome kolimisel? Kas said abi mõningatest portaalidest, suhtlusvõrgustikest vms?)*

Kas enne Soome kolimist olid sul kontaktid Soomes elavate inimestega? *(Nii Soomes elavate eestlaste kui ka Soomes elavate soomlastega)* Kui oli kontakte, siis läbi milliste kanalite sa nendega suhtlesid?

Kohanemine Soome ühiskonnas

Mis sinu hinnangul aitas Soome igapäevaellu paremini sisse elada? *Mil määral aitas meedia?*

Kas oled teadlikult arendanud enda soome keeleoskust? Käinud kursustel, lugenud teadlikult ajalehti/ajakirju keele õppimise eesmärgil?

Kas sinu hinnangul takistas Eesti meedia jälgimine Soome igapäevaellu paremini sisse elamist? *(nt takistas keelearengut vm)*

Kellega peamiselt Soomes olles suhtlesid, kas Soomes elavate eestlaste, soomlaste, muumaaalaste või kodumaal elavate lähedastega?

Mil määral laienes sinu suhtlusvõrgustik Soomes elades?

Milliseid meediakanaleid kasutasid suhtlemiseks Soomes elavate tutvavatega? *(töökaaslastega, Soomes elavate soomlastega, Soomes elavate eestlastega)*

Mil määral suhtlesid Eestis elavate lähedastega? *Läbi milliste meediakanalite sa nendega suhtlesid?*

Tööturg

Kellena ja kus Soomes töötasid?

Kuidas leidsid oma viimase töökoha? *Mil määral aitas meedia tööotsingule kaasa? (Kas oled kasutanud nt Facebooki gruppe, tööotsimise portaale vms? Kas sinu tutvusringkonnas liikus infot vabadest töökohtadest?)*

Mil määral aitas meedia Sul tööalaselt paremini toime tulla? *(nt kas lugesid erialaseid ajakirju? Kasutasid suhtlusvõrgustikke? Otsisid internetist vajalikku informatsiooni vms?)*

Soome meedia

Milliseid meediakanaleid Soomes olles jälgisid? *Kas pigem eestikeelseid kanaleid, soome kanaleid või hoopis välismaiseid kanaleid?*

Millised teemad pakkusid enim huvi?

Mil määral olid kursis Soomes toimuvaga?

Mil määral oled enda hinnangul kursis nüüd (elades Eestis) Soomes toimuvaga? *Kuivõrd oled kursis Soome poliitikas toimuvaga? Kas Soomes elades käisid hääletamas?*

Kas jälgid endiselt Soome meediakanaleid? *Kui jah, siis milliseid kanaleid ja miks jälgid?*

Tagasiränne Eestisse ja kohanemine Eesti ühiskonnas

Tagasiränne Eestisse

Millised olid sinu suhtlusvõrgustikud Eestis enne seda, kui kolisid tagasi kodumaale? *(perekond, tuttavad, sõbrad jne)*

Millal sa kolisid tagasi Eestisse?

Mis mängis rolli Eestisse tagasi kolimisel? *(Mil määral mõjutas suhtlusvõrgustike olemasolu ja meedia tagasirände otsust?)*

Kui võrdled rände ja tagasirände protsessi – kumb on olnud raskem (majanduslikult, emotsionaalselt), kas kodumaalt kolimine Soome või Soomest tagasi kolimine kodumaale?

Kohanemine Eesti ühiskonnas

Mis sinu hinnangul on aidanud/aitaks Eesti igapäevaellu uuesti sisse elada? *Mil määral aitab meedia? Mil määral oled Eestiga seotud praktilist infot otsinud meediast?*

Kas oled teadlikult arendanud enda keeleoskust? *Käinud kursustel, lugenud teadlikult ajalehti/ajakirju keele õppimise eesmärgil?*

Mil määral aitab Eesti meedia sinu hinnangul paremini igapäevaellu sisse elada?

Kui suur on eestlaste ring, kellega igapäevaselt suhtled?

Kuivõrd on suhtlusvõrgustikud Eestis olles laienenud? Kas oled leidnud uusi sõpru/tuttavaid või pigem otsinud üles vanad kontaktid?

Milliseid meediakanaleid kasutad suhtlemiseks Eestis elavate lähedaste ja tutvavatega?

Mil määral suhtles Soome jäänud tutvavatega? *Milliseid meediakanaleid kasutad nendega suhtlemiseks?*

Tööturg

Kuidas leidsid töö Eestisse? *Mil määral aitas meedia töö otsingule kaasa? (Kas oled kasutanud nt Facebooki grupe, tööotsimise portaale vms? Kas sinu tutvusringkonnas liigub infot vabadest töökohtadest?)*

Mil määral on meedia aidanud Sul tööalaselt paremini toime tulla? *(nt kas lugesid erialaseid ajakirju? Kasutasid suhtlusvõrgustikke? Otsisid internetist vajalikku informatsiooni vms?)*

Kas oled külastanud lehte www.talendidkoju.ee? *Kui jah, siis millist infot sa sealt leidsid?*

Eesti meedia

Milliseid eestikeelseid meediakanaleid jälgid? Miks just neid?

Millised teemad pakuvad enim huvi?

Mil määral oled enda hinnangul kursis Eestis toimuvaga?

Kuivõrd oled kursis Eesti poliitikas toimuvaga? Kui oluliseks pead kodumaad puudutavates poliitikaküsimustes kaasalöömist? Kas oled Eestis käinud hääletamas?

Soomes elavate eestlaste kuvand ja tulevikuplaanid

Milline on sinu hinnangul Soomes elavate eestlaste kuvand Soome meedias? Milline Eesti meedias? *Palun too mõni näide.*

Kas sinu hinnangul on Eesti meedias tekkinud Eestis elavate eestlaste ja Soomes elavate eestlaste vahel nõ "meie vs nemad" olukord? *("meie" oleme õiged Eestis elavad eestlased, "nemad" on Soomes elavad eestlased, kes justkui ei oleks enam õiged eestlased). Palun too mõni näide.*

Kas oled näinud seda videot: <http://publik.delfi.ee/news/videod/publiku-video-tutvume-jaanilistega-soomes-elavad-eestlased-jagavad-elutarkust-ja-armunou?id=74786955>?

Mida sellest arvad? *Milline kuvand on Soomes elavatel eestlastel selle video põhjal?*

Kas sinu hinnangul võib negatiivne kuvand Eesti meedias eestlaste tagasirände plaani mõjutada? *Kas sina tundsid, et sind on kodumaale tagasi oodatud (tuginedes meedias avaldatule)? Kuivõrd pöörasid sellele üldse tähelepanu?*

Mis sinu hinnangul aitaks kaasa sellele, et üha enam eestlasi koliks tagasi kodumaale? *Kas sinu hinnangul võiks abi olla ka Eesti meedias Soomes elavate eestlaste kuvandi positiivsemaks muutmine?*

Kas Soomes (ja mujal välismaal) elavate eestlastele tuleks läbi meedia (tihemini) teada anda, et nad on kodumaale oodatud? *Kuidas seda teha?*

Millised on sinu tulevikuplaanid? *Kas näed end pigem Eestis või plaanid tagasi kolida Soome (või mõnda kolmandasse riiki)*

Intervjuu kava (tagasirännanud eestlased)

Enese tutvustus. Töö eesmärk

Palun räägi endast lühidalt

Vanus

Elukoht

Töökoht

Haridustase

Keeletase (milliseid keeli ja mis tasemel valdad?)

Väljaränne Soome ja kohanemine Soome ühiskonnas

Soome kolimine

Kui kaua oled Soomes elanud?

Miks otsustasid Soome kolida? Kas meedial oli Soome kolimisel mingi roll? Kas said abi mõndadest portaalidest, suhtlusvõrgustikest jne?

Kas enne Soome kolimist olid sul kontaktid Soomes elavate inimestega? *(Nii Soomes elavate eestlaste kui ka Soomes elavate soomlastega?)* Kui oli kontakte, siis läbi milliste kanalite sa nendega suhtlesid?

Kohanemine Soome ühiskonnas

Mis sinu hinnangul aitas Soome igapäevaellu paremini sisse elada? *Mil määral aitas meedia (sotsiaalmeedia, suur meedia)?*

Kas Soomes hakkamasaamiseks oled õppinud/arendanud enda keeleoskust?

Kas oled arendanud enda keeleoskust? *Käinud kursustel, lugenud teadlikult ajalehti/ajakirju keele õppimise eesmärgil?*

Kas sinu hinnangul takistas Eesti meedia jälgimine Soome igapäevaellu paremini sisseelamist? *(nt takistas keelearengut vm)*

Kes moodustavad sinu suhtlusringkonna? Kus need kontaktid asuvad? *(Soomes, Eestis, internetis?)*

Mil määral laienes sinu suhtlusvõrgustik Soomes elades?

Milliseid meediakanaleid kasutad suhtlemiseks Soomes elavate tuttavatega? *(töökaaslastega, Soomes elavate soomlastega, Soomes elavate eestlastega)*

Mil määral suhtled Eestis elavate lähedastega? *Läbi milliste meediakanalite sa nendega suhtlesid?*

Tööturg

Kellena ja kus Soomes töötad? Kui kaua?

Kuidas leidsid oma viimase töökoha? *Mil määral aitas meedia tööotsingule kaasa? (Kas oled kasutanud nt Facebooki gruppe, tööotsimisportaalid vms? Kas sinu tutvusringkonnas liikus infot vabadest töökohtadest?)*

Mil määral aitas meedia Sul tööalaselt paremini toime tulla? *(nt kas lugesid erialaseid ajakirju? Kasutasid suhtlusvõrgustikke? Otsisid internetist vajalikku informatsiooni vms?)*

Soome meedia

Milliseid meediakanaleid jälgid? *Kas pigem eestikeelseid kanaleid, soome kanaleid või hoopis välismaiseid kanaleid?*

Millised teemad pakuvad enim huvi?

Mil määral oled kursis Soomes toimuvaga? *Kuivõrd oled kursis Soome poliitikas toimuvaga? Kas Soomes elades oled käinud hääletamas?*

Võimalik tagasiränne Eestisse

Millised on sinu suhtlusvõrgustikud Eestis? *(perekond, tuttavad, sõbrad jne)*

Kas sul on plaani kolida Eestisse tagasi?

Millistel tingimustel koliksid tagasi Eestisse? Mis mängiks rolli Eestisse tagasi kolimisel? *(Suhtlusvõrgustike olemasolu, töökoht vm?)*

Kui võrdled rände ja tagasirände protsessi – kumb oleks sinu hinnangul raskem (majanduslikult, emotsionaalselt), kas kodumaalt kolimine Soome või Soomest tagasi kolimine kodumaale?

Kohanemine Eesti ühiskonnas

Kui koliksid tagasi Eestisse, siis mis sinu hinnangul aitaks Eesti igapäevaellu uuesti sisse elada? *Mil määral aitaks meedia? Millist praktilist infot otsiksid meediast?*

Milliseid meediakanaleid kasutad suhtlemiseks Eestis elavate lähedaste ja tuttavatega?

Kas oled külastanud lehte www.talendidkoju.ee? *Kui jah, siis millist infot sa sealt leidsid?*

Eesti meedia

Milliseid eestikeelseid meediakanaleid jälgid? Miks just neid?

Millised teemad pakuvad enim huvi?

Mil määral oled enda hinnangul kursis Eestis toimuvaga?

Kuivõrd oled kursis Eesti poliitikas toimuvaga? Kui oluliseks pead kodumaad puudutavates poliitikaküsimustes kaasalöömist? Kas oled Eestis käinud hääletamas?

Soomes elavate eestlaste kuvand ja tulevikuplaanid

Milline on sinu hinnangul Soomes elavate eestlaste kuvand Soome meedias? Milline Eesti meedias? *Palun too mõni näide.*

Milline on eestlaste kuvand Soome ühiskonnas? *(tuginedes enda kogemustele)* vt ka eelmist kommentaari.

Millisena tunned sina end Soome ühiskonnas? (Kas tunned nõ omaksvõetuna? Kuidas sinusse suhtutakse?)

Kas sinu hinnangul on Eesti meedias tekkinud Eestis elavate eestlaste ja Soomes elavate eestlaste vahel nõ “meie vs nemad” olukord? *(“meie” oleme õiged Eestis elavad eestlased, “nemad” on Soomes elavad eestlased, kes justkui ei oleks enam õiged eestlased).* Palun too mõni näide.

Kas oled näinud seda videot: <http://publik.delfi.ee/news/videod/publiku-video-tutvume-jaanilistega-soomes-elavad-eestlased-jagavad-elutarkust-ja-armunou?id=74786955>?

Mida sellest arvad? *Milline kuvand on Soomes elavatel eestlastel selle video põhjal?*

Kas sinu hinnangul võib negatiivne kuvand Eesti meedias eestlaste tagasirände plaani mõjutada? *Kas sina tunned, et sind on kodumaale tagasi oodatud (tuginedes meedias avaldatule)? Kuivõrd pöörad sellele üldse tähelepanu?*

Mis sinu hinnangul aitaks kaasa sellele, et üha enam eestlasi koliks tagasi kodumaale? *Kas sinu hinnangul võiks abi olla ka Eesti meedias Soomes elavate eestlaste kuvandi positiivsemaks muutmine?*

Kas Soomes (ja mujal välismaal) elavate eestlastele tuleks läbi meedia (tihemini) teada anda, et nad on kodumaale oodatud? *Kuidas seda teha?*

Millised on sinu tulevikuplaanid? *Kas näed end pigem Soomes või Eestis (või mõnes kolmandas riigis)?*

Lisa 2. Ankeetküsitluse näidis

1. Intervjueeritava andmed

Eesnimi	
Vanus	
Elukoht <i>Palun kirjuta:</i> <i>1. Millises riigis praegu elad?</i> <i>2. Millises linnas/asulas praegu elad?</i> <i>3. Kui kaua oled Soomes elanud/kui kaua elasid Soomes?</i> <i>4. Kus Soomes elasid? (millises piirkonnas, linn/asula/küla).</i> <i>5.* Vasta siis, kui elad praegu Eestis - kui kaua oled Eestis elanud (alates sellest ajast, kui kolisid tagasi Eestisse)?</i>	1. 2. 3. 4. 5*
Haridustase <i>(põhiharidus, kutseharidus põhihariduse baasil, keskharidus, kutseharidus keskhariduse baasil bakalaureus või rakenduskõrgharidus, magister, doktor vm)</i>	

Praegune töökoht/õpingud <i>(Millises asutuses ja kellena praegu töötad? / Millises õppeasutuses, millisel kursusel ja mis eriala õpid?</i> <i>*Kui õpid ja töötad korraga, siis palun kirjuta mõlema kohta)</i>	
Keeletase <i>(Milliseid keeli ja mis tasemel valdad?</i> <i>Määra keeleoskuse tasemed:</i> 1) Väga hästi 2) Hästi 3) rahuldavalt 4) väga vähe <i>Nt. Valdan eesti keelt väga hästi, Soome keele oskus on rahuldav)</i>	

2. Järgnevad küsimused puudutavad Sinu igapäevast meedia ja kommunikatsiooni kasutamist. Palun märgi tabelites igal real ära ÜKS number (nt boldis või markeeri see mõne teise värviga, et number eristuks teistest).

1) Kuivõrd informeeritud oled...

	Väga hästi	Pigem hästi	Ei oska öelda	Üsna halvasti	Väga halvasti
...sellest, mis toimub Eestis	5	4	3	2	1
...sellest, mis toimub Soomes	5	4	3	2	1

...sellest, mis toimub Euroopa Liidus.	5	4	3	2	1
--	---	---	---	---	---

2) Kui tähtsad on Sinu jaoks järgmised kanalid uudiste ja muu olulise informatsiooni saamisel?

	Väga Oluline	Üsna oluline	Mitte eriti oluline	Ei ole üldse oluline
Eesti telekanalid (nt ETV, ETV2, Kanal2, TV3 jt)	4	3	2	1
Soome telekanalid (nt YLE1, YLE2, MTV3, Nelonen jt)	4	3	2	1
Välismaised telekanalid (nt National Geographic, CNN, History jt)	4	3	2	1
Eesti paberajalehed (nt Postimees,	4	3	2	1

<i>Õhtuleht, Eesti päevaleht jt)</i>				
Soome paberajalehed <i>(nt Helsingin Sanomat, Iltalehti, Metro jt)</i>	4	3	2	1
Välismaised paberajalehed	4	3	2	1
Eesti online uudisteportaalid <i>(nt Delfi.ee, Postimees.ee, Elu24.ee jt)</i>	4	3	2	1
Soome online uudisteportaalid <i>(nt Iltasanomat.fi, HS.fi jt)</i>	4	3	2	1
Välismaised online uudisteportaalid <i>(nt CNN.com, BBC.com jt)</i>	4	3	2	1
Eesti ajakirjad	4	3	2	1

(nt Forbes, Naisteleht, Kroonika jt)				
Soome ajakirjad (nt Seuraa, Seiskaa7 jt)	4	3	2	1
Eesti raadiokanalid (nt Skyplus, Kuku raadio, Elmar jt)	4	3	2	1
Soomekeelsed raadiokanalid (nt Loop, YLE, Nova jt)	4	3	2	1
Eestikeelsed raadiokanalid, mis levivad Soomes (nt Finest.fm, R2 jt)				
Välismaised raadiokanalid	4	3	2	1
Suhtlus pere, sõprade, tuttavatega (silmast-silma)	4	3	2	1

Suhtlus töökaaslastega (silmast-silma)	4	3	2	1
Suhtlus internetis (Facebook, Gmail, Skype jt) pere, sõprade, töökaaslaste ja tuttavatega	4	3	2	1
Facebooki grupid (NT FinEst – eestlased soomes jm grupid).	4	3	2	1

3) Milliseid uudiseid meedias jälgid?

	Enamjaolt	harva	pigem mitte	Üldse mitte
Politiilisi uudiseid	4	3	2	1
Spordi uudiseid	4	3	2	1
Majandus- uudiseid	4	3	2	1
Tervise- ja meditsiini- uudiseid	4	3	2	1
Päevauudised (arutelud, analüüsid jm)	4	3	2	1
Meelelahutus- uudised	4	3	2	1

4) Kui huvitatud oled...

	Väga huvitatud	Üldiselt huvitatud	Mitte väga huvitatud	Ei ole üldse huvitatud
Eesti poliitikast	4	3	2	1
Soome poliitikast	4	3	2	1
Muu maailma poliitikast	4	3	2	1

5) Kas osalesid viimastel...?

	Jah	Ei	Ei mäleta
...Eesti Riigikogu valimistel	3	2	1
...kohaliku omavalitsuse volikogu valimisel Eestis	3	2	1
...Euroopa parlamendi valimistel Eestis	3	2	1
...kohaliku omavalitsuse volikogu valimisel Soomes	3	2	1

...Euroopa parlamendi valimistel Soomes	3	2	1
...Parlamendi valimistel Soomes	3	2	1
...Presidendi valmistel Soomes	3	2	1

6) Mil määral mõjutas Eestist Soome kolimise otsust...

	Väga mõjutas	mõjutas	Veidi mõjutas	Eriti ei mõjutanud	Üldse ei mõjutanud
Soomes elavad tuttavad, sõbrad, pere	5	4	3	2	1
Töökoht/kool Soomes	5	4	3	2	1
Eesti riigi poliitiline olukord	5	4	3	2	1
Eesti riigi majanduslik olukord	5	4	3	2	1
Soome geograafiline lähedus	5	4	3	2	1

Keeleline sarnasus	5	4	3	2	1
Kultuuriline sarnasus	5	4	3	2	1

7) **Vastajuhul, kui oled tagasi rännanud või oled parasjagu tagasi rändamas kodumaale.*

Mil määral mõjutas tagasirände otsust...

	Väga mõjutas	mõjutas	Veidi mõjutas	Eriti ei mõjutanud	Üldse ei mõjutanud
Eestis elavad tuttavad, sõbrad, perekond	5	4	3	2	1
Töökoht/kool Eestis	5	4	3	2	1
Eesti riigi poliitiline olukord	5	4	3	2	1
Eesti riigi majanduslik olukord	5	4	3	2	1
Eesti meedias avaldatud negatiivse kuvandiga	5	4	3	2	1

uudised Soomes elavatest eestlastest					
---	--	--	--	--	--

8) Milline on sinu hinnangul Soomes elavate eestlaste kuvand....

	Positiivne	Neutraalne	negatiivne	Ei oska öelda
...Eesti meedias	4	3	2	1
...Soomes meedias	4	3	2	1

Lisa 3. Intervjuude transkriptsioonid

Lisa 4. Täidetud ankeetküsitlused

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina Britta Sepp (18.05. 1993)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Meedia- ja suhtlusvõrgustike roll rändel ja kohanemisel: Soome rännanud ja tagasirännanud eestlaste näitel“, mille juhendaja on Marianne Leppik
 - 1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
 - 1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus 31.05.2017